T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

ALİ BEY HÜSEYİNZADE'NİN FÜYÛZAT DERGİSİ'NDE YAYIMLANAN YAZILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Raif TÜCİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. CAVİD QASIMOV

VAN - 2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

<table>
<tr><td colspan="2">Raif TÜCİ tarafından hazırlanan “Ali Bey Hüseyinzade’nin Füyûzat Dergisi’nde Yayımlanan Yazıları Üzerine Bir İnceleme” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</td></tr>
<tr><td>Danışman: Doç. Dr. Cavid QASIMOV Tarih/ Van YYÜ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td></td></tr>
<tr><td>Başkan: Doç. Dr. Cavid QASIMOV Tarih/ Van YYÜ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Üye: Doç. Dr. Refik TURAN Eğitim/Aksaray

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Üye: Doç.Dr. Şengül DEMİREL Tarih/Van YYÜ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Yedek Üye:

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Tez Savunma Tarihi:</td><td>08/06/2022</td></tr>
<tr><td>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</td><td></td></tr>
</table>

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 08/06/2022

Raif TÜCİ

(Yüksek Lisans Tezi)

RAİF TÜCİ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN, 2022

ALİ BEY HÜSEYİNZADE'NİN FÜYÜZAT DERGİSİ'NDE YAYIMLANAN YAZILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ÖZET

Füyûzat dergisi 1 Kasım 1906 yılında Ali Bey Hüseyinzade'nin "Hayati" mahlasıyla yazdığı "Hâyat ve meyl-i Füyûzat" isimli yazısıyla Bakü şehrinde yayım hayatına başlamıştır. Derginin sahibi ve kurucusu Ali Bey Hüseyinzade veya diğer ismiyle Hüseyinzade Ali Turan olmuştur. Osmanlıca ve özellikle de İstanbul şivesinde haftalık yayın yapan Füyüzat dergisi kendi yayım çizgisini Edebi, ilmi, siyasi, ictimai, müsevver ve haftalık İslami Dergi olarak ("Edebî, fennî, siyasî, ictimaî, müsevver haftalık Türkçe Mecmua-yi İslamiyedir") nitelendirmiştir. Füyûzat Dergisi yayım hayatını bir sene sürdürebilmiş ve 1 Kasım 1907 yılında Ali Bey Hüseyinzade'nin "Perde eniyor" yazısıyla yayım hayatını sonlandırmıştır. Bir sene zarfında derginin 32 sayısı yayımlanmış ve bu sayılarda edebi, ilmi, sosyal, siyasi, iktisadi, içtimai ve diğer konularda toplamda 340'tan fazla yazı yer almıştır. Derginin yazar kadrosunda Azerbaycan başta olmakla Türk Dünyası'nın ünlü aydınları yer almış, fakat derginin fikri yapısını Ali Bey Hüseyinzade tarafından yayımlanan yazılar belirlemiştir.

Füyûzat Dergisi XX yüzyılın başlarında Azerbaycan ve aynı zamanda dünyada yaşanan sosyal, siyasi ve kültürel olayları yakından takip etmiş ve bu olaylarla ilgili yapılan yazıları manşetine taşımıştır. Fakat dergide daha çok Türk-Müslüman Dünyası'nın siyasi, ekonomik ve kültürel sorunları tartışılmış ve Türk-Müslüman Dünyası'nın Batı'dan bilgi ve teknoloji bakımdan geri kalmış olmasının nasıl ortadan kaldırılması için yollar aranmıştır. Bununla beraber dergi Turancılık ülküsünü şiar edinerek parçalanarak sömürgeleşen Türk ve Müslüman memleketleri "Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak" sloganı ile tekrar bir

araya getirmek için mücadele vermiştir. Derginin sayfalarında Rus sosyal-demokratizmi, Osmanlı Tanzimat reformları, “İttihat ve Terakki” siyasi düşüncesi ve İran’dakı Meşrute (Anayasa) harekâtı konusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Türk-Müslman Dünyası’nın “dilde, fikirde ve işde birlik” sloganı ile hareket ederek muasır medeniyeti yakalamalarının mümkünlüğü öngörülmüştür. Dergide Türk-Müslüman dünyası’nın yeni siyasi modeli yakalamaları öngörülmüş ve bu ülkelerde Avrupa’daki modern parlamenter sistemin kurulması ve Anayasanın kabul edilmesinin kaçınılmaz olduğunu ile ilgili yazılar yayınlanmıştır. Genel olarak Füyûzat Dergisi kendi manşetinde Türk-Müslüman Dünyası’nın siyasi, ekonomik ve kültürel sorunlarının aydınların tartışmasına açarak, bu sorunlardan kurtulmanın çarelerini aramıştır.

Anahtar Kelimeler: XX. Yüzyıl Azerbaycan Basını, Füyuzat Dergisi, Ali Bey Hüseyinzade, Moderin Avrupa, Türk-Müslüman Dünyası

Sayfa Adedi: X+120

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Cavid Qasımov

(Master Degree Thesis)

Raif TÜCİ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNİVERSİTY

INSTİTUTE of SOCİAL SCİENCES

June, 2022

A REVIEW ON ALİ BEY HÜSEYİNZADE'S ARTICLES PUBLISHED IN FÜYÜZAT MAGAZINE

ABSTRACT

Füyuzat magazine started its publication life in Bakû on November 1, 1906. The owner and founder of the magazine was Ali Bey Hüseyinzade or by other name Hüseyinzade Ali Turan. Füyüzat magazine, which is a weekly publication in Ottoman Turkish and especially in the Istanbul dialect, described itself as an Islamic publication. Füyuzat Magazine, which publishes on literary, scientific, social, political, economic and social issues, continued its publication life for one year. The journal ended its publication life on November 1, 1907, with the article "The Curtain is Becoming" by Ali Bey Hüseyinzade. During the one-year publication period, 32 issues of Füyuzat Magazine were published. In these numbers, more than 160 articles were published on literary, scientific, social, political, economic and social issues. Famous intellectuals of Azerbaijan were among the writers of the journal, but the articles published by Ali Bey Hüseyinzade determined the intellectual structure of the journal.

Füyuzat Magazine closely followed the social and political events in Azerbaijan and also in the world at the beginning of the XX century and carried it to its headline with articles about these events. However, in the magazine, the political, economic and cultural issues of the Turkish-Muslim World were discussed and ways were sought to eliminate the Turkish-Muslim World's backwardness from the West in terms of information and technology. In addition,

the magazine struggled to reunite the colonized Turkish and Muslim countries with the slogan of "Turkification, Islamization and Modernization", taking the Turanism ideal as its motto. In the pages of the magazine, evaluations were made on Russian social-democracy, Ottoman Tanzimat reforms, the political thought of "İttihat ve Tarakki" and the Constitutional (Constitutional) movement in Iran. It is foreseen that the Turkish-Muslim World will be able to approach the contemporary civilization by acting with the slogan of "unity in language, idea and business". In the journal, it was predicted that the Turkish-Muslim World would catch up with the new political model, and articles were published on the fact that the establishment of the modern parliamentary system in Europe and the adoption of the Constitution were inevitable in these countries. In general, Füyuzat Magazine, in its headline, opened the political, economic and cultural problems of the Turkish-Muslim World to the discussion of intellectuals and sought solutions to get rid of these problems.

Key Words: XX. Century Azerbaijan Press, Füyuzat Magazine, Ali Bey Hüseyinzade, Modern Europe, Turkish-Muslim World

Quantity of Page: X+120

Supervisor: Doç. Dr. Cavid Qasımov

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iii**

ABSTRACT ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xi**

KISALTMALAR ..... **xi**

ÖNSÖZ ..... **xii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **6**

FÜYUZAT DERGİSİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER **6**

1.1. Derginin İsmi ve Düşünce Yapısı 6

1.2. Derginin Mizanpaj Özellikleri 8

1.3. Derginin Abonelik Ücretleri 8

1.4. Derginin Sayıları 9

1.5. Derginin Sayılarında Kullanılan Kapak Resimleri 10

1.5.1. Birinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 10

1.5.2. İkinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 11

1.5.3. Üçüncü Sayıda Kullanılan Kapak Resim 12

1.5.4. Dördüncü Sayıda Kullanılan Kapak Resim 12

1.5.5. Beşinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 13

1.5.6. Altıncı Sayıda Kullanılan Kapak Resim 14

1.5.7. Yedinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 14

1.5.8. Sekizinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 15

1.5.9. Dokuzuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim 15

1.5.10. Onuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim 15

1.5.11. On Birinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 16

1.5.12. On İkinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 16
1.5.13. On Üçüncü Sayıda Kullanılan Kapak Resim 16
1.5.14. On Dördüncü Sayıda Kullanılan Kapak Resim 17
1.5.15. On Beşinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 17
1.5.16. On Altıncı Sayıda Kullanılan Kapak Resim 17
1.5.17.On Yedinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 18
1.5.18. On Sekizinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 18
1.5.19. On Dokuzuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim 19
1.5.20. Yirminci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 19
1.5.21. Yirminci Birinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 19
1.5.22. Yirminci İkinci Kullanılan Kapak Resim 19
1.5.24. Yirminci Dördüncü Kullanılan Kapak Resim 20
1.5.25. Yirminci Beşinci Kullanılan Kapak Resim 20
1.5.26. Yirminci Altıncı Sayıda Kullanılan Kapak Resim 20
1.5.27. Yirminci Yedinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 21
1.5.28. Yirminci Sekizinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 21
1.5.29. Yirminci Dokuzuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim 21
1.5.30. Otuzuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim 21
1.5.31. Otuz Birinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 22
1.5.32. Otuzuncu İkinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim 22
1.6. Derginin Kurucusu ve Sahibi 22
1.6.1. Ali Bey Hüseyinzade'nın Hayatı (1865-1940) 23
1.6.2. Ali Bey Hüseyinzade'nin Siyasi Görüşleri 30
1.6.3. Ali Bey Hüseyinzadenin Eserleri 31
1.6.4. Ali Bey Hüseyinzadenin Ressamlığı 31
1.7. Derginin yazar Kadrosu 35

1.8. Füyuzat Dergisinde Yayımlanan Yazıların Türleri 36
1.8.1. Şiirler 36
1.8.2. Tiyatro Eserleri 38
1.8.3. Çeviri eserleri 39
1.8.4. Siyasi ve İctimai Yazılar 39
1.8.5. Mektuplar 39
1.9. Kronolojik Yazı Dizini 40

İKİNCİ BÖLÜM

ALİ BEY HÜSEYİNZADE'NİN FÜYÜZAT DERGİSİ'NDE YAYIMLANAN BAZI YAZILARI ÜZERİNE İNCELEME

2.1. Hayat ve Meyl-i Füyuzat 59
2.2. İcmal 60
2.3. Sadrazam Ahmet Mithat Paşa ile ilgili Yazı 63
2.4. Goethe ile ilgili yazı 65
2.5. Abdullah Cevdet'le ilgili yazı 67
2.6. Mithat Paşazade Ali Haydar Bey ile ilgili yazı 69
2.7. Müzaffereddin Şah Kaçar'la ilgili yazı 70
2.8. Lev Tolstoyla ilgili yazı: Tolstoyçuluk nedir? 73
2.9. Şüunat 75
2.10. Friedrich Schiller'le ilgili yazı 75
2.11. İmam Şamil ile ilgili yazı 76
2.12. Vakey-i Âleme Bir Nazar 76
2.13. Nevruz-i İnkılab 77
2.14. Kazablanka Faciası ve Osmanlı İran Komedisi 77
2.15. Perdeler İniyor 78
SONUÇ 78

KAYNAKÇA 81

EKLER.....87

ÖZGEÇMİŞ

TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AGE	Adı Geçen Eser
BKZ	Bakınız
C	Cilt
ÇEV	Çeviren
AGM	Adı Geçen Makale
Haz	Hazırlayan
S	Sayı
DİA	TDV İslâm Ansiklopedisi
İ.A	İslam Ansiklopedisi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
TTK	Türk Tarih Kurumu

ÖNSÖZ

“Ali Bey Hüseyinzade’nin Füyûzat Dergisi’nde Yayımlanan Yazıları Üzerine Bir İnceleme” isimli Yüksek Lisans Tez çalışmamız ön söz, giriş, iki bölüm, sonuç, kaynakça ve ekler kısmından oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde Füyûzat Dergisi’nin tarihsel önemi, düşünce yapısı, Mizanpaj özellikleri, abone ücretleri, kapak basım tarihleri, kurucusu, yazar kadrosu ve derginin kronolojik dizini ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Tezin ikinci bölümde ise Ali Bey Hüseyinzade’nin Füyûzat Dergisi’nde “Turanî”, “Füyuzat”, “Hayati”, "Şair Naim", “Nükte”, “Turan”, “Muallim Sadi”, “Ali Hüseyn”, “Salyani”, “A. Hüseyinzade”, “Ayın Ha” ve "Deli Şair" gibi farklı isimlerle yayımladığı makalelerinin tahlili yapılmıştır. Tezin ekler kısmında ise Ali Bey Hüseyinzade ve Füyûzat Dergisi ile ilgili çeşitli foto ve resimlere yer verilmiştir.

Yüksek Lisans Tez çalışmaları sürecinde yurtdışından ve özelliklede Azerbaycan Kütüphanelerinden dokümanların bulunması ve temin edilmesinde bana desteğini sunan çok değerli tez danışman hocam Sayın Doç. Dr. Cavid QASIMOV’a, tez aşamasında ki süreçte yardımlarını esirgemeyen çok kıymetli dostum Araş. Gör. Talha ÇİÇEK’e, bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan ve bana moral veren aileme ve özellikle de Babam Musa TUCİ’ye ayrıca teşekkür ederim.

GİRİŞ

Füyûzat Dergisi'nin yayımlanmasına kadar Azerbaycan basının uzun bir tarihi süreçten geçmiştir. Azerbaycan'da ilk basın faaliyetleri Çarlık Rusya İmparatorluğu döneminde başlamıştır. 1828 yılında Tiflis şehrinde Rusdilli "Tiflisskiye vedomosti" gazetesinin yayımlanması Azerbaycan basının kurulmasında ilk adım sayılabilir.[1] 1832 yılında bu gazetenin "Tiflis Ahbarı" isimli ilavesi Azerbaycan Türkçesi'nde basılmaya başladı.[2] Güney Kafkasya'da Rus dilinde basılan gazetelerin Azerbaycan Türkçesinde ilavelerinin basılması süreci daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Örneğin 1845 yılında Tiflis'de Rus dilinde basılan "Zagafgazski Vestnik" gazetesinin "Kafkasya'nın bu tarafının Haberi" isimli ilavesi de Azerbaycan Türkçesiyle yayımlanmıştır.[3] Fakat bu ilaveleri nitelik olarak milli gazete kapsamında değerlendirmemiz mümkün değildi.

Azerbaycan Türk halkının ilk milli basınının temeli Hasan Bey Zardabi tarafından "Ekinci" (Çiftçi) gazetesinin basımı ile atılmıştır.[4] Çarlık Rusya yönetiminin çeşitli baskılarına rağmen Hasan Bey Zerdabi 22 Temmuz 1875 yılında "Ekinci" gazetesin il sayısını yayımlamağa muvaffak olmuştur. Ekinci gazetesi içinde bulunmuş olduğu dönem itibariyle talihsizlikler yaşayarak türlü sıkıntılara maruz kalmıştır. Dolayısıyla yayın hayatına daha fazla devam edemeyerek 1877'de kapatılmıştır. Çarlık Rusya hükümeti gazetenin kendisine zarar verebileceği endişesiyle, Azeri Türklerinin bilinçlenmesini istemediği fikriyle hareket ederek erken bir şekilde gazeteyi kapatmışlardır.

Ekinci gazetesinden sonra Ünsüzade kardeşleri tarafından 1879 yılında Tiflis şehrinde "Ziya" gazetesi yayım hayatına başlamıştır. Daha sonra bu gazete "Ziyayi- Kafkasiyye" ismiyle yayım hayatına devam etmiştir ve toplamda 104 sayı basılmıştır.[5]

---

[1] Refik Turan, "Kafkas Arazileri ve Haklarının Tasvirine Dair Materyaller Toplusu İzahlı Bibliyografyası", *Gazi Türkiyat Dergisi*, (24), 2019, 223-228.
[2] Akıf Şahverdiyev, *Azerbaycan Basın Tarihi*, Bakü, *Tahsil Yayınevi*, 2006, 6.
[3] (Şahverdiyev, 7.)
[4] (Şahverdiyev, 9).
[5] Nebi Zeynelov, Azerbaycan Matbuat Tarihi, 1, 1973, 7.

2 Temmuz 1884 yılında "Ziyayi Kafkas" gazetesi kapatılmıştır. 1880 yılında ise Tiflis şehrinde "Keşkül" gazetesi yayım hayatına başlamıştır. "Keşkül" haftalık bir gazeteydi ve 1891 yılına kadar yayım hayatını devam ettirmiştir.

19. yüzyıl Azerbaycan basın hayatında "Kaspi" gazetesi de önemli rol oynamıştır.[6] 1881 yılında Victor Vasilyeviç Kuzmin* redaktörlüğünde yayın hayatına başlayan "Kaspi" gazetesi 1897 yılında ünlü Azerbaycan petrol zengini Hacı Zeynelabidin Tagiyev'in maddi destekleri ile yeni bir yayın hayatına başlamıştır. Bu dönemden itibaren "Kaspi gazetesi" "Müsülman Kaspisi" olarak bilinmeye başlamıştır. Gazetenin editörlüğü Ali Merdan Bey Topçubaşov üstlenmiştir. Gazete 1919 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür.

20. yüzyılın başlarında Azerbaycan basını önemli bir mesafe katetmiştir. 1903 yılında Tiflis şehrinde Mehmet Ağa, Şahtahtinski'nin editörlüğünde "Şarki-Rus" gazetesi yayına başlamıştır. Daha sonra "Taze Hayat (1907-1908)", "İttifak" (1908-1909), "Seda" (1909-1911), "Sedayi Vatan" (1911-1912), "Sedayi Hakk", "Sedayi Kafkas" gibi gazeteler, "Molla Nasreddin", "Debistan", "Rehber", "Mektep" gibi dergiler Azerbaycan'ın yayım hayatında çok önemli görevler üstlenmişler.[7] Bu gazete ve dergiler içerisinde Ali Bey Hüseyinzade tarafından kurulan "Hayat" gazetesi ve "Füyuzat" dergisi son derece önemlidir. Hayat gazetesi 1905 yılında yayın hayatına başlamıştır. "Hayat" gazetesi 7 Haziran 1905 yılında Bakü'de neşredilen günlük, siyasi, ilmi, edebi ve iktisadi Türkçe İslami gazete (ceride-i İslamiye)dir.[8] Azerbaycan'da esas gazetecilik ruhu ve basının fikir ve ideal (mefkûre) devresi "Hayat" ile başlamıştır. İyi bir teşkilat ve zengin bir yazar kadrosuna sahip olan bu gazetenin naşiri Ali Merdan Bey Topçubaşov, Baş editörü ise Ali Bey Hüseyinzade olmuştur.[9] Gazetenin yayın hayatı ile buluşmasında Hacı Zeynel Abidin Tagiyev'in çok önemli etkisi olmuştur. Dönemin en etkili ve kuvvetli diyebileceğimiz isimleri "Hayat" gazetesinde birleşerek, Azerbaycan

[6] Nesiman Yakublu, *Kaspi Gazetinin Yaranması ve Faaliyeti*, Bakü, Kanun Yayınevi, 2011, 11.
* Victor Vasilyeviç Kuzmin Kaspi gazetesi öncesi "Bakiniskiye izvestiya" gazetesinin editörü ve kurucusu olmuştur.
[7] (Yakublu, 10.)
[8] Akif Musayev, Seyfeddin Semenderov, "Ali Bey Hüseyinzade'nin İktisadi Fikirleri", *Türkoloji Dergisi*, 1, 2020, 69-76.
[9] İbrahim Yüksel, *Azerbaycan'da Fikir Hayatı ve Basın*, (1. Baskı), Acar Yayınları, 1978, 100.

Türklerine hizmet etmeyi esas gaye edinmişlerdir. "Hayat" gazetesinin toplam 325 sayısı çıkmıştır. Bunlardan 131 sayısı 1905 yılında 194 sayısı ise 1906 yılında basılmıştır. Gazetenin 101 sayısı Ali Bey Hüseyinzade'nin editörlüğünde diğer sayıları ise Ahmet Ağaoğlu editörlüğünde yayımlanmıştır.[10] "Hayat" gazetesinin yazarlarının istediği tek şey halkın cehaletten kurtulması, medeni inkişaf anlamında halkın bilinçlenmesi ve en önemlisi ise kendi dilleri doğrultusunda hareket etmeleri. Yani kısacası uzun yıllar boyunca Çarlık Rusya hükümeti boyunduruğu altında yaşayan halkın bu sıkıntılardan kurtularak, dünyaya bakış açılarını değiştirmek idi. "Hayat" gazetesi geniş bir coğrafyada yaşamış olan Türk ve Müslümanların milli uyanışı noktasında önemli çabalar sarf etmiştir. Bu çabaların en başlıcası da İstanbul'da Askeri Tıbbiyede eğitim gören Hüseyinzade Ali Bey'in Osmanlı ve Azerbaycan Türkleri arasında ortak bir dil ve hatta ortak bir edebiyat anlayışı oluşturmak istemesiydi. "Hayat" gazetesi Azerbaycan'da kısa sürede gerek gazete kadrosu gerekse de milli düşünceleri münasebetiyle, çok sayıda rağbet görmüş ve önemli işler başarmıştır.[11] Ahmet Ağaoğlu ve Hüseyinzade Ali Bey gazetede Türkçülük düşüncesine önem vermişlerdir. Bu düşünceyle birlikte Türklüğü de İslamiyet'ten ayırt etmemişlerdir. "Umumen XX. Asır ictimai-siyasi ve edebi felsefi fikir tarihinde büyük rolü olan Ali Bey Hüseyinzade "Hayat" gazetesi ve "Füyuzat" dergisi ile Azerbaycanda milli mefkûrenin, Türkçülük harekâtının genişlemesine öncülük etdi."[12] Hüseyinzade Ali Bey Türkçülük akımının kurucusu olarak bilinmekte ve hatta "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" fikrininde öncüsü olarak tanınmaktadır. Bu bağlamda Türkçeye ve Türkiye'ye olan sevgisinden dolayı Rusya'daki eğitiminden sonra İstanbul'a geçmiş ve orda Askeri Tıbbiyede eğitim görerek o dönemin "İttihad ve Terakki" Cemiyeti çalışmalarına öncülük ederek kurucuları arasında yer almıştır. O dönem Abdullah Cevdet, İshak Sukuti, İbrahim Temo gibi isimlerle Türkçülük mefkûresi adı altında çalışmalar yaparak Ziya Gökalp gibi önemli isimleri de etkilemiştir. Hatta Ziya Gökalp'in "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" fikrinin ortaya çıkış noktası

[10] Akif Aşırlı, *Azerbaycan Metbuatı Tarixi, (1875-1920)*, Bakü, Elm ve Tehsil Yayınevi, 2009, 68.
[11] Zemine Ziyayeva, "Füyuzat Dergisi ve 1905 sonrası Azerbaycan'da Türkçe Meselesi", *Türkbilig Dergisi*, (36), 2018, 187.
[12] (Akif Aşırlı, 62.)

Hüseyinzade Ali Bey'dir.[13] Ali Bey Hüseyinzade'nin Azerbaycan'daki en önemli basın faaliyeti daha çok Füyuzat dergisi ile bilinmektedir. Ünlü Azerbaycan petrol zengini Hacı Zeynel Abidin Tagiyev'in maddi desteği ile 1 Kasım 1906 yılında yayın hayatına başlamış Füyuzat dergisi Ali Bey Hüseyinzade'nin Türk Müslüman dünyasına vermek istediği düşüncelerinin en önemli aracı olmuştur. Füyuzat dergisi ile Hüseyinzade Ali Bey Azerbaycan Türk aydınlarının bilinçlenmesinde ve milli harekâtın öncülüğünde önemli işler başarmıştır. "O, bu yazılarıyla Türkçülük, hatta Osmanlıcılık fikirlerini yaymaya çalışmış, siyaseten de Osmanlı Devleti'ni ve Osmanlı Türklüğünü, bağımsız Türklüğün nüvesi olarak göstermiştir."[14]

Ali Bey Hüseyinzade'nin hayatı, düşüncesi ve siyasi faaliyeti ile ilgili çok sayıda makale ve kitaplar yayımlanmıştır. Bununla beraber Türkiye ve Azerbaycan'daki çeşitli üniversiteler tarafından Ali Bey Hüseyinzade ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezi düzeyinde çalışmalar yapılmış ve hali hazırda yapılmaya devam etmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin çeşitli üniversiteleri ve Azerbaycan Ulusal İlimler Akademisi'nin bünyesinde bulunan çeşitli enstitüler tarafından Ali Bey Hüseyinzade ile ilgili doktora düzeyinde yapılmış çok sayıda tezler mevcuttur. Örneğin bu tez çalışmalarında Şamil Valiyev[15], Sadakat Hasanova[16], Vüsale Esadova[17], Gönül Hasanova[18], Sevil Garaşova,[19] Günel Şıhaliyeva[20], Gülnare

[13] Rafail Ahmedli, *Azerbaycan Milli –Demokratik Devletçilik Mefküresi (Türkçülük, Muasırlık, İslamçılık)*, Bakü, Elm Yayınevi, 2007, 6.
[14] (Yüksel, 116.)
[15] Şamil Valiyev, "Füyuzat Edebi Mektebi", Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi, Edebiyat Enstitüsü, *Bakü,* 2013, 24.
[16] Sadakat Hasanova, "Füyuzat Dergisinin Dil Siyaseti ve Dil", Nahçivan Devlet Üniversitesi**,** *Nahçıvan*, 2007, 46.
[17] Vüsale Esadova, "Füyuzat Mecmuasında Edebiyat Meseleleri", (Doktora Tezi), Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi/Edebiyat Enstitüsü, Bakü, 2017, 13.
[18] Gönül Hasanova, "Füyuzat Dergisinde Tahsil-Terbiye Meseleleri", (Doktora Tezi), Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Bakü, 2021, 19.
[19] Sevil Garaşova," Ali Bey Hüseyinzade'nin Yaracılığında Batı Edebiyatı",(Doktora Tezi), Bakü Devlet Üniversitesi**,** Bakü, 2008, 36.
[20] Günel Şıhaliyeva, "Ali Bey Hüseyinzade ve Batı Avrupa Edebi Nazari Fikiri", (Doktora Tezi), Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü, 2022, 41.

Sadıkova[21], Mesmehanım Kubadova[22], Zemine Ziyayeva[23] ve diğerleri daha çok ön plana çıkmışlardır. Ali Bey Hüseyinzade ile ilgili tez çalışmaları Azerbaycan'da devam etmektedir.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda Türkiye'de Hüseyinzade Ali Bey ile ilgili Alaattin Uca,[24] Gözde Güngör[25], İlham Habibullayev[26], Hajar Kabırı[27] tarafından hazırlanan tezleri tespit ettik, fakat bu çalışmalar Hüseyinzade Ali Bey ile ilgili tez çalışmalarının bitmesi anlamına gelmiyor. Çünkü Hüseyinzade Ali Bey'in siyasi- ictimai, iktisadi, edebi, sanatşinaslık ve bilimsel çalışmaları o kadar zengin ki bunu birkaç tez ile sınırlandırmak mümkün değildir. Tarafımızdan hazırlanan "Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat Dergisinde Yayımlanan Yazıları Üzerine Bir İnceleme" isimli yüksek lisans tezim bu çalışmalara katkıda bulunacaktır.

[21] Gülnare Sadıkova, "Ali Bey Hüseyinzade'nin Publistikası", (Doktora Tezi), Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü, 2011
[22] Mesmehanım Kubadova, Azerbaycan Tiyatrosunda Romantizm (Ali Bey Hüseyinzade'nin "Siyasetül-Füruset" eserinin C. Cabbarlı ve H. Cavid Yaracılığına etkisi), (Doktora Tezi), Azerbaycan Devlet Medeniyet ve İncesanat Üniversitesi, Bakü, 2004, 58.
[23] Zemine Ziyayeva, "*Azerbaycan Matbuatında Füyuzat Dergisi*", Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, 48.
[24] Alaattin Uca, "*Türkçülük Fikrinin Ünlü Mütefekkiri Ali Bey Hüseyinzade (Turan)'nin Hayatı, Fikirleri ve Eserleri*", Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1997, 22.
[25] Gözde Güngör, "Hüseyinzade Ali Turan'ın Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme",(Doktora Tezi), Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2015,54.
[26] İlham Habibullayev, "*Hüseyinzade Ali Bey (Turan) Hayatı ve Fikirleri*", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, 42.
[27] Hajar Kabırı, "Molla Nasreddin ve Füyuzat Dergilerinde Milli Kimlik Düşüncesi",(Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, 23.

BİRİNCİ BÖLÜM

FÜYUZAT DERGİSİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Derginin İsmi ve Düşünce Yapısı

Derginin ilk sayısında amaç ve gayesini açıklayan Hüseyinzade Ali Bey, dergiye Füyuzat adının tesadüfî verilmediğini, bu ismin "Hayat" gazetesinden doğduğunu söylemektedir. Füyuzat kelime anlamı olarak, "feyz" kelimesinden türetilerek bolluk ve berekete, maddi ve manevi nimetlerin bolluğuna işaret etse de asıl kelime anlamı saadet ve en önemlisi de manevi saadet olduğunu ifade etmektedir.[28] Füyuzat'da Hüseyinzade Ali Bey'in üzerinde durduğu en önemli konunun "Türkleşmek, İslamlaşmak ve Musaırlaşmak" olduğu fikrinin önemine daha önce yapmış olduğu çalışmalar neticesinde ulaşılabilir. Hüseyinzade Ali Bey hayatının en önemli dönüm noktasını bu fikir üzerinde yürüterek idame ettirmiştir. Füyuzat öncesi Azerbaycan içinde bulunmuş olduğu dönem itibariyle, her türlü sıkıntı ve zorluğa maruz kalmıştır. Bu sıkıntı ve zorluktan sonra Çarlık Rus hükümetinin Japonya karşısında aldığı yenilgi neticesinde meşruti yönetim anlayışını kısmen dahi olsa uygulamaya konulması ve bu uygulama neticesinden sonra ki süreçte halkın bilinçlenmesi özellikle de fikir birliğine varılarak dil meselesi konusunda önemli çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmaları ise gazete ve dergiler neticesinde uygulamaya koymuşlardır. Hüseyinzade Ali Bey İstanbul'dan geldikten sonra ki dönem itibariyle Azerbaycan'ın yaşamış olduğu sıkıntılara şahit olduktan sonra bu konulara daha fazla eğilerek çalışmalar yapmıştır. Kendisi 8 Nisan 1905 yılında Sn. Petersburg'da Reşit Efendi evinde Ali Merdan Bey Topçubaşov, Ahmet Ağaoğlu, Âlim Efendi Maksut ve Bünyamin Efendi Ethem ile birlikte tüm Rusya Müslümanları için bir kurtuluş yolu bulma noktasında fikir mübadelesinde bulunmuştur. Toplantıda tüm Rusya Müslümanları için ortak bir siyasi heyetin kurulması fikri daha çok ağırlık basmıştır. 15 Ağustos 1905 yılında Nijni-Novgorod şehrinde Rusya Müslümanları I. Kurultayı yapılmıştır. Kurultaya Türk Dünyasından 150 delege iştirak etmiştir ve Kurultayda "İttifak-ı Müslimin" birliğinin oluşturulması kararı alınmıştır. Sonraki kurultaylarda elde edilen sonuçlar

[28] Sadakat Hüseynova, *Füyuzat Dergisi ve Dil Sorunları*, Bakü, İlim Yayınevi, 2006, 5.

neticesinde ortak dil konusu üzerinde durularak bu ortak dil'in ise İstanbul Türkçesi olması gerektiğini söylemiştir. Aynı konuyu İsmail Gaspıralı'da "dilde, işte, fikirde birlik" düşüncesiyle fikir birliğine varılarak ortak noktada hareket edilmiş ama İsmail Gaspıralı kullanılacak olan dilin İstanbul Türkçesi olmamasını, daha sade bir dilin olması gerektiğini söylemiştir. Hüseyinzade Ali Bey İstanbul'da yaşamış olduğu dönemlerde Askeri Tıbbiye'de kendisi ile birlikte eğitim gördükleri arkadaşlarını da bu noktada önemli derecede etkilemiş ve "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" fikrine ta o zamanlardan beri önemle üzerinde durmuştur. Böylesi bir fikir Türk milleti için son derece önemli olmuştur ve bu bakış açısıyla gerek İstanbul'da gerekse Azerbaycan'da önemli işlere imza atmıştır. "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" fikri Ziya Gökalp'e ait olarak bilinmekte olup bu fikrin "Türkçülüğün babası" olan Hüseyinzade Ali Bey'in Türkçülük doğrultusunda ortaya çıkarmış olduğu bir fikirdir. Ziya Gökalp ise Hüseyinzade Ali Bey'in İstanbul'da eğitim aldığı zamanlarda "İttihat ve Terakki" Cemiyeti dönemlerinde Türkçülük fikrine beraber hizmet vermiş olan Abdullah Cevdet, İshak Sukuti, İbrahim Temo ile birlikte çalışmalar yaparken Ziya Gökalp'in bu fikirden esinlenerek bu doğrultuda yazılar yazması neticesinde bu fikir Ziya Gökalp'e ait olarak bilinmektedir. "Yazılarının birinde büyük edip yazıyordu: "Bize fedai lazımdır! Türk hissiyatlı, İslam itikadlı, Avrupa (çağdaş) kiyafeli fedai!"[29] Bu fikir "Taze hayat"," İrşad", "Yeni Füyuzat", "Hakikat", "Terakki", "İkbal", "Sedayi-hakk", "Şelale", "Açık söz", "Basiret", "Kurtuluş", "Dirilik" ve "Azerbaycan" gazete ve dergileri tarafından tekmilleşdirilmiş ve "Türkleşmek, İslamlaşmak, Müasirleşmek – Azerbaycanlık" şeklinde formüle edilerek tebliğ olunmuşdur."[30] Hüseyinzade Ali Bey bu fikrini Türk dünyasını geliştirerek ileriye götürecek fikir olduğunu söylemektedir. Ve hatta öyle ki bu fikirler doğrultusunda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde devlet bayrağının üç rengiyle sembolleşen (mavi, kırmızı, yeşil) renklerinin Hüseyinzade Ali Bey'in yapmış olduğu çalışmaların tarihi hizmetlerine bağlamışlardır.[31] "Türkleşmek,

[29] Ali Bey Hüseyinzade, *Seçilmiş Eserleri,* Bakü, Şark-Garp Yayınevi, 2019, 380.
[30] Aygün Orucova, "Türkçülüğün Babası Ali Bey Hüseyinzade", (Yüksek Lisans Tezi), *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2017, 184.
[31] Şamil Veliyev, "Füyuzat ve Füyuzatçılık", *Bakü Üniversitesinin Haberleri Dergisi,* 1, 2007, 170-175; Şamil Veliyev, Ali Bey Hüseyinzade ve Füyuzatçılık, 525 Gazete, 17 Nisan 2017, 65, 5.

İslamlaşmak, Muasırlaşmak" fikri Azerbaycan bayrağı renklerinde dahi önemli etkene sahip olarak, bayrağın rengini kazanmasında bu fikir etkili olmuştur. Dolayısıyla Füyuzat dergisinin düşünce yapısını "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" sloganı oluşturmuştur.

1.2. Derginin Mizanpaj Özellikleri

Füyuzat Dergisi, 1 Kasım 1906 yılından itibaren yayın hayatına başlamış ve 1 Kasım 1907 yılında yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştır. Bir senede derginin 32 sayısı yayınlanmış ve bu sayılarda şiir, hikâye, makale, tiyatro eserler, siyasi tahliller, çeviriler ve diğer alanları kapsayan 340'tan fazla yazı yayınlanmıştır. Derginin sahibi ve kurucusu Hüseyinzade Ali Bey olmuştur. Derginin Baş Ofisi ünlü Azerbaycan petrol zengini Hacı Zeynel Abidin Tagiyev'in Bakü şehrinin Nikolayevski (şimdiki İstiklaliyet sokakı) sokağındaki bulunan bir mülkünde yerleşirdi ve Dergi yayım hayatını sonlandırana kadar bu adreste bulunmuştur. Füyuzat Dergisi basımı ise "Kaspi" Gazetesi'nin matbaasında yapılıyordu.[32]

1.3. Derginin Abonelik Ücretleri

Füyuzat dergisi Ünlü Azerbaycan Petrol zengini Hacı Zeynel Abidin Tağıyev'in* maddi desteğiyle yayım hayatına başlamıştır. Derginin yayın hayatını devam etmesi için maddi desteğe ihtiyacı vardı. O bakımdan dergi abonelerinde belirli bir para talep olunmaktaydı. Derginin yıllık abone bedeli 6 rubl* altı aylık abone bedeli ise 3 Rubl 50 kopik olarak talep olunmaktaydı. Bu miktar derginin bir senelik yayın sürecinde hiç değişmemiştir.

---

[32] İshak Amanullayev, "Füyuzat Dergisinin Yayımlanmasından 102 Yıl Geçiyor", *Halk Gazetesi*, 1 Kasım 2018, 3.

* Hacı Zeynel Abidin Tagiyev ünlü Azerbaycan Petrol zengini ve hayırsever iş adamıdır. 25 Ocak 1823 yılında Bakü'de doğmuş. Daha sonra ki yıllarında çeşitli alanlara yatırım yapmış fakat onun en önemli yatırımı petrol sanayisine olmuştur. Petrolden kazandığı paraların büyük kısmını eğitime ve halkın aydınlanmasına harcamıştır. Özellikle 1901 yılında Müslüman dünyasında ilk kızlar okulunu kurmuş ve bununla birlikte Azerbaycan halkının aydınlanmasını kendine gaye edinmiş gazete ve dergileri maddi anlamda her türlü desteği vermiş, Azerbaycanlı gençlerin Avrupa'da ve Rusya'da eğitim görmeleri noktasında her türlü maddi destekte bulunmuştur. 1924 yılında Bakü'de vefat etmiştir.

* XX. yüzyılın başlarında Çarlık Rusya İmparatorluğu'nda kullanılan para birimi.

1.4. Derginin Sayıları

1. yıl, sayı 1, (26 Ramazan, 1324/ Miladi/01 Kasım 1906)

1. yıl, sayı 2, (09 Şevval, 1324/ Miladi/26 Kasım 1906)

1. yıl, sayı 3, (22 Şevval, 1324/ Miladi/9 Aralık 1906)

1. yıl, sayı 4, (05 Zilkade, 1324/ Miladi/21 Aralık 1906)

1. yıl, sayı 5, (15 Zilkade 1324/ Miladi/31 Aralık 1906)

1. yıl, sayı 6, (26 Zilkade, 1324/ Miladi/11 Ocak 1907)

1. yıl, sayı 7, (10 Zilhicce, 1324/ Miladi/25 Ocak 1907)

1. yıl, sayı 8, (22 Zilhicce, 1324/ Miladi/6 Şubat 1907)

1. yıl, sayı 9, (06 Muharrem, 1325/ Miladi/19 Şubat 1907)

1. yıl, sayı 10, (20 Muharrem, 1325/ Miladi/5 Mart 1907)

1. yıl, sayı 11, (03 Sefer 1325/ Miladi/18 Mart 1907)

1. yıl, sayı 12, (13 Sefer, 1325/ Miladi/28 Mart 1907)

1. yıl, sayı 13, (22 Sefer, 1325/ Miladi/6 Nisan 1907)

1. yıl, sayı 14, (05 Rebiülevvel, 1325/ Miladi/18 Nisan 1907)

1. yıl, sayı 15, (12 Rebiülevvel, 1325/ Miladi/25 Nisan 1907)

1. yıl, sayı 16, (26 Rebiülevvel 1325/ Miladi/9 Mayıs 1907)

1. yıl, sayı 17, (16 Rebiülahir, 1325/ Miladi/29 Mayıs 1907)

1. yıl, sayı 18, (26 Rebiülahir, 1325/ Miladi/8 Haziran 1907)

1. yıl, sayı 19, (13 Cemâziyelevvel, 1325/ Miladi/24 Haziran 1907)

1. yıl, sayı 20, (24 Cemâziyelevvel, 1325/ Miladi/5 Temmuz 1907)

1. yıl, sayı 21, (04 Cemaziyelahir, 1325/ Miladi/15 Temmuz 1907)

1. yıl, sayı 22, (28 Cemaziyelahir, 1325/ Miladi/8 Ağustos 1907)

1. yıl, sayı 23, (28 Cemaziyelahir, 1325/ Miladi/8 Ağustos 1907)

1. yıl, sayı 24, (10 Receb-i müreccеb, 1325/ Miladi/19 Ağustos 1907)

1. yıl, sayı 25, (17 Receb-i müreccеb, 1325/ Miladi/26 Ağustos 1907)

1. yıl, sayı 26, (12 Şabanül-müazzam 1325/ Miladi/20 Eylül 1907)

1. yıl, sayı 27, (22 Şabanül-müazzam, 1325/ Miladi/30 Eylül 1907)

1. yıl, sayı 28, (04 Ramazanül-mübarek, 1325/ Miladi/11 Ekim 1907)

1. yıl, sayı 29, (12 Ramazanül-mübarek, 1325/ Miladi/19 Ekim 1907)

1. yıl, sayı 30, (24 Ramazanül-mübarek, 1325/ Miladi/31 Ekim 1907)

1. yıl, sayı 31, (24 Ramazanül-mübarek, 1325/ Miladi/31 Ekim 1907)

1. yıl, sayı 32, (07 Şabanül-mükerrem 1325/ Miladi/ 1 Kasım 1907)

1.5. Derginin Sayılarında Kullanılan Kapak Resimleri

Füyuzat dergisi XX. Yüzyılın başlarında Azerbaycan basınına çok önemli yenilikler getirmiştir. Özellikle de fikir insanı olmanın yanında başarılı bir ressam olan Hüseyinzade Ali Bey Füyuzat Dergisi'nin kapaklarını çok etkin bir şekilde kullanmıştır. Füyuzat Dergisi'nin kapaklarında ve içinde verilen resim ve fotoların seçimi Ali Bey Hüseyinzade'nin inisiyatifinde olmuştur. Kendisi dergi kapaklarında dünyaca ünlü edebiyatçı, şair, sanatçı ve siyasilerin foto ve resimlerini tercih etmiş ve bu da dergiye ayrıca bir renk kazandırmıştır.

1.5.1. Birinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Füyûzat dergisinin ilk sayısında Osmanlı Devlet adamı ve Sadrazam Midhat Paşa'nın resmi kapak olarak kullanılmıştır. Midhat Paşa, Safer 1238 (Ekim-Kasım 1822)'de İstanbul'da doğmuştur.[33] Kitabet başlangıç derslerini aldığından Hâriciye

[33] Âdem Korkmaz, "Midhat Paşa'nın Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri", (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, 11.

Nâzırı Reisülküttab Âkif Paşa'nın yol göstermesiyle Dîvân-ı Hümâyûn kalemine girerek Dîvânî yazısını altı ayda öğrendi. Bu başarısından dolayı, kalem âdeti üzere, kendisine "Midhat" mahlası verilmiş ve ömrünün sonuna kadar Ahmed Midhat ismini kullanmayı tercih etmiştir.[34] Paşa pek çok idari görev üstlenmiştir. Bunlar: Beyrut ve Şam Gümrükleri teftil görevi, Birinci Rumeli Müfettişliği Vazifesi, (1855) Bursa Depremi görevi, İkinci Rumeli Müfettişliği vazifesi, Niş valiliği vb. üstlendiği bu görevlerden ötürü Sultan II. Abdülhamit ile de birden fazla kez görüşmüşlerdir. Bu görüşmeler çoğunlukla Kânûn-ı Esâsî* üzerine ittifakı barındırır. Tüm bu idari görevler ve Meşrutiyete dair söylemler Midhat Paşa'nın siyasi gücünü ve zekâsını göstermekle birlikte Hüseyinzade Ali Bey tarafından da Füyuzat dergisinin birinci sayısında hem kapakta yer alması hem de içerik bakımından tahlil edilmesi manidardır.

Derginin birinci sayısında kapak resmiyle beraber içerisinde ise Almanya'nın Veymar şehrinde ünlü Alman şairleri Johann Christoph Friedrich von Schiller* ve Johann Wolfgang Von Goethe'nin* heykellerinin resmi ve aynı zamanda İran Kaçarlar Devleti'nin Anayasa (Meşrute) harekâtının önderlerinden bir olan Tebatebayi'nin fotosu verilmiştir.

1.5.2. İkinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin ikinci sayısının kapak kısmında "İran'da heyyeti-rühaniye ile bir kısım halkın İngiliz elçiliğine başvurması" isimli foto yer almaktadır. Fotoğrafta Hüseyinzade Ali Bey'in "Olayların dünyasına bir bakış" adlı yazısı ile bağlıdır. Makale İran Meşrute devrimi ile bağlı meydana gelen olaylardan motive bir grup insanın mollaların İngiliz büyükelçiliğine yaptığı çağrıya atıfta bulunmaktadır. Hüseyinzade Ali Bey, yabancılara hitap etmenin doğru ve yanlış tarafları olduğunu belirtmekte, halkın bazı kesimlerinin kan dökülmesin diye yurt dışına gitmesine

[34] (Korkmaz, 11.)

* Kanun-ı Esasi ("temel kanun" veya "anayasa") Sultan II. Abdülhamid tarafından 23 Aralık 1876'da ilan edilmiş, 1878'de askıya alınmış, 24 Temmuz 1908 ihtilali sonucunda yeniden yürürlüğe girmiştir.

* Johann Christoph Friedrich von Schiller 1759-1805 yılları arasında yaşamış ünlü Alman şairi, filozofu, tarihçisi ve tiyatro yazarıdır.

* Johann Wolfgang Von Goethe 1749-1832 yıllarında yaşamıştır. Kendisi Alman tarihinde edebiyatçı, siyasetçi, ressam ve doğa bilimcisi olarak bilinmektedir.

sempati duymakta ve ihtilal tarihinden konuyla ilgili örnekler vermektedir. Aynı sayıda Hüseyinzade Ali Bey'in kaleme aldığı "Tolstoyizm Nedir" adlı makale için de Tolstoy'un resmi verilmiştir.

1.5.3. Üçüncü Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin üçüncü sayısının kapak kısmında "Faust'u yazan Alman şair meşhur Goethe'nin resmidir" ismiyle ünlü Alman aydını Johann Wolfgang Von Goethe'nin resmi yer almıştır. Ali Bey Hüseyinzade'nin Goethe'ye ayrıca bir sempatisi olmuştur. Kendisi Goethe'nin Faust eserini Osmanlıca 'ya aktararak Füyuzat dergisinde yayımlamıştır. Ayrıca derginin farklı sayfalarında 1906-1907 İran'daki meşruti olayları ile ilgili, Bakü'deki İran ahalisinin toplantı yapmalarını sembolize eden bir resimde yayımlamıştır. Bununla beraber İstanbul fotosuna da yer verilmiştir.

1.5.4. Dördüncü Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin dördüncü sayısının kapak kısmında "Yazar ve Şair Dr. Abdullah Cevdet Beyin resmidir" ismiyle Ünlü Osmanlı aydını Doktor Abdullah Cevdet'in resmi kullanılmıştır. Öğrencilik yıllarında Ömer Cevdet müstear ismini kullanan Abdullah Cevdet 9 Eylül 1869'da Malatya Arapkir'de dünyaya gelmiştir. Abdullah Cevdet, Tanzimat Dönemi ile başlayan kültürel Batılılaşma macerasının II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminin ilk yıllarının önde gelen temsilcilerindendir.[35]

"Abdullah Cevdet Tıbbiye 'de öğrenci olduğu sıralarda İbrahim Temo*, İshak Sükûti*, Mehmet Reşid ve Hikmet Emin ile beraber 21 Mayıs 1889 tarihinde "İttihat ve Terakki" Cemiyetin başlangıcı olarak kabul edilebilecek "İttihad-ı

[35] Şeyma Özel, "Bir Sorunsal Olarak Abdullah Cevdet, Ziya Gökalp ve Erol Güngör'de Batılılaşma",(Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2020,7.

* İbrahim Temo Arnavut kökenli Osmanlı Politikacısı ve Doktor. 1860 yılında Struga'da doğdu. İttihat ve Terakki Cemiyetinin öncülü İttihad-i Osmani cemiyetinin kurucularından biri olarak bilinmektedir. Sultan II. Abdülhamid'e muhalifliği ile bilinen bir kişiliğe sahiptir. Meşrutiyet öncesi Romanya'da Jön Türk hareketi ile ilgili çalışmalar yapmış ve burda ki Arnavut siyasi örgütlerinin başkim adı altında birleştirmiştir. 1845 yılında vefat etmiştir.

* İshak Sukuti 1868 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Jön Türklerin en önemli isimlerinden birisi olmuştur. 1896 yılında siyasi faaliyetinden dolayı Haydar Paşa Tatbikat Hastanesinden çıkarılmış ve Rodosa sürgün edilmiştir. 1902 yılında vefat etmiştir.

Osmanî" Cemiyeti'ni kurmuştur. Cemiyetin kurucularının amacı Osmanlı Devleti'nin çöküşünü ve istibdadını durdurmaktır. Cemiyetin muhalif çevrelerce tanınmaya başlamasıyla ülke içinde ve dışında örgütlenme yoluna gidilmiştir. Kısa bir süre sonra Paris'teki Jön Türkler' in lideri Ahmet Rıza Bey ile iletişime geçilmiş; hemen akabinde Cemiyet, "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" adını almıştır."[36]

"Abdullah Cevdet öğrenciliği sürecince çeşitli nedenlerle tutuklansa da öğrenimini bitirmeyi başarmıştır. Bir süre Haydar Paşa Hastanesinde çalışmış, ardından kolera salgını nedeniyle Diyarbakır'a görevlendirilmiştir. Cevdet bu dönemde Ziya Gökalp'i*, "İttihat ve Terakki" Cemiyeti'ne kazandırmıştır."[37] Bu dönemde ayrıca Hüseyinzade Ali Bey ile de etkileşim halinde olan Abdullah Cevdet onun fikirlerinden de etkilenmiştir. Ali Bey'e göre Türk-İslam kavimlerinin kalkınması ve modernleşmesinde şu üç unsura göre hareket edilmelidir: Türkleşmek, İslamlaşmak ve Avrupalılaşmak.[38] Bu söz konusu 3 unsur Abdullah Cevdet için de bir başlangıç kabul edilebilir. Bunun üzerine Hüseyinzade Ali Bey Füyuzat Dergisinin pek çok sayısında Abdullah Cevdet'e yer vermiştir.

1.5.5. Beşinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin beşinci sayısının kapak kısmında "Petersburg'daki caminin inşası planlardan biridir" ismiyle Çarlık Rusya'sının başkenti St. Petersburg'da inşa edilmesi planlanan bir Cami'nin resmi verilmiştir. Hüseyinzede Ali Bey St. Petersburg'da böyle bir Cami'nin yapılmasına çok önem vermiştir. Kendisi bu durumu yazmış olduğu "Kırmızı Karanlıkta Yeşil Işıklar" adlı makalesinin açıklamıştır. Yazıda bildirilir ki, Sn. Petersburg Şehri Rusya'da yaşayan bütün Müslümanların merkezidir. Bu şehirde Hz. Osman'ın kendi eliyle yazdığı Kur'an-ı Kerim saklanmaktadır. Bu bakımdan Müslümanlar bir araya gelerek Sn. Petersburg'da bir cami inşa etmelidirler. "Ey Rusya'daki Muhammed'in ümmeti,

---

[36] (Özel, 8.)

* Ziya Gökalp 23 Mart 1876 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Yazar, toplum bilimci, şair ve politikacıdır. Bazı kaynaklarda "Türk Milliyetçiliğinin Babası" olarak da bilinmektedir. Belli dönemlerde Osmanlı Meclis-i Mebusanın'da ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde Millet Vekilliği yapmıştır. 25 Ekim 1924 yılında vefat etmiştir.

[37] (Özel, 8.)

[38] (Özel, 58.)

Ey Kafkas Müslümanları, Ey Bakü'de toplanan Müslümanlar! Kalplerimizin Kuzey Kutbu'na ulaşabileceğini ve oraya hükmedebileceğini göstermeli ve kanıtlamalıyız." Hüseyinzade Ali Bey'in caminin inşasının Müslümanların sembolik birliği için gerekli olduğunu düşündüğü açıktır. Aynı sayıda Şuşa kalesinden bir görünüm ve Alman şair Schiller'in bir fotoğrafı da yer alıyor.

1.5.6. Altıncı Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin altıncı sayısının kapak kısmında Osmanlı Sadrazamı Mithat Paşa'nın oğlu Ali Haydar Midhatın resmi yer almıştır. Ali Haydar Midhat Midhat Paşa'nın ikinci eşi Şehriban Hanımdan doğan oğludur ve Midhat Paşa'nın ilk Sadâreti döneminde 1872 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Beyrut'ta bir Fransız lisesinde tahsilini tamamladıktan sonra sürekli gözetim altında tutulduğu İzmir'den 1899 yılında Avrupa'ya kaçtı. Sultan II. Abdülhamid yönetimine karşı muhalif yayınlarda bulundu. Avrupa'da "İttihat ve Terakki" ile iş birliği yaptıysa da II. Meşrutiyet'in ilanıyla yurda döndükten sonra onlardan bağımsız hareket etti. Bağdat/Divaniye'den mebus seçildi. Cumhuriyet döneminde yönetimle yakın ilişkiler kuramayarak Topkapı Çiftliğinde tebeşir tozu imali işiyle meşgul oldu. Bu dönemde polis ve jandarma takibatına uğradı. 1 Kasım 1950'de çocuksuz olarak vefat ederek Merkezefendi Mezarlığı'na defnedildi.[39] Bu sayının içeriğinde Bakü şehrinin farklı fotoğraf ve tasvirlerine yer verilmiştir.

1.5.7. Yedinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin yedinci sayısının kapak kısmında "26 Aralık'ta hayatını kaybeden Muzaffereddin Şah'ın resmidir" yazısı ile İran Kacar hanedanlığının hükümdarı Muzaffereddin Şah Kaçar'ın fotosu kullanılmıştır. Muzaffereddin Şah Kaçar İslam devletleri tarihinde anayasa uygulamasına geçen, ilk Padişah'tır. Siyasal olarak anayasal düşüncesini benimseyen Hüseyinzade Ali Bey bu bakımdan Muzaffereddin Şah'a sempati ile yaklaşmıştır. Kendisi Muzaffereddin Şah ile ilgili düşüncelerini Füyuzat'da yayınlanan "Muzaffereddin" makalesinde ele almıştır. Hüseyinzade Ali Bey, Muzaffereddin Şah zamanında yaşamaktan gurur duyduğunu, Muzaffereddin Şah'ın Şah'ı birkez İstanbul'da birkaç saniye

[39] (Korkmaz, 557.)

gördüğünü belirterek, müspet hareketlerini anlattı. Aynı sayıda Mekke'nin bir tasviri de yer almaktadır.

1.5.8. Sekizinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin sekizinci sayısının kapak kısmında "Dağıstan'ın İstiklal mücahitlerinden Şeyh Şamil'in resmidir" ismiyle Şeyh Şamil'in resmi yayımlanmıştır. Şeyh Şamil 1834-1859 yılları arasında Çarlık Rusya'ya karşı mücadelesi ile bilinen bir kişidir. Derginin farklı sayılarında İmam Şamil ile ilgili seri yazılara yer verilmiştir. Bununla beraber Şam'dan Mekke'ye giden Hicaz Demiryolu hattı* ve Süveyş Kanalı* ile ilgili tasvirlere yer verilmiştir.

1.5.9. Dokuzuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin dokuzuncu sayısının kapak kısmında "Şeyh Şamil ve oğullarının resmidir" yazısı ile İmam Şamil, oğlu Gazi Muhammet ve diğer oğlu Safi Muhammed'in resmine yer verilmiştir. Dergi'nin içinde yer alan "Şamil ve Hafidi" adlı yazıda İmam Şamil'in Dağıstan'ın en eski halklarında biri olan Lezgi halkına mensup olduğu iddia olunur.* Bununla beraber İmam Şamil'in Kafkas halkları arasında ittifak oluşturarak Çarlık Rusya'ya karşı nasıl mücadele vermesi ile ilgili bilgi vermektedir. Aynı sayıda Hintlilerin ölüleri yakıp küllerini attıkları Ganj Nehri'nden* Tac Mahal'in* bir görüntüsü verilmiştir.

1.5.10. Onuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin onuncu sayısının kapak kısmında "20 Ocak'ta hayatını kaybeden kimyager Mendeleyev'in resmidir" yazısı ile ünlü Rus kimyageri Mendeleyev'in

---

* Hicaz Demiryolu Hattı 1900 ve 1908 yılları arasında Sultan II. Abdülhamid tarafından yapılmıştır. Uzunluğu 1322 km olan bu demiryolu Şam ile Mekke arasında inşa edilmiştir.

* Süveyş Kanalı 1859-1869 yılları arasında Suez Canal Company tarafından inşa edilmiştir. Kanal Akdeniz ile Kızıl Denizi birbirine bağlayan en önemli suyoludur.

* Ali Bey Hüseyinzade İmam Şamil'in Lezgi halkına mensup olduğunu iddia etse de aslında İmam Şamil'in etnik kökeni ile ilgili farklı bilgilerinin olduğunu dikkate almamıştır. İmam Şamil'in Avar, Çeçen ve hatta Çerkez olması noktasında da tezler mevcuttur.

* Ganj Nehri Hindistan'ın en önemli nehirlerinden birisidir. Hinduizm inancına göre Ganj nehrinin suları günahlardan arınmak için kutsal bir güce sahiptir.

* Tac Mahal dünyanın yedi harikasından biri olarak bilinmektedir. 1632-1653 yılları arasında Büyük Moğol Hükümdarı Cihangir tarafından hanımı Mümtaz Banu'nun mezarı üzerine yapılmıştır.

fotosu kullanılmıştır. Mendeleyev kimya alanında elementlerin periyodik cetvelin kurucusudur. Hüseyinzade Ali Bey Petersburg Üniversitesi'nde okurken Mendeleyev'in derslerini dinledi. Bu yüzden Hüseyinzade Ali Bey "Mendeleyev ve Kimya" makalesinde "Öğrencilerinden biri" imzasını kullanmıştır. Dergide Mendeleyev tarafından keşfedilen Periyodik Tablonun* resmine yer verilmiştir.

Ayrıca Tahran'da Kafkasyalılar tarafından kurulan "İkbal" medresesinin öğrenci ve öğretmenlerinin tasviri ile Arap yüzlerinin ve kıyafetlerinin fotoğrafı verilmiştir.

1.5.11. On Birinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on birinci sayısının kapak kısmında "Osmanlı Devr-i Ahir Mücahidlerinden Edib-i Ezim Namık Kemal Bey'in resmidir" ismiyle Tanzimat dönemi Osmanlı aydınlarından biri olan Namık Kemal'in resmi kullanılmıştır. Hüseyinzade Ali Bey Namık Kemal ve onun düşüncesine çok önem vermiştir. Bu sayıda yayınlanan bir makalesinde Namık Kemal'i kendisine bir şiir hediye edilmiş olduğu için anlatmaktadır. Ayrıca Petersburg'da bulunan Tarkovski Sarayı'nın bir resmi ve Firdevsi'nin* mezarının manzarası da vardı.

1.5.12. On İkinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on ikinci sayısının kapak kısmında "İran Ulusal Meclisi'nin Başkanı Murtazakulu Han Sanieddövle'nin resmidir" ismiyle İran Kaçarlar Hanedanlığı'nın Ulusal Meclisi'nin başkanı Murtazakulu Han Sanieddövle'nin resmi kullanılmıştır. Hüseyinzade Ali Bey Murtazakulu Han Sanieddövle ile ilgili fikirlerini ve İran'daki olayları "Nevruz-İnkılab" adlı eserinde analiz etmiştir. Ayrıca bu sayıda İran parlamento binası ve tutuklu (vekil) resmine yer verilmiştir.

1.5.13. On Üçüncü Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on üçüncü sayısının kapak kısmında "Rusya İkinci Devlet Duması'nın Başkanı Fyodor Aleksandroviç Golovi'nin resmidir" ismiyle Çarlık

---

* Periyodik Tablo Kimyasal elementlerin sınıflandırılması için kullanılmıştır.

* Hâkim Ebul-Kasım Firdevsi Tusi 940 – 1020 yılları arasında Samaniler ve Gazneliler döneminde yaşamış ünlü şairdir. Kendisinin en önemli eseri altmışbin beyitten oluşan Şahnamedir.

Rusya'nın İkinci Devlet Duması'nın Başkanı Fyodor Alesdandroviç Golovin'in resmi kullanılmıştır. Ali Bey Hüseyinzade Füyuzat dergisinde yayınladığı "Masailul-Hayat" yazısında Çarlık Rusya'nın tebaası olan Müslümanların durumundan ve Çarlık Rusya'nın ikinci Devlet Duması'na Bakü Guberniyası'ndan Mebus olarak seçilen Zeynal Zeynalov'un ve Mustafa Mahmudov'un fotolarına yer verilmiştir. Ayrıca dergide Japon bir ailenin fotosuna da yer verilmiştir.

1.5.14. On Dördüncü Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on dördüncü sayısının kapak kısmında "Telgrafla ve fotoğraf nakline mahsus makinenin mucidi Mösyo Goren resmidir" ismiyle Münih Üniversitesi'nin hocası olan Goren'in resmine yer verilmiştir. Goren, o dönem Avrupa'da çok önemli buluşlara imza atmıştır. Füyuzat dergisinde yayınlanan "telefotoğrafi" adlı yazıda Goren'in telefotoğrafi alanında ki buluşunun Edison'un fonoğrafına, Röntgen'in buluşuna ve Margoni'nin tezsiz telgraf buluşuna denk bir buluş olduğu gösterilmiştir.

1.5.15. On Beşinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on beşinci sayısının kapak kısmında "Devlet Duması Sekreteri Sadreddin Magsudov'un resmidir" ismiyle Çarlık Rusya Devlet Duması'nın sekreteri Sadreddin Magsudov'un tasvirine yer verilmiştir. Sadreddin Magsudov 1907-1912 yılları arasında II. ve III. Devlet Dumasın'a delege seçilmiştir. Daha sonra Sadrettin Magsudov Sadri Magsudi Arsal ismiyle Türk Dünyasında tanınmağa başlamıştır. Kendisi Çarlık Rusya yönetimine karşı mücadele etmesiyle bilinmektedir. Aynı sayıda Şam şehrinden bir görüntü, Muslihiddin Sadi'nin mezarı ve demode olan Anadolu Türklerinin milli kıyafetlerinin fotoğraflarına yer verilmiştir.

1.5.16. On Altıncı Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on altıncı sayısının kapak kısmında "Muhammedali Paşa'nın resmidir" ismiyle Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın resmine yer verilmiştir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa Avrupa Devletleri'nin destekleri ile Osmanlı Devleti'ne karşı başkaldırmış ve Nizip'te Osmanlı ordusunu yenerek İstanbul'a doğru hareket

etmiştir. Fakat büyük devletlerin tekrar araya girmesi ile geri çekilmiş ve Mısır'da Kavalalılar Hanedanlığı'nı kurarak Mısır'ın ilk Hidivi* olmuştur. Aynı zamanda Mehmet Ali Paşa Avrupa Devletlerini örnek alarak Mısır'da bazı ıslahatlar yapmıştır. Aynı zamanda Azerbaycan'ın Şemahi şehrinde bulunan tahrip olmuş bir caminin fotoğrafı ve Bağdat şehrinin resmine yer verilmiştir.

1.5.17.On Yedinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on yedinci sayısının kapak kısmında "Şehidi Hürriyet Ali Suavi'nin resmidir" ismiyle Ali Suavi'nin resmine yer verilmiştir. Ali Suavi 1839-1878 yıllarında yaşamış Osmanlı düşünürü ve yazarıdır. Sultan II. Abdülhamid'e karşı başarısız bir darbe girişimine teşebbüs etmiş ve bundan dolayı kendisine "Sarıklı İhtilalci" ismi denilmiştir. 1878 yılında etrafında topladığı kalabalık ile Çırağan Sarayı'nı basarak V. Murad'ı tahta geçirmeye teşebbüs etmiş fakat Beşiktaş karakol komutanı Yedi Sekiz Hasan Paşa tarafından bir darbe ile öldürülmüştür. Ali Bey Hüseyinzade Ali Suavi ile fikirlerini "Mecnun ve Leylayi-İslam" yazısında irdelemiştir. Dergide ayrıca bir Japon dükkânının, İstanbul Boğaziçi'nin ve Abbasî Halifesi Harun Reşid'in eşi Zübeyde Hanım'ın mezarının fotoğrafına da yer verilmiştir.

1.5.18. On Sekizinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on sekizinci sayısının kapak kısmında "Homer ve Firdevsi ile birlikte dünyanın en büyük şuarasından biri, İngiliz trajedi yazarı William Shakespeare'in resmidir" ismiyle William Shakaspeare'in resmine yer verilmiştir. Aynı zamanda bu sayıda Ahmet Kemal'in Shakaspeare'in sonetlerini yazdığı nazirelere yer verilmiştir. Ayrıca dergide Kürk erkek kıyafetleri giyen bir adamın resminin yanı sıra Tebriz'de bir tekkede hutbe dinleyen insanların resmine de yer verilmiştir.

* Hidiv Arapça büyük vezir ve hâkim anlamında kullanılıyor. 1867 yılından itibaren Kavalalılar tarafından babadan oğula geçmek üzere Mısır Valilerinin kullandığı resmi unvan olmuştur.

1.5.19. On Dokuzuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin on dokuzuncu sayısının kapak kısmında "Şemahı'da İlk Müslüman Muallimleri Kongresi" yazısı ile Şemahı'daki Müslüman Muallimlerinin Kongresine katılan bir grup Muallimin resmine yer verilmiştir. Ali Bey Hüseyinzade 1906 yılında Müslüman Muallimlerin Şemahı'da yapmış oldukları kongre ile ilgili bu sayıda "Ahvali Âlem ve Diri Müstehaseler " başlıklı makalesinde bu konuya değinmiştir. Derinin on dokuzuncu sayısında İbrahim Tahir Musayev'in ve İkinci Duma'ya seçilen bazı Müslüman milletvekillerinin resmi fotoğraflarına da yer verilmiştir.

1.5.20. Yirminci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirminci sayısının kapak kısmında "Anadolu'da Konya'da bir sokaktan bir görünüm" yazısı ile Konya şehrindeki bir sokağın fotosuna yer verilmiştir. Aynı zamanda bu sayıda Tahran'ın Sipahsalar Camisi'nin görüntüsü ve Tahran'da bulunan Şemsülmare'nin tasviri de verilmiştir.

1.5.21. Yirminci Birinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi birinci sayısının kapak kısmında "Muhterem Üstad Recaizade Mahmud Ekrem Bey Efendi Hazretlerinin resmi" yazısı ile 1847-1914 yılları arasında yaşamış Ünlü Osmanlı şair ve yazarı Recaizade Mahmut Ekrem Efendi'nin resmine yer verilmiştir. Ayrıca bu sayıda 1907 yılında Hollanda'nın Lahi kentinde yapılan Barış Konferansı katılan Osmanlı Heyetinin kaldığı sarayın resmine yer verilmiştir.

1.5.22. Yirminci İkinci Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi ikinci sayısının kapak kısmında "Fransa dahi şairlerinden Sefiller eserinin müellifi Victor Hugo'nun resmi" yazısı ile 1802-1885 yılları arasında yaşamış ünlü Fransız şair ve yazarı Victor Marie Hugo'nun resmine yer verilmiştir. Bu sayıda Hugo'nun tarifi ile birlikte "Özgürlük ve Birlik Kahramanı Giuseppe Garibaldi" makalesi için Roma şehrinin bir tasviri ve şair İsmail Safa'nın bir resmine yer verilmiştir.

1.5.23. Yirminci Üçüncü Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi üçüncü sayısının kapak kısmında "Yazarlarımızdan Hasan Sabri Ayvazov" yazısı ile 1878-1938 yılları arasında yaşamış Kırım tatar yazarı, edebiyat eleştirmeni Hasan Sabri Ayvazov'un resmine yer verilmiştir. Hasan Sabri, Kırım'ın özgürlüğü için savaşan Türkçülüğün ideologlarından bir özgürlük müjdecisiydi. Onun "Biz neden bu duruma düştük" isimli tiyatro eseri "Füyuzat" dergisinde yayınlandı. Daha sonra Bakü'de kitap olarak basılmıştır. Derginin bu sayısında da İran'dan bir sahneye yer verilmiştir.

1.5.24. Yirminci Dördüncü Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi dördüncü sayısının kapak kısmında "El-hamra Sarayı'ndaki* Aslan Avlusu" yazısı ile İspanyada'ki sekiz asırlık Müslüman kültürünün son örneği olan Elhamra Sarayı'nın resmine yer verilmiştir. Bu sayıda El-Hamra Sarayı'nın haremi, Aslanlar Avlusu, sarayın el burge adlanan divanhanesinin tasviri ve Kurtuba Camisi'nin* iç kısmının resimlerine yer verilmiştir.

1.5.25. Yirminci Beşinci Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi beşinci sayısının kapak kısmında "Osmanlı şairlerinden Sırat Efendi'nin bir resmidir" yazısı ile Osmanlı şairlerinden biri olan Siret Efendi'nin resmine yer verilmiştir. Bunula beraber Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil'in resimlerine de yer verilmiştir.

1.5.26. Yirminci Altıncı Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi altıncı sayısının kapak kısmında "Osmanlı şairlerinden biri olan Tevfik Fikret'in Resmi" yazısı ile 1867-1915 yılları arasında yaşamış "Serveti Fünun" topluluğunun lideri olan Tevfik Fikret'in resmine yer verilmiştir. Bu sayıda,

* El-Hamra Sarayı İspanya'nın Endülüs bölgesinde ki Granada kentinde yer alan İslami bir mimari yapıttır. Yapımına 889 yılında başlamış ve 13. yy. ortalarına kadar yapımına devam edilmiştir.
* Kurtuba Camisi İspanya'nın Cordoba kentinde yer alan İslami bir yapıttır. 786- 1146 yılları arasında yapımına devam edilmiştir. 1984 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak ilan edilmiştir.

Tevfik Fikret'in resminin yanı sıra Osmanlı'dan Lahi konferansına gönderilen Turhan Paşa'nın resimleri, İstanbul'un Sirkeci mahallesinden Avrupa'ya giden Doğu demiryolunun mevkii, Dağıstan ve Guba'da yaşayan Yahudilerin kıyafetlerini içeren resimlere de yer verilmiştir.

1.5.27. Yirminci Yedinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi yedinci sayısının kapak kısmında "İngiliz Şairlerinden Lord Bayron'un resmidir" yazısı ile 1788-1824 yılları arasında yaşamış İngiliz Şair Lord Bayron'un resimlerine yer verilmiştir. Bayron'un fotoğrafı altında onun eserleri ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. İran'ın Reşt kentinde de öğretmen ve öğrencilerin ortak fotoğrafına yer verilmiştir.

1.5.28. Yirminci Sekizinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi sekizinci sayısının kapak kısmında "Abbaskulu Ağa Küdsi'nin resmi" yazısı ile Ünlü Azerbaycan aydını Abbaskulu Ağa Bakühanov'un (Küdsi) resmine yer verilmiştir. Abbaskulu Ağa Bakühanov 1794-1847 yılları arasında yaşamış ünlü Azerbaycan şairi, tarihçisi ve devlet adamıdır. Kendisi Bakü hanı II. Mirza Muhammed Han'ın oğludur. Azerbaycan tarihi ile ilgili yazmış olduğu "Gülistani İrem" eseri günümüzde bile değerlidir. Derginin bu sayısında Abbaskulu Ağa Bakühanovun "Gülzarə Bismillah" adlı şiiri yayımlanmıştır.

1.5.29. Yirminci Dokuzuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin yirmi dokuzuncu sayısının kapak kısmında "Osmanlı hikâye yazarlarından Uşakizade Halit Ziya Beyin resmi" yazısı ile 1866-1945 yılları arasında yaşamış "Serveti Fünun" ve Cumhuriyet dönemi şair ve yazarı Halit Ziya Uşaklıgil'in resmine yer verilmiştir. Bu sayıda 1907 yılında yapılan Lahi Barış Konferansı'na katılan ülkelerin temsilcilerinin yer aldığı fotoğraflara da yer verilmiştir.

1.5.30. Otuzuncu Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin otuzuncu sayısının kapak kısmında "Osmanlı filosoflarından Hoca Tahsin'in resmidir" yazısı ile 1811-1881 yılları arasında yaşamış Osmanlı

astronomi bilgini ve düşünürü olan Hoca Tahsin’in resmine yer verilmiştir. Bu sayıda filozofun yetkilisi ile birlikte İstanbul'daki Süleymaniye Camisi’nin, Hıristiyanlıktan İslam'a geçen Tatar bir mollanın ve kızının resimlerine yer verilmiştir.

1.5.31. Otuz Birinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin otuz birinci sayısının kapak kısmında “Osmanlı şairlerinden Cenap Şahabettin” yazısı ile 1870-1934 yılları arasında yaşamış “Serveti Fünun” edebiyatının önde gelen isimlerinden Türk şair ve yazar Cenap Şahabettin’in resimlerine yer verilmiştir. Bu sayıda Osmanlı şairinin tasvirinin yanı sıra çeşitli Osmanlı resimlerine de yer verilmiştir. İstanbul Boğazı'ndan bir görüntü, İstanbul'da bir yangın kulesi, Üsküdar semtindeki denizde bulunan Bizans Kız Kulesi'nin tarifi ve Anadolu köylüsünün resmine yer verilmiştir.

1.5.32. Otuzuncu İkinci Sayıda Kullanılan Kapak Resim

Derginin otuz ikinci sayısının kapak kısmında “Doğru Söz” gazetesinin sahibi ve editörü Ahmed Kamal Bey'in resmi yer almıştır. Bundan başka İstanbul Darülaceze Hastanesi'nde elektrik ile yapılan tedaviye ait bir foto ve aynı zamanda hastahaneye ait beş resim, Tunus'ta bulunan Müslüman okuluna ait iki görüntü, İstanbul yeni camisine ait görüntü ve guba kazısı Bakülinin resmine yer verilmiştir.

1.6. Derginin Kurucusu ve Sahibi

“Füyuzat” Dergisi’nin sahibi ve kurucusu Ali Bey Hüseyinzade olmuştur. Ali Bey Hüseyinzade Füyuzat Dergisi’ni yayımlamadan önce “Hayat” Gazetesi’ni yayımlıyordu. “Hayat” Gazetesi 7 Haziran 1905 yılında Bakü’de yayın hayatına başlamış ve 3 Eylül 1906 yılına kadar devam etmiştir. Birçok siyasi nedenlerden dolayı “Hayat” Gazetesi’ni kapatmak zorunda kalan Ali Bey Hüseyinzade daha sonra ünlü Azerbaycan petrol zengini Hacı Zeynel Abidin Tağıyev’in maddi desteğiyle Füyuzat Dergisini yayımlamaya başlamıştır.

1.6.1. Ali Bey Hüseyinzade'nın Hayatı (1865-1940)

Ali Bey Hüseyinzade 24 Şubat 1864 yılında Azerbaycan'ın Salyan şehrinde dünyaya gelmiştir.* Babası'nın ismi Molla Hüseyin Hüseyinzade, annesi'nin ismi ise Hatice Hanım'dır.[40] Babasını erken yaşta kaybeden Ali Bey Hüseyinzade Kafkas Şeyhülislamı olan ve aynı zamanda anne dedesi Ahund Ahmed Salyani'nin himayesine girmiştir. Ahund Ahmed Salyani Tiflis'te ikamet ettiğinden dolayı Ali Bey Hüseyinzade ilköğretimine bu şehirde başlamıştır. Dedesinin yanında yetiştiği için onunla birlikte sohbetlere iştirak etmiş, bu sohbetlerde ilmi, edebi, felsefi ve dini konularda istifade etmiş, Arapça ve Farsça öğrenme fırsatı bulmuştur. Diğer taraftan dedesinin yakın arkadaşı ve ünlü Azerbaycan aydını Mirza Feth Ali Ahundzade'nin de iştirak ettiği sohbet ortamından etkilenerek daha küçük yaşlarda Türkçeye, Türklüğe ve Türkiye'ye karşı olan sevgisi kuvvetlenmiştir. Yükseköğrenimini sürdürdüğü eğitim yıllarında tanımış olduğu Gürcü arkadaşının ona dünyanın en güzel Dili'nin Türkçe olduğunu söylemesi üzerine var olan muhabbet daha da ziyadeleşmiştir. Bu vesileyle "Abdullah Cevdet'in "İçtihat" dergisinde Ali Bey'i tanıttığı makalesinde, "Ben Türk'üm, Müslüman'ım; Türkiye bir Türk ve Müslüman hükümetidir. Bu hissiyetle Türkiye her diğer vatandan ziyade vatanımdır. Bu vatandaşları, bu vatanı tanımalıyım" diye söylediğini beyan etmiştir.[41]

Kendisi ilköğrenimi Tiflis Müslüman Mektebinde tamamladıktan sonra Orta öğrenimi için yine Tiflis Birinci Klasik lisesinde devam ettirmiştir. Bu liseye kayıt olması sürecinde Mirza Feth Ali Ahundzade tarafından yönlendirilmiştir. Dolayısıyla Ahundzade'nin yönlendirmesiyle bu okula kayıt edilerek orta öğrenim hayatını idame ettirmiştir.

Kendisi 1885 yılında Tiflis Gimnazyumu'ndan mezun olarak Sn. Petersburg Üniversitesi'nin Fizik ve Tabiiyyat Fakültesi'nde lisans eğitimine başlamıştır.[42]

---

* Birçok araştırmacıya göre Ali Bey Hüseyinzade Salyan şehrinde değil, Azerbaycan'ın şu anki Sabirabad Rayonu'nun Guruzma köyünde doğmuştur.

[40] Azer Turan, *Ali Bey Hüseyinzade*, Moskova, Selam Press Yayınevi, 2008, 4.

[41] Ali Haydar Bayat, *Hüseyinzade Ali Bey*, Ankara, AKM Yayınları, 1998, 10.

[42] Hakani Memmedov, *Aydınlarımızın İstiklal Mücadelesi*, Bakü, Biznes Üniversitesi Yayınları, 1999, 31.

Çarlık Rusya o zamanlar siyasi fikir hareketliliği ile canlı bir süreçten geçmekte ve bu süreç içerisinde Hüseyinzade Ali Bey bu canlılıktan etkilenmemekle birlikte yapısı gereği sakin ve mülayim biri olduğu için bu canlılıktan olabildiğince uzak durmayı, bütün meşguliyetini derslerine ayırdığı ve derslerinden geriye kalan zamanını ise edebiyata olan merakından dolayı Homer, Dante, Tasso, Schiller, Bayron ve bunların içinde ise bilhassa en çok kendi fıtratına yakın gördüğü Goethe'yi okuyup anlamayı tercihte bulunmuştur.[43] Üniversite eğitimi sırasında Mendeleyev, Vagner gibi bilim adamlarının tedrisatında bulunmuştur. Fakat bazı araştırmacılara göre Ali Bey Hüseyinzade Sn. Petersburg'da bulunduğu sırada Narodnikler'e(halkçılar)* ilgi duymuştur. Bundan dolayı Çarlık Rusya istihbaratı tarafından takip edilmiş ve bundan dolayı Ali Bey Hüseyinzade Sn. Petersburg'u terk ederek İstanbul'a gelmiştir. Kendisi 1889 yılında kazandığı İstanbul Tıp Fakültesi'nde öğrenimine devam etmiştir. İstanbul'daki hayatının kronolojisi kültürel zenginliklerle dolu olan şehir merkezlerinde geçmiştir. Salyan-Tiflis-Petersburg-İstanbul-Bakü-İstanbul hattı üzerinden geçen 76 yıllık hayatına mütevazı ve kendince bir mücadele yerleştirmiştir."[44]

Hüseyinzade Ali Bey'in Petersburg öncesi ve sonrası olmak üzere içinde bulunmuş olduğu dönem itibariyle Türklüğe, Türkiye'ye karşı ileri derecede bir muhabbet beslemekte, bu muhabbet sayesinde Hüseyinzade Ali Bey Rusya'da hayat şartlarının ve refah seviyesinin yüksek olduğu hayatı bırakarak daha zor şartlar altında Türkiye'de yaşamayı tercih edişine vesile olmuştur.

Hüseyinzade Ali Bey Petersburg üniversitesinden mezun olur olmaz İstanbul'a gelir ve dönemin şartları itibariyle mezun olduğu bölümden iş bulmak istediyse de bu noktada emeline ulaşamaz ve mecbur kalarak yükseköğretimden mezun olmasına rağmen Askeri Tıbbiye'ye başvuru yapmak zorunda kalmıştır.

---

[43] Asker Guliyev ve Ali Bey Hüseyinzade, "Türkçülüğün Babası ve Büyük Maarifçi", *525.ci Gazete*, 7 Şubat 2014, 22, 7.

* "Halkın dostu" anlamına gelen Narodnikler sosyal-devrimci bir herkata olarak XIX. yüzyılın II yarısında Çarlık Rusya'da ortaya çıkmıştır. Farklı bölümlerden oluşan bu herekatın en radikal kanadını "Narodnaya Volya" (Halkın iradesi) öğrütü oluşturmakdaydı. Örgüt Çar II. Aleksandr'a karşı çok sayıda başarısız suikast girişiminde bulunmuştur. Nihayet 1881 yılında Çar Çar II. Aleksandr'ı öldürmeye muvaffak olmuşlar.

[44] Zemine Ziyayeva, "Azerbaycan Matbuatında Füyuzat Dergisi", (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, 74.

“Ali Bey’in Askeri Tıbbiye’ye girmesiyle birlikte okulda Avrupai bir hava esmeye başlamıştı. Osmanlı yüksekokulları arasında batıya açılan ilk kurumlardan biri olmasına rağmen okul yine de Avrupa çapında olmaktan uzaktı.”[45]

Hüseyinzade Ali Bey Askeri Tıbbiye’de diğer öğrencilerden farklı olarak daha önce ki eğitim aldığı okul ve yetişmiş olduğu koşullar itibariyle farklılığını belirgin etmiştir. Bununla yetinmeyip almış olduğu eğitimi okulda arkadaşlarına da yansıtarak onların Batı kültürünü, ilmini, edebiyatını tanımalarında birer öncü konumunda olmuştu. Ali Bey Hüseyinzade Askeri Tıbbiye’de arkadaşlarına birer model olmuş ve bu sayede onları her türlü alanda yönlendirerek ufuklarını açmasına vesile olmuştur. Bu noktada arkadaşlarının Batı’yı tanımaları, bilmeleri Hüseyinzade Ali Bey sayesinde gerçekleşmiştir. Onun yönlendirmeleri noktasında arkadaşları okudukları kitaplarda Türklerin sadece Türkiye’den ibaret olmadıklarını, başka diğer devletlerde de Türklerin yaşamakta olduklarını öğrenmişlerdir. 46

Hüseyinzade Ali Bey Askeri Tıbbiye de eğitiminin yanı sıra aynı mektep de bulunan arkadaşları İbrahim Temo, İshak Sukuti, Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet ile birlikte “İttihat ve Terakki” Cemiyetini kurmuşlardır.[47] “İttihat ve Terakki” Cemiyeti’nin kuruluş tarihi her ne kadar Hüseyinzade Ali Bey’e dayandırılsa da cemiyetin kuruluş tarihi ondan öncesine aittir ve hatta Askeri Tıbbıye’deki eğitim yıllarında okula düzenlenen baskın sonrası Ali Bey Hüseyinzade’nin okumuş olduğu kitaplar ile cemiyet taraftarı olduğu söylenmekte ve bununla birlikte hapis cezasına çarptırılmış olsa dahi yapılan tespitler sonucunda haksız olduğu bilinmekte olup serbest bırakılmıştır.

Hüseyinzade Ali Bey Askeri Tıbbiye’den mezun olduktan sonra öğrenim süresi boyunca başarılı olduğu için İstanbul Haydarpaşa Askeri hastanesinde deri hastalıkları asistanı olarak göreve başlamıştır. Doktorluk hayatının yanı sıra yazı hayatına devam etmiş bu vesile ile Ziya Gökalp’in İstanbul’a geldiği ilk

[45] (Bayat, 19.)
[46] Ali Bey Hüseyinzade *Seçilmiş Eserleri*, Bakü, Şark- Garp Yayınevi,2007, 5-21.
[47] (Hüseyinzade, 17.)

zamanlarında Hüseyinzade Ali Bey'i tanıması ve onun eserlerinden istifadesi söz konusu olmuştur.

Ali Bey Hüseyinzade 1897 yılında patlak veren Osmanlı-Yunan savaşında doktor olarak görev yapmıştır. Bazı kaynaklarda Ali Bey Hüseyinzade'nin savaş sırasında "Hilal-i Ahmer" (Türk Kızılay) Cemiyeti'nin bünyesinde görev yaptığı söylenmektedir.[48]

1903 yılında Ali Bey Hüseyinzade İstanbul'dan Bakü'ye gelmiştir. Onun Bakü'ye gelişi ile ilgili çeşitli söylentiler mevcuttur. Bazılarına göre Hüseyinzade Ali Bey "İttihat ve Terakki" Cemiyeti mensubu olduğundan dolayı içerisinde bulunmuş olduğu dönemin baskılarından kurtulmak için Bakü'ye gelmiş, kimilerine göre ise Azerbaycan Türklüğünü uyandırmak için gittiği söylenmektedir.[49]

1903 yılında Azerbaycan'a gittiği ilk dönemlerde Rus-Japon savaşının yakın olduğu bu sebepten dolayı karışıklıkların yaşandığı Kafkasya'da Azerbaycan Türklerinin haklarını savunmak için "Kaspi" gazetesi neşredilmiş ve bununla birlikte Hüseyinzade Ali Bey gider gitmez bu gazetede yazmağa başlamıştır. 1904 yılında başlayan Rus-Japon harbinde Rusların ağır mağlubiyeti sonrası karışıklıklar artmış ve bu karışıklıkları bahane ederek Azerbaycan Türkleri her konuda olmasa bile özgürlüklerini bazı konularda ellerine alma amacı gütmüşlerdir. Nihayetinde bu emellerini gerçekleştirmek üzere Azerbaycan'dan bir heyet Rus Çar'ının yanına giderek isteklerini beyan etmişler ve Rus Meclisine Türklerden bir mebus ve gazetelerinin çıkarılmasına dair onay alarak dönmüşlerdir. Bu dönüşle birlikte o zamanın petrol zengini Hacı Zeynel Abidin Tagiyev'in maddi destekleri ile "Hayat" gazetesi neşvünema bulmuştur. Gazetenin yayınlanmasında Ali Merdan Topçubaşı ve Ahmet Ağaoğlu ile birlikte Hüseyinzade Ali Bey'de sorumluluk üstlenmişlerdir. 7 Haziran 1905'te yayın hayatına başlayan gazetenin Azerbaycan kültürü üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Ancak bazı Ermeni kesimi tarafından gazete zararlı görülmekle birlikte 3 Eylül 1906 yılında kapatılmıştır.

[48] (Turan, 27.)
[49] (Turan, 29-30.)

"Hayat" gazetesinin kapatılmasından kısa bir süre sonra Hüseyinzade Ali Bey Hacı Zeynel Abidin Tagıyev'in maddi desteklerinden faydalanarak 1 Kasım 1906 yılında "Füyuzat" adlı haftalık dergiyi çıkarmaya başlamıştır. Dergi toplam 32 sayıdan ibaret olup, kısa bir süreliğine de yayın hayatına devam etmişse de günümüze kadar halen Azerbaycan'ın kültür hayatında "Füyuzat" ve Hüseyinzade Ali Bey'in etkileri görülmektedir. Ali Haydar Bayat'ın Füyuzat dergisi ile ilgili şöyle bir tespiti var: "Bu kadar etkili mecmua olmasına rağmen bir yıllık yayın hayatı sonunda kapanmasına sebep olarak çeşitli görüşler ileri sürülür. Bunlardan biri de şudur: Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 32. yıldönümünde, 32. sayısı çıkmak üzere olan "Füyuzat"'ın sahibi olan Zeynel Abidin Tağiyev, altın kaplı bir cilt içinde Mehemmed Kerimağa Ceferzade'nin Kur'an tercümesini, Mirza Yusuf Talibzade ile Abdülhamid'e yollamış, Hükümdar hediyeyi alırken" Bir şey anlamıyorum! Zeynelabidin Bey" mecmuasında bana çatar, sonra da hediye yollar!" der. Talibzade Bakü'ya döndüğünde bu konuşmayı nakledince, Zeynelabidin Bey mecmuayı hemen kapatır."[50] Yaşanan bu hadiseden sonra 19 Ekim 1907 tarihinde derginin yayın hayatına son verilir. Hüseyinzade Ali Bey derginin kapatılmasındna sonra boş durmayarak "İrşad", "Terakki" ve "Hakikat" gazetelerinde yayın hayatına devam etmiş, bununla da yetinmeyip Azerbaycan halkının refahı için farklı çalışmalar yapmıştır.

Hüseyinzade Ali Bey 1910 yılında Bakü'den ayrılmaya karar vermiş ve Bakü'deki mal varlığını "Saadet" okuluna hediye etmiştir. 1910 yılında İstanbul'a döndükten sonra Askeri Tıbbiye'deki hekimlik mesleğini devam ettirmiştir. 1911 yılında Ethiye Hanımla evlenmiştir ve bu evliliğinden Selim Turan, Saide ve Feyzaver doğmuştur.[51]

1911 yılından itibaren Ali Bey Hüseyinzade siyasi faaliyetini devam ettirmiştir. 1 Eylül 1911 yılında İstanbul'da kurulan "Türk Yurdu" Cemiyetinde yer almıştır. 1913 yılında kendisi Türk Bilge Derneği'nin Türkiyat Komisyonunun

[50] (Bayat, 16.)
[51] (Hüseyinzade, 24.)

üyesi seçilmiştir. Bununla beraber yine aynı yılda Kafkas Türklerinin Maarif Cemiyeti'nin üyesi seçilmiştir.[52]

Birinci Dünya Savaşı yıllarında çok önemli faaliyetlerde bulunan Ali Bey Hüseyinzade birçok Avrupa ülkelerinde örneğin Avusturya-Macaristan'da ve Bulgaristan'da siyasi görüşmeler yapmıştır. 1916 Mayıs'ında Lozan'da yapılan "Milletler Birliği Üçüncü Kongreye" katılmıştır.[53]

Ali Bey Hüseyinzade Birinci Dünya Savaşı yıllarında Alman ordusu tarafından esir edilmiş, Çarlık Rusya Türklerinden askeri birlikler oluşturmak için çalışmalar yapmıştır. 14 Ağustos 1917 yılında Stockholm'da yapılan Beynelminel Sosyalist Konferansında Osmanlı Devleti'ni temsil etmiştir.[54]

1917 yılı Ali Bey Hüseyinzade için daha verimli geçmiştir. Kendisi "Türkiye Maarif Vekâleti", "Asar-ı İlmiyye ve Milliye Tatkik Cemiyeti", "Meclis-i Ali Sıhhiyye Cemiyeti", "Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti" ve "Türk Macar Dostluk Cemiyeti'nin" yönetim kurulunda yer almıştır.[55]

1918 yılından itibaren Ali Bey Hüseyinzade Azerbaycan'ı kurtarmağa gelen Kafkas İslam Ordusu ile yakın temas içerisinde olmuştur. Kendisi Ahmet Ağaoğlu ile birlikte Azerbaycan'a gelmiş, Gence şehrinde bulunmuş ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli rol oynamıştır.

1918 yılının Ekim ayında Fuat Köprülü dâhil olmakla bir sıra siyasi şahıslar ile birlikte İsviçre'ye gitmiştir. İsviçre'de Rusya'da esarette bulunan Türk esirlerinin geri iade edilmesi konusunda müzakereler de bulunmuştur.[56]

1919-1921 yılları arası Ali Bey Hüseyinzade için son derece zor bir dönem olmuştur. "İttihat ve Terakki" hükümetinin yıkılmasından sonra kurulan Damat Ferit Paşa hükümeti tarafından takip edilmiş ve aynı zamanda birkaç defa hapsedilmiştir.

[52] (Hüseyinzade, 24.)
[53] (Hüseyinzade, 25.)
[54] (Hüseyinzade, 26.)
[55] (Hüseyinzade, 26.)
[56] (Hüseyinzade, 27.)

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Ali Bey Hüseyinzade Türkiye'nin siyasi ve kültürel hayatında önemli bir yer edinmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından yapılan reformlar Ali Bey Hüseyinzade'nin siyasi düşünce yapısına uyuşmaktadır. 14 Haziran 1926 yılında Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya karşı İzmir'de yapılması planlanan suikast girişiminde Ali Bey Hüseyinzade'nin de isminin zikredilmesi onun yargılanmasına neden olmuştur. Fakat bu durum Ali Bey Hüseyinzade'ye karşı atılan bir iftira idi çünkü İzmir suikastından önce Ali Bey Hüseyinzade Bakü'de yapılan I. Türkoloji Kongresi'nde delege olarak bulunmuştur. Onun böyle bir planda yer alması söz konusu değildi. 26 Ağustos 1926 yılında İstiklal Mahkemesinde yargılanan Ali Bey Hüseyinzade daha sonra beraat etmiştir.[57]

1920-1930'lu yılları arasında Ali Bey Hüseyinzade çok önemli çalışmalar yapmıştır. Kendisi 4 Mayıs 1926 yılında İstanbul Üniversitesi'nin Profesörü olarak atanmıştır.[58] Zikredilen dönemde Batı dillerinden Türkçeye çok sayıda eserler çevirmiştir. Örneğin 1928 yılında İskoç filozof Adam Smith'in 1776 yılında yazmış olduğu "Tabiatın Tatkiki ve Milletlerin Zenginliğinin Nedenleri" isimli eseri Fransızcadan Türkçe 'ye aktarmıştır.[59]

Ali Bey Hüseyinzade 1928 yılında Kemal Cenap'la birlikte "Ansiklopedik Tıp Lügati" kitabını yazmıştır. Bu kitapta Ali Bey Hüseyinzade'nin yazdığı 600 Tıp terimi yer almıştır.[60]

1934 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesi ile birlikte Turan soyadını kabul etmiştir. 1936 yılında 3. Türk Dil Kurultay'ında ve 1940 yılında Deri ve Zührevi Hastalıklar Cemiyeti'nin kurulmasında yer almış ve hayatının sonuna yakın Doğu ve Batı'nın ünlü eserlerini Türkçe'ye kazandırmağa devam etmiştir.[61]

[57] Dilgam Ahmet, Ali Bey Hüseyinzade Mahkemede: "Ben ne kadar riyakâr olmalıyım ki…", telegraf.com
[58] (Hüseyinzade, 27.)
[59] (Hüseyinzade, 27.)
[60] (Hüseyinzade, 28.)
[61] (Hüseyinzade, 28.)

Doktor, şair, ressam, filozof, gazeteci, musikişinas, mütercim, akademisyen ve siyasi bir deha olan Hüseyinzade Ali Bey 17 Mart 1940 Pazar günü İstanbul'da ebediyete intikal etmiştir, mezarı Üsküdar'daki Karacaahmet mezarlığındadır. [62]

1.6.2. Ali Bey Hüseyinzade'nin Siyasi Görüşleri

Ali Bey Hüseyinzade kendi siyasi görüşleri ile Türk dünyasını etkileyen önemli bir şahsiyettir. Onun siyasi düşüncelerini benimseyen aydınlar kendi yazılarında ona farklı isimler ile hitap etmişlerdir. Örneğin; Kafkas aydınları tarafından Ali Bey Hüseyinzade'ye istinat edilen isimler: "Kafkas Müslümanlarının Babası", "Kafkasdaki Türk Evlatlarına Türklüğünü bildiren, soy kökünü öğreten", "Hak Elçisi", "ırkın en mükemmel önderi", Tüm İslam dünyasının gururu", "Türk halklarının dehası", "ilk Turancı", "dahi düşünür", "insanüstü", "kuzey güneşi", "tüm Türk dünyasının mücahidi", "Türkçülüğün babası", "milliyetçi ve düşünür", "sadık Türk", "Yazı üstadı", "Türk Haklarına kimliğini bildiren dahi", "İmanlı Türkçü", "Bütün Türk dünyasında Peygamber gibi ufuklar açan", vb. gibi yüksek sıfatlarla övündüler ve övdüler.[63]

Ali Bey Hüseyinzade çok geniş bir siyasi düşünceye sahip olmuştur. Onun siyasi düşüncesinin esasını Turancılık ve Türkçülük oluşturmuştur.[64] Kendisinin "Mektub-i Mahsus" yazısını irdeleğimiz zaman onun Türkçülük ile İslamcılık düşüncesinin bir bütünde birleştiğini görmekteyiz.[65] Dolayısıyla ilk dönemlerde Ali Bey Hüseyinzade Turancılık fikrini tam olarak savunmamıştır. Onun Türkçülük düşüncesine yönelmesi 1904-1905 yıllarında başveren Rusya-Japonya savaşından önce ve sonrasına tekabül etmektedir. Fakat 1905-1906 yıllarında "Hayat" gazetesinde yayımladığı yazılarında İslamcılık ile Türkçülüğün vahdetinden bahsetmiş ve bir Türk'ü tarif ederken "Türk kanlı, Müslüman itikadlı, Frenk fikirli ve Avrupa kıyafetli bir fedai olalım" söylemesi Türklük ile Müslümanlığın ayrılmaz bağlarını ortaya koymuştur. Ali Bey Hüseyinzade diğer bir yazısında

[62] (Hüseyinzade, 29.)
[63] (Guliyev, 3.)
[64] Faik Elekberov, Ali Bey Hüseyinzade'nin Dünya Görüşünde Türkçülüğün Nazari-Felsefi Esasları, *Tefekkür Dergisi*, 1, 2015, 44-56.
[65] Faik Elekberov (Gazenferoğlu), Azerbaycan Türk Felsefesinde Yapraklar: Ali Bey Hüseyinzade (Turani), *Paralel Gazetesi*, 14 Ocak 2020, 5-6, 13.

“Müslümanız, onun için dünyanın her neresinde güzel bulduğumuz din kardeşlerimiz terakki etse biz de o terakkiyi can-ı dilde alkışlarız.! Türküz, ona göre de Türküz. Türkün her yerde terakki ve tekâmül ile mesut olmasını arzu ederiz.”[66]

Ali Bey Hüseyinzade’nin siyasi görüşlerinde Parlamentarizm ve Meşruti Monarşi sistemi ön planda olmuştur. Kendisi Füyuzat dergisinde yayımladığı yazılarda Türk Müslüman dünyasının yönetim şeklinin ilk aşamada Meşru Monarşiye geçilmesinin uygun olduğunu öngörmüştür. Örneğin: İran Kacar Hanedanlığı’nın hükümdarı Muzaffereddin Şah Kacar tarafından Meşrute’nin (Anayasa) ilan edilmesini alkışlamış ve bu sürecin diğer Müslüman memleketlerinin örnek almasını göstermiştir.

Sonuç olarak Ali Bey Hüseyinzade’nin siyasi görüşleri Parlamentarizm, Çoğulculuk, Meşruti-Monarşi olmuştur.

1.6.3. Ali Bey Hüseyinzadenin Eserleri

Ali Bey Hüseyinzade kendisinden sonra çok zengin bir edebi miras bırakmıştır. Günümüzde araştırmacılar tarafından Ali Bey Hüseyinzade’ye ait olan 156 makale, 27 şiir, 5 hikâye, 1 hatırat, 13 edebi eser ve 1 fıkra tespit edilmiştir.[67] Bununla beraber Ali Bey Hüseyinzade tarafından yabancı dillerden özellikle Almanca, Yunanca, Rusca ve Fransızca’dan Türkçe’ye çok sayıda eser aktarılmıştır. Kendisi makalelerinde “Turanî”, “A.H”, “Füyuzati”, “Hayati”, “A. Hüseyinzade”, “Şair Naim”, Ebul Nekkaş”, “Ebul Hafız”, “Ayn”, “Ayn H.”, “Hürendiş”, “İndicani” ve “Tarafdar” mahlaslarını daha çok kullanmıştır. Tezin ikinci bölümünde Ali Bey Hüseyinzade’nin Füyuzat dergisinde yayınlanmış ve farklı konular içeren 15 yazısını değerlendirmeye alacağız.

1.6.4. Ali Bey Hüseyinzadenin Ressamlığı

Hüseyinzade Ali Bey sanatsal yeteneğe sahip bir şahıs olmuştur. Ressamlık onunu en önemli sanatsal yeteneği olmuştur. Kendisi bu yeteneğini St. Petersburg’da eğitim alırken geliştirmiştir.[68] 2017 yılında Azerbaycanlı düşünür, doktor, yazar-

[66] (Elekberov, 13.)
[67] (Güngör, 308.)
[68] Azer Turan, “Ali Bey Hüseyinzade”, Moskova, *Salam Press*, 2008, 86.

yayıncı, sanatçı Hüseyinzade Ali Bey'in arşivi Feyzavar Alpsar tarafından Azerbaycan Bağımsızlık Müzesi'ne sunuldu. Bu değerli örnekler arasında 37 adet güzel sanat eseri, 48 adet fotoğraf, 53 adet kişisel eşya, 22 adet nişan, madalya ve rozet ile ipek üzerine basılan Hayat gazetesi yer almaktadır. Bu eserlerden 61'i Azerbaycan'a getirilerek restore edilmiştir.

Ali Bey Hüseyinzade'nin çizdiği birçok resim eserleri günümüze kadar ulaşsa da diğerlerine ise ulaşılamamıştır. Ali Bey Hüseyinzade'nin en önemli resim eserleri:

1. Ali Bey Hüseyinzade'nin en önemli resim eseri Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa ile ilgilidir. Tablo **"Plevna kahramanı Gazi Osman Paşa'nın resmi"** ismiyle bilinmektedir. Bu eser Ali Bey Hüseyinzade tarafından İran Şah'ı Muzaffereddin'e takdim edilmiş ve eseri beğenen Şah Ali Bey Hüseyinzade'ye devletinin en âli nişanı olan "Şiri-Hurşid" takdim etmiştir.

2. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Tesaliye harbinde Türk askerleri"** isimli tablosu 1897 Osmanlı-Yunan savaşı ile ilgilidir. Bu eserin hali hazırda Berlin'deki Askeri Tarih Müzesi'nde bulunması ile ilgili söylentiler var. Diğer bir bilgiye göre ise Ali Bey Hüseyinzade bu tabloyu Sultan II. Abdülhamid'e vermiştir.

3. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Şeyh-ül-İslam'ın Portresi"** isimli eseri Bakü'de Azerbaycan Sanat Müzesi'ndedir. 20. Yüzyıl'ın başlarında Şeyhül İslamlık Kurumu Azerbaycan'da çok önemli olmuştur. Hatta Ali Bey Hüseyinzade'nin dedesi de Ahund Ahmet Salyani Kafkasya'nın Şeyhülislamı olmuştur. Dolayısı ile Ali Bey Hüseyinzade'nin bu eserinin dedesi Ahund Ahmet Salyani ile ilgili olması fikri ağır basmaktadır. Ali Bey Hüseyinzade bu eseri her zaman yanında taşımış ve 1903 yılında Bakü'ye getirerek kardeşi İsmail Hüseyinzade'ye vermiştir. Daha sonra ise İsmail Hüseyinzade'nin ailesi tarafından bu eser Azerbaycan Sanat müzesine hediye olmuştur.

4. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Hoca Hicri'nin Portresi"** isimli eseri ünlü Osmanlı Müderrisi ve Âlimi Ahmet Hicri Efendi ile ilgilidir. Ahmet Hicri Efendi İslami ilimlerdeki çalışmaları ile bilinen bir şahıs olmuştur ve 1875-1920 yılları arasında İstanbul'da yaşamıştır.

5. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Yaşlı Hanım ve küçük kız"** isimli portresi hâlihazırda kızı Feyzavar Alpsar'ın İstanbul'daki evinde bulunmaktadır. Tablodaki yaşlı kadın, Nisa Hanımdır. Nisa hanım Ali Bey Hüseyinzade'nin babaannesi Hüsniyye'nin kız kardeşidir. Nisa hanım Şeyh-ül-İslam Ahmed Salyani'nin baldızı ve Şeyh-ül-İslam Ahund Muhammed Ali'nin kızıdır. Resimdeki küçük kız ise İsmail Bey'in kızı büyükhanımdır.

6. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Azerbaycan ailesi"** isimli tablosu 1910'da Azerbaycan'dan ayrılışının arifesinde, son kez Salyan'da babasının memleketindeki akrabalarıyla vedalaşırken kalemle kâğıda çizilmiştir. Bu eser Sattar Bahlulzade'nin yeğeni Rafail Abdinov'da bulunmaktadır. Tablo Rafail Abdinov'a anneannesi Maral Hanım tarafından verilmiştir. Rafail Abdinov'un babası Böyükağa Hüseyinzade Ali Bey'in akrabasıdır.

7. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Bibiheybat Camii"** isimli tablosu hâlihazırda Azerbaycan Sanat Müzesi'ndedir. Tablo 1905-1906 yılında yapılmıştır. Bibiheybet Camisi Ehli-Beyt imamlarından biri olan Musa el-Kazimi'nin kızı Hekime hanımın mezarı üzerinde yapılmıştır. Bu bakımdan tablo son derece önemlidir. Fakat maddi sıkıntılar yaşandığından dolayı Ali Bey Hüseyinzade bu tabloyu satmaya karar vermiş ve İngiliz Bakü Konsolosu McDonnell tarafından satın alınarak Londra'ya götürülmek istenmiştir. Fakat bunu duyan Hacı Zeynel Abidin Tagiyev beş yüz manat vererek tabloyu almıştır.

8. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Çeşme Başında"** isimli tablosu Habib Bey Mahmudbeyov'un önerisiyle öğretmenler tarafından para toplanarak üçyüz manata satın alınmıştır. Daha sonra bu tablo kura yolu ile ismi bilinmeyen bir öğretmene verilmiştir.

9. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Manzara"** isimli tablosu kendisinin Osmanbey'deki evindedir. Oğlu Selim Bey Turan'ın fikrince: "Babam bu resmi ben on üç yaşındayken Süleymaniye'deki evimizin camından bakarak yapmıştır.

10. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Şeyh Şamil'in Portresi"** isimli tablosu hâlihazırda İstanbul'da Saida Santour'un evindedir. Bu tablo "Füyuzat" dergisinin

25 Ocak 1907 tarihli 8. sayısının kapağında "Dağıstan'ın İstiklal mücahitlerinden Şeyh Şamil'in resmidir" ismiyle yayımlanmıştır.

11. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Atatürk Portresi"** isimli tablosu hali hazırda Feyzavar Alpsar'ın İstanbulda'ki evindedir.

12. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Natürmort ile manzara"** isimli tablosu hali hazırda Feyzavar Alpsar'ın İstanbulda'ki evindedir.

13. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Saida Turan'ın Portresi"** isimli tablosu hâlihazırda Feyzavar Alpsar'ın İstanbulda'ki evindedir.

14. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Topkapı Sarayı"** isimli tablosu hâlihazırda Feyzavar Alpsar'ın İstanbulda'ki evindedir.

15. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Cennet kılıçların gölgesi altındadır"** isimli hattatlık eseri hali hazırda Feyzavar Alpsar'ın İstanbulda'ki evindedir.

16. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Musa Peygamber ve Çoban"** isimli tabloyu oğlu Selim Bey Turan ile birlikte yapmıştır.

17. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Şah Süleyman Türbesi"** isimli tablosunda Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatından sonra onun mezarı üzerinde Mimar Sınan tarafından yapılan türbesi tasvir edilmiştir.

18. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Şamahı Zelzelesi"** isimli tablosunda 1903 yılında güçlü bir deprem sonucunda yıkılan Şamahı şehrini tasvir etmiştir.

19. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Atatürk ve Latife Hanım"** isimli tablosunda Atatürk ve eşi Latife Uşaklı tasvir edilmiştir. Latife Uşaklı 1923-1925 yılları arasında Atatürk'le ile evli kalmıştır.

20. Ali Bey Hüseyinzade'nin **"Ali Bey Hüseyinzade Hapishanede"** isimli tablosunda 1933 yılında ki hapishane hayatını tasvir etmiştir.

1.7. Derginin Yazar Kadrosu

Füyuzat Dergisi'nın yazar kadrosu çok kapsamlı olmuştur. Dergi Bakü'de yayımlanmasına bakmayarak başta Türk Dünyası olmakla dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan aydınları kendi yazar kadrosuna katabilmiştir. Füyuzat Dergisi'nin Azerbaycan'dakı yazar kadrosu daha dönemin aydınlarından oluşmuştur. Özellikle de Azerbaycan'ın o dönemde yaşayan ünlü şairleri, politikacıları, sanatçıları ve diğer meslek erbabı dergide kendi yazılarını yayımlamışlar. Füyuzat Dergisi'nin Azerbaycan'dakı yazar kadrosunda Hasan Bey Zerdabi*(Gazateci ve aydın), Muhammed Hadi(şair), Hüseyin Cavid(şair), Abdullah Şaik (şair ve yazar), Sabit Tahirzade veya Mirza Ali Akber Sabir(şair), Abbas Sehhet(Şair), Ahund Yusuf Ziya Talıbzade* (eğitimci, politikacı ve asker), Muhammed Emin Resulzade*(politikacı), Ali Ağa Hasanov (Politikacı), Abdullah Sur (Mirza Abdullah Muhammedzade (Eleştirmen), İbrahim Tahir Musayev Şuşi, Sona hanım Tağıyeva(aydın ve Haci Zeynel Abidin Tağıyev'in eşi), Mirza Hasib Badkubeyi, Feyzi Azerbaycani, Mirza Rahim Fena, Şamil Celilzade, M. Şerif Efendizade, Kazı Mir Muhammed Kerim Ağa ve diğerleri etkili olmuşlardır.[69]

Füyuzat Dergisi'ne yurtdışındakı bulunan Ahmet Râik (Kıbrıs), Hasan Sabri Ayvazov(Kırım), Abdullah Cevdet(Osmanlı Devleti), E. Celiller(Osmanlı Devleti), İsmail Bey Gasprinski*(Kırım), Muallim Bekir(Kırım-Yalta), Muhammed Vaiz Novruzi(İran), Kırımzade Ali Rıza(Osmanlı Devleti), Midhat Paşazade Alihaydar(Osmanlı Devleti), Sait Selmasi(İran), Tevfik Fikret(Osmanlı Devleti), Muallim İsmail Hakkı(Osmanlı Devleti), Recaizade Mahmud Ekrem(Osmanlı Devleti), Ahmet Kemal(Osmanlı Devleti), Abdulhak Hamid(Osmanlı Devleti),

* Hasan Bey Melikzade Zerdabi 1842 yılında doğmuş ve 1875 yılında Azerbaycan dilinde basılan Ekinci gazetesini çıkarmıştır.

* Ahund Yusuf Ziya Talıbzade 1877-1923 yılları arasında yaşamıştır. Kendisi aydın, siyasetçi, politikacı ve asker olmuştur. Balkan savaşlarında ve I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusunda yer almıştır. En son olarak Enver Paşa ile birlikte Türkistan'a gitmiş ve 18 Mayıs 1923 yılında Kızıl Ordu ile savaşta öldürülmüştür.

* Muhammed Emin Resulzade 1884-1955 yılları arasında yaşamış ünlü Azerbaycan Politikacısıdır. Kendisi 1918 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu ve Milli Şuarasının başkanı olmuştur.

[69] Vilayet Guliyev, *Füyuzatın İki Yazarı*, Bakü, İlim ve Tahsil Yayınevi, 2017, 13.

* İsmail Gaspıralı Kırım Tatar Türk'ü olarak 10 Nisan 1883 yılında "Tercüman" gazetesini yayınlamıştır.

Abdülhak Mihrinnisa hanımOsmanlı Devleti) ve diğerleri isimler çok katkıda bulunmuşlardır.[70]

1.8. Füyuzat Dergisinde Yayımlanan Yazıların Türleri

Füyuzat Dergisindeki yazıları şu başlıklarda toparlamamız mümkündür: Şiir, Tiyatro, Çevri, Edebi, Siyasi ve İçtimaı yazılar, Mektuplar, Malumat ve İlanlar.[71] Füyûzat Dergisinde toplam 340'tan fazla yazı yer almıştır.

1.8.1. Şiirler

Füyuzat Dergisinde şiir, kaside, kıta ve gazel olmakla 120'e yakın eser yayınlanmıştır. Bu eserler 30'a yakın şahıs tarafından kaleme alınmıştır. Şiirlerin bir kısmı farklı dillerden çevri yapılmıştır. Genel olarak şiir, kıta, gazel ve kasideler Farsça, Arapça, Osmanlıca ve Azerbaycan Türkçesi'nde yayımlanmıştır.

Füyuzat Dergisinde daha çok Muhammed Hadi'nin şiirleri yayımlanmıştır.[72] Doğum ismi Ağa Muhammed Abdulsalimzade olan Muhammed Hadi Dergide "Şirvanzade", "Abdulsalimzade", "Muhammed Hadi Şirvani", "Mim. Ha", "M. Hadi", "Deliler muhibbi" , "Füyuzati" ve "Şirvani" gibi farklı isimleri kullnarak 40'dan fazla şiir yayınlamıştır.[73] Muhammed Hadi'nin Füyuzat'da yayımlanan şirlerini şu şekilde göstere biliriz: "Fünûn ve maârif", "Âmâl-i terakkî", "Kaleme", "Şükûfe", Nazîre", "Abdullah Cevdet hazretlerine", "Âmâl-i istikbâl", "Bedayi", "Kitab-ı hayat", "Hissiyât-ı maderâne", "İsmet", "Nidâü'l-vatan", "Terâne-i millî", "Bülbül", "Fezâil-i insâniyye", "Sâkîye bir reca-i niyâz-mendâne", "Dumanın yevm-i güşadı", "Perî-vicdân", "Fezâil-i insâniyye, mebuslarımıza hitâb", "Edebiyyât bir emelim?", "Levha-i bahâr", "Şirvân hatırâtı", "Mevlid-i fahr-i âlem", "Civânmerdlik", "Fâcia-i hayâtımızdan bir perde", "Âmâl-i vicdân", "Tahattur-ı mâzî", "Bükâ-yı tabîât", "Akşam Tenezzühleri", "Zemzeme-

[70] (Guliyev, 13.)
[71] Azerbaycan Atatürk Merkezi, AMİA Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü, *Füyuzat Dergisinin Bibliyografyası,* Bakü, 2002, 3-7.
[72] Muhammed Hadi, *Seçilmiş Eserleri*, Bakü, Doğu-Batı Yayınevi,2005, 5.
[73] Erdoğan Uyğur, Azerbaycan Matbuatında Füyuzat Dergisi, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, (7), 2, (Haziran 2010), 150-176; Aydın Paşayev, *Azerbaycan Tahallüsşinaslığının Asasları,* Bakü, İlim ve Tahsil Yayınevi,2016, 82.

i âşıkâne", "Nevâ-yı rindâne", "Tevhîd", "Hasbihâl", "Marâz-ı ibret", "Gözlerin", "Bir âşık-i hürriyet", "Ramazânü"l-mübârek", "Hikâye-i aşk" ve diğerleri.[74]

Füyuzat Dergisinde ünlü Osmanlı aydını Abdullah Cevdet'in 10'dan fazla şiir, kıta ve gazeli yayınlanmıştır. Bu eserler dergide Abdullah Cevdet isimiyle beraber "Ayın. Cim" mahlasıyla da yayınlanmıştır. Abdullah Cevdet'in Füyuzat Dergisinde yayımlanmış şiir, kıta ve gazallerinden bazıları: "İltifât-ı feyz-perverâne ve eşâr", "Dilberi hüriyyete", "Bir kitâbe-i seng-i mezâr", "O "Ben", "Bir kıta", "Timsâl-i hürriyete", "Senin içün".[75]

Bundan başka Dergide Şamil Cemilzade'ye ait iki kaside,[76] Mihrinisa hanım Abdülhakk'a ait bir şiir,[77] M. Şerif Efendizade'ye ait bir şiir,[78] Feyzi Azerbaycani'ye ait bir şiir,[79] Abdülhak Hamit'e aid bir şiir,[80] Hüseyin Cavid Nahçıvanı ait bir şiir,[81] Ahmet Kemal'a ait beş şiir,[82] Abdülhalik Gafarzade'ye ait bir şiir,[83] Mirza Hasib Küdsi Badkübeyi'ye ait dört gazel,[84] İbrahim Tahir Musayev Şuşi'ye ait iki şiir,[85] İbrahim Ahmedov Münir'e aid iki şiir,[86] Osman Nigar'a ait bir şiir,[87] Ahmet Râik'e aid bir şiir,[88] Mahmut Ekrem Recaizade'ye ait dört şiir,[89]

---

[74] Azerbaycan Atatürk Merkezi, AMİA Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü, Bakü, *Füyuzat Dergisinin Bibliyografyası*, 2002, 10-13.
[75] Azerbaycan Atatürk Merkezi, AMİA Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü, Bakü, *Füyuzat Dergisinin Bibliyografyası*, 2002, 9.
[76] Şamil Cemilzade, Kaside, *Füyuzat Dergisi*, 24, 1907, 396; Şamil Cemilzade, Kasîde-i Arabiyye, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 26, 396.
[77] Mihrinnisa Hanım Abdülhak, Bir Kız ki, Tanırdım, *Füyuzat Dergisi*, 1907,25, 409-410.
[78] M. Şerif Efendizade, Terceme-i Kavlü'l-Müfti, *Füyuzat Dergisi*, 1907,24, 396-397.
[79] Feyzi Azerbaycani, Kasîde-i Mevlidiyye, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 15, 227-229.
[80] Abdulhak Hamid, Tecellî, Yâhûd Teselli, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 20, 320.
[81] Hüseyin Cavid Nahçıvanı (H.R), Hâl-i Esef-i İştimâl, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 15, 231-232.
[82] Ahmed Kemal, Felsefe-i Perîşân, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 17, 261; Ahmed Kemal, Güzelim, açma mâziyi… *Füyuzat Dergisi*, 1907, 18, 283; Ahmed Kemal, Adada Bir Gece, *Füyuzat Dergisi* sayı 19, yıl 1907, s.296; Ahmed Kemal, İştikâ-yi rindâne, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 20, 308; Ahmed Kemal, Şebgerd-i Hayâl, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 26, 418-419.
[83] Abdülhalik Gafarzade, Fahriyye, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 24, 390.
[84] Mirza Hasib Badkubeyi, Cülûsiyye, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 7, 105-106; Mirza Hasib Badkubeyi, Gazel, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 19, 302-303; Mirza Hasib Badkubeyi, İntibâh-ı Maârif, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 29, 438; Mirza Hasib Badkubeyi, Gazel, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 26, 419.
[85] İbrahim Tahir Musayev Şuşi, Tebrîk ve İzhâr-ı Teşekkür, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 3, 48; İbrahim Tahir Musayev Şuşi, Nağme-i Feryâd, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 11, 168.
[86] İbrahim Ahmedov Münir, Muzaffere"d-dîn Şâh-ı Merhûmun Târîh-i Vefâtı, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 10, 152; İbrahim Ahmedov Münir, Terâne-i vifâk, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 17, 269.
[87] Osman Nigar, Çırpınma, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 18, 282-283.
[88] Ahmet Râik, Vatan-i cüda, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 14, 216.
[89] Mahmut Ekrem Recaizade, Kırmızı Merkûblar, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 19, 284-285; Mahmut Ekrem Recaizade, Makber, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 20, 310; Mahmut Ekrem Recaizade, Yâd et!

Mehmet Emin Resulzade'ye ait iki şiir,[90] Sait Salmasi'ye ait altı şiir,[91] Hüseyin Suat'a aid bir şiir,[92] Aliakber Tahirzade Sabir'e ait üç şiir,[93] Ahunt Yusuf Talibzade'ye ait bir şiir,[94] Muallim Mirza Abdullah Talibzade'ye ait bir şiir,[95] Hive Tabibi'ye ait iki gazel,[96] Tevik Fikret'e ait iki şiir,[97] Abbaskulu Ağa Bakühanov'a ait bir şiir,[98] Azad isimli şaire ait bir şiir[99] ve bazı anonim şiirler Füyuzat Dergisinin farklı sayılarında yayımlanmıştır.[100]

1.8.2. Tiyatro Eserleri

Füyuzat Dergisinin sayfalarında tiyatro eserlerine de yer verilmiştir. Özellikle de Hasan Sabri Ayvazov'un* iki kısımdan oluşan "Neden bu hâle kaldık?" isimli tiyatro eseri derginin 12, 14, 15, 16, 18, 20, 21 ve 22 sayılarında seri olarak yayınlanmıştır.[101]

Füyuzat Dergisi, 1907, 20, 334-335; Mahmut Ekrem Recaizade Bahardan Bir Yaprak, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 29, 431-432.

[90] Mehmet Emin Resulzade, Hasbihâl, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 30, 449; Mehmet Emin Resulzade, Tasavvurât-ı Ahrarâne, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 33, 485-486.

[91] Sait Salmasi, Tahassür, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 13, 207; Sait Salmasi, Etme Isrâr, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 19, 302; Sait Salmasi, Farsca İlk Sone, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 22, 348; Sait Salmasi, Leyâlî-i Iztırâr, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 25, 414; Sait Salmasi, İğbirâr, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 30, 450.

[92] Hüseyin Suat, "Buvadamur"da *Füyuzat Dergisi*, 1907, 19, 304.

[93] Mirza Aliakber Tahirzade Sabir, Söz, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 5, 72; Mirza Aliakber Tahirzade Sabir, Abdullah Cevdetin Eşârını Tahmîs, *Füyuzat Dergisi,* 1907,7, 106; Mirza Aliakber Tahirzade Sabir, Terâne-i Aşıkâne, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 15, 136; Mirza Aliakber Tahirzade Sabir, Terceme-i Kavlü"l-Müfti, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 22, 120.

[94] Ahunt Yusuf Talibzade, İzhâr-ı Butlân*, Füyuzat Dergisi*, 1907, 21, 323-325.

[95] Muallim Mirza Abdullah Talıbzade, Bir Kuş, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 11, 170.

[96] Tabib Hive, Türkî Gazel, Fârisî Gazel, *Füyuzat Dergisi,* 1907, 25, 170.

[97] Tevfik Fikret, Fuzûlî, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 30, 444-445.

[98] Abbaskulu Ağa Bakühanov, Gülzâre Bismillah, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 28, 419.

[99] Azad, Hanımlar, *Füyuzat Dergisi*, 1907, 24, 400.

[100] Azerbaycan Atatürk Merkezi, AMİA Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsü, Bakü, *Füyuzat Dergisinin Bibliyografyası*, 2002, 16.

* Hasan Sabri Ayvazov Kırım'da yaşamış ünlü bir aydındır. Kendisi 1878 yılında Kırım'da doğdu ve tüm hayatını halkının aydınlanmasına adamıştır. Kendisi 1938 yılında Sovyetler Birliği tarafından idam edilmiştir.

[101] Hasan Sabri Ayvazov, "Neden Bu Hâle Kaldık?", *Füyuzat Dergisi*, 1907, 12, 187-190; Hasan Sabri Ayvazov, "Neden Bu Hâle Kaldık?", *Füyuzat Dergisi*, 1907, 14, .217-222; Hasan Sabri Ayvazov, "Neden Bu Hâle Kaldık?", *Füyuzat Dergisi*, 1907, 15, 232-235; Hasan Sabri Ayvazov, "Neden Bu Hâle Kaldık?", *Füyuzat Dergisi*, 1907,16, 254-256; Hasan Sabri Ayvazov, "Neden Bu Hâle Kaldık?", *Füyuzat Dergisi*, 1907, 18, 287-288; Hasan Sabri Ayvazov, "Neden Bu Hâle Kaldık?", *Füyuzat Dergisi*, 1907, 20, 317-320; Hasan Sabri Ayvazov, "Neden Bu Hâle Kaldık?", *Füyuzat Dergisi*, 1907, 21, 335-336; Hasan Sabri Ayvazov, "Neden Bu Hâle Kaldık?", *Füyuzat Dergisi*, 1907, 22, 349-352.

Dergide yayımlana diğer tiyatro eseri Muallim İsmail Hakkı'ya aittir. Muallim İsmail Hakkı tarafında yazılan "Vâlide kucağı" isimli tiyatro eseri Füyuzat Dergisi'nin 17 sayısında yayımlanmıştır. 102 Füyuzat Dergisi'nin 9 ve 10 sayılarında ise Kırımîzade Ali Rıza Bey'in "Mektûb ve Böyük Petronun bir serguzeşti" isimli tiyatro eseri yayımşanmıştır. [103]

1.8.3. Çeviri eserleri

Füyuzat Dergisinde ister Batı'lı, isterse de Doğu'lu şair ve yazarla ait çok sayıda eserlerin çevrisi yayımlanmıştır. Çevri çalışmalarında Muhammed Hadi, Ahmet Raik, Ali Bey Hüseyinzade, Recaizade, Ahunt Yusuf Talıbzade, Mirza Cafer Hamneyi Tebrizi, Abbas Sahhet, Muellim Naci, Alekber Sabir Tahirzade (Ali Sabir Tahirzade Şirvani), Abdullah Cevdet ve Ali Ağa Hasanzade daha çok öne çıkmışlardır.[104]

1.8.4. Siyasi ve İctimai Yazılar

Füyuzat Dergisinde siyasi ve ictimai yazılara geniş yer verilmiştir. Başta Ali Bey Hüseyinzade olmakla Hasan Sabri Ayvazov, Doktor Abdullah Cevdet, Muhammed Hadi, Ahund Mir Muhammed Kerim Caferzade, Ali Ağa Hasanzade, Ahmed Kemal, Gaspıralı İsmail Bey, Naci Recepzade, Muhammed Vaiz Novruzi, Midhat Ali Haydar Paşazade, Ahmet Raik, Recaizade, Abdullah Sur, Ahund Yusuf Talıbzade, Hasan Bey Zerdabi, Rasizade Muhammed Nahçıvani ve diğerleri tarafından dönemin siyasi olayları ile ilgili kritikler yapılmıştır.

1.8.5. Mektuplar

Füyuzat Dergisinin ofisine farklı ülkelerden bulunan siyasiler, ilim adamları tarafından farklı içerikli mektuplar gönderilmiştir. 10 mektup tespit ettik. Bu mektuplar Çamil Cemilzade, Doktor Abdullah Cevdet, Müçdehit Tebatebaiyi ağa,

[102] Muallim İsmail Hakkı, "Vâlide Kucağı", *Füyuzat Dergisi,* 1907,17, 271-272.

[103] Kırımîzade Ali Rıza, "Mektûb ve Büyük Petro'nun Bir Sergüzeşti", *Füyuzat Dergisi,* 1907, 9, 138-140; Kırımîzade Ali Rıza, "Mektûb ve Büyük Petro'nun Bir Sergüzeşti", *Füyuzat Dergisi,* 1907, 10, 152-154.

[104] Füyuzat Dergisinin Bibliografisi, 17.

Ali Rıza Kırımzade, Abdurrahim Kadırzade Rahmi, Midhat Ali Haydar Paşazade ve Raşit Bey Efendizade tarafından Fuyuzat dergisine gönderilmiştir.[105]

1.9. Kronolojik Yazı Dizini

Birinci Sayıda Yer Alan Konular (1 Kasım 1906, Çarşamba)

Hayati, Hayat ve meyl-i Füyuzat, Sayı 1, 1906, S.1-4

Ayn. Ha., İcmal, Sayı 1, Yıl 1906, S.4-6

Ali Hüseyn (Mütercimi), Faust (Goethe-tiyatro), Sayı 1, Yıl 1906, S.6-8

Mehemmed Hadi, Fünun ve Ma'ârif (şiir), Sayı 1, Yıl 1906, S.7

Mehemmed Hadi, Âmal-i terakki (şiir), Sayı 1, Yıl 1906, S.8-9

Ahmed Raik, Musahabe-i edebiyye, Sayı 1, Yıl 1906, S.9-10

Deli Şair (Muallim Sadi), Hayret, yahûd bir meleğin insanlara hitâbı, Sayı 1, Yıl 1906, S.10-11

Turani, Midhat Paşa, Sayı 1, Yıl 1906, S.11-12

Hüseynzâde, Tolstoyluk nedir? Sayı 1, Yıl 1906, S.12-15

Mehemmed Hadi, Kaleme (şiir), Sayı 1, Yıl 1906, S.15

Mehemmed Hadi, Şükûfe (şiir), Sayı 1, Yıl 1906, S.16

İkinci Sayıda Yer Alan Konular (13 Kasım 1906, Pazartesi)

Ayn. Ha., Vak'a-i âleme bir nazar, Sayı 2, Yıl 1906, S.17-21

Hüseynzâde, Tolstoy, Sayı 2, Yıl 1906, S.21-24

Hadi, Nazire, Sayı 2, Yıl 1906, S.24

Şirvanizade, Abdullah Cevdet hazretlerine (şiir), Sayı 2, Yıl 1906, S.24-25

[105] Füyuzat Dergisinin Bibliografisi.27.

Hasan Sabri Ayvazov, Hayâtın kürûbundan Füyûzâtın tulû'undan hâsıl olan te'essüratım, Sayı 2, Yıl 1906, S.25-27

Turanî, Midhat Paşa, Sayı 2, Yıl 1906, S.27-28

Ahmed Raik, Musâhabe-i edebiyye (tevhid-i lisan), Sayı 2, Yıl 1906, S.28-29

Salyani, Kıt'a, Sayı 2, Yıl 1906, S.30

A. Hüseynzâde, (Farsçadan çeviri) Kıt'a, Sayı 2, Yıl 1906, S.31

Abdulselimzade, Âmâl-i istikbâl, Sayı 2, Yıl 1906, S.31-32

Üçüncü Sayıda Yer Alan Konular (26 Kasım 1906, Pazar)

Ayn.Ha., Şu'ûnat, Sayı 3, Yıl 1906, S.33-36

Abdullah Cevdet, İltifat-ı feyz-perverâne ve eş'âr, Sayı 3, Yıl 1906, S.36-37

A. Hüseynzâde, Faust (Goethe-tiyatro), Sayı 3, Yıl 1906, S.37-39

Henri Hayne, Bir nağme (şiir) (Mütercimi E. Hüseynzâde), Sayı 3, Yıl 1906, S. 39

M.Hadi Şirvani, Bedâyi (şiir), Sayı 3, Yıl 1906, S.39

Mehemmed Hadi, Kitâb-ı hayât (şiir), Sayı 3, Yıl 1906, S.39-41

Hasan Sabri, Hayât-ı akvâm ne ile kâ'imdir? Sayı 3, Yıl 1906, S.42-43

Abdulselimzade, Almanyada darü'l-ma'lülin, Sayı 3, Yıl 1906, S.43-45

E. Celiller, İstanbul müzehanesini ziyaret, Sayı 3, Yıl 1906, S.45-48

İbrahim Tahir Musaye Şuşi, Tebrik ve izhâr-ı teşekkür (şiir), Sayı 3, Yıl 1906, S.48

Dördüncü Sayıda Yer Alan Konular (8 Aralık 1906, Cuma)

Ayn. Ha., İcmâl, Sayı 4, Yıl 1906, S.49-51

Bakû Müslüman inâs mektebi, Sayı 4, Yıl 1906, S.52-55

Doktor Abdullah Cevdet, Kıt'a (şiir), Sayı 4, Yıl 1906, S.55

İsmail (İsmail beg Gasprinski), İltifâtnâme, Sayı 4, Yıl 1906, S.55

Mehemmed Hadi, Hissiyat-ı maderâne, Sayı 4, Yıl 1906, S.55-56

Ayn. Ha. Abdullah Cevdet, Sayı 4, Yıl 1906, S.56-59

Hasan Sabri Ayvazov, Hayât-ı akvâm, Sayı 4, Yıl 1906, S.59-60

Şuşi İbrahim Tahir Musayev, İnsanlara hitâab, Sayı 4, Yıl 1906, S.60-61

Turanî, Midhat Paşa, Sayı 4, Yıl 1906, S.61-63

Beşinci Sayıda Yer Alan Konular (18 Aralık 1906, Pazartesi)

Ayn. Ha. Kırmızı karanlıklar içinde yeşil ışıklar, Sayı 5, Yıl 1906, S.65-72

Sabir Tahirzade, Söz (şiir), Sayı 5, Yıl 1906, S.72

Turanî, Midhat Paşa, Sayı 5, Yıl 1906, S.72-73

Mehemmed Hadi Şirvani, İsmet (şiir), Sayı 5, Yıl 1906, S.73-74

Hasan Sabri Ayvazov, Beşer ve sa'y, Sayı 5, 1906, S.74-76

Ayn. Ha. Şiller, Sayı 5, Yıl 1906, S.76-78

Sona hanım Tağıyeva, Bakûda Sakine Hanımların Cemiyeti, Sayı 5, Yıl 1906, S.78-79

Mütercim (M. Hadi), Nida'ü'l-vatan li ebna'ihi (Vatanın evladına nidası), Sayı 5, Yıl 1906, S.79-80

Mehemmed Hadi, Nida'ü'l-vatan(şiir), Sayı 5, Yıl 1906, S.80

Altıncı Sayıda Yer Alan Konular (29 Araık 1906, Cuma)

Ayn. Ha. Necat muhabbetdedir. Sayı 6, Yıl 1906, S.82-84

Deliler muhibbi, Deli şa'ire nazire (şiir), Sayı 6, Yıl 1906, S.85

Adalet (Mütercim M. Hadi, Müctehid ağa Tebatebai hazretlerinin mektubu), Sayı 6, Yıl 1906, S.85-86

M. Hadi, Bakû tarihinden bir nebze, Sayı 6, Yıl 1906, S.86-90

Ayn. Ha. Midhat Paşa-zade Ali Haydar Bey, Sayı 6, Yıl 1906, S.90-92

Muallim Bekir, Ne gibi mu'allimlere muhtacız? Sayı 6, Yıl 1906, S.92-93

H. Sabri A. Kırımlılar ne içün tenkidi idilmiyor? Sayı 6, Yıl 1906, S.93-96

Kahire Tatar Talebesi Cemiyeti, "Füyuzât" mecmû'asının müdiriyyetine, Sayı 6, Yıl 1906, S.96

Yedinci Sayıda Yer Alan Konular (12 Ocak 1907, Cuma)

Ayn. Ha. Muzaffere'd-din, Sayı 7, Yıl 1907, S.97-102

Ahund Yusuf Talibzade, Nutk, Sayı 7, Yıl 1907, S.102-103

Mehemmed Hadi Şirvani, Tebrik-i id-i ezha, Sayı 7, Yıl 1907, S.103-104

Ahund Yusuf Talıbzade, Hacca da'ir, Sayı 7, Yıl 1907, S.104-105

Mirza Hasib Badkubeyi, Cülûsiyye (şiir), Sayı 7, Yıl 1907, S.105-106

A. Sabir Tahirzade, Abdullah Cevdetin eş'arını tahmis (şiir), Sayı 7, Yıl 1907, S.106

Hasan Sabri Ayvazov, Hayat-ı akvâm, Sayı 7, Yıl 1907, S.106-108

Mehemmed Hadi Şirvani, Terane-i milli (şiir), Sayı 7, Yıl 1907, S.108-109

Ahmed Raik, Terbiye ve ahvâl-i ictima'iyye, Sayı 7, Yıl 1907, S.109-110

Mütercim Mirza Cafer, Hamneyi Tebrizi, Henri Hayne (şiir), Sayı 7, Yıl 1907, S.110

Mehemmed Vaiz Novruzi, İran meclis-i millisine(mektûb), Sayı 7, Yıl 1907, S.111-112

Sekizinci Sayıda Yer Alan Konular (25 Ocak 1907, Perşembe)

Ayn. Ha. Şûra-yı ümmet ve şûra-yı ümem, Sayı 8, Yıl 1907, S.113-116

A. Hüseynzade, Rü'ya, Sayı 8, Yıl 1907, S.117-119

Abdullah Cevdet, Bir kitabe-i seng-i mezar (şiir), Sayı 8, Yıl 1907, S.119-120

Mehemmed Hadi Şirvani, Matbû'at-ı İslamiyye, Sayı 8, Yıl 1907, S.120-121

Mehemmed Hadi Şirvani, Bülbül(şiir), Sayı 8, Yıl 1907, S.121

Haciz demiryolu, Sayı 8, Yıl 1907, S.122-123

Ayn. Nun. Cim. Mercan, Sayı 8, Yıl 1907, S.124

Hasan Zardabi, Hıfzu's-sıhha, Sayı 8, Yıl 1907, S.125-128

Rusya Müslümanları ittifakı, Sayı 8, Yıl 1907, S.128

Dokuzuncu Sayıda Yer Alan Konular (6 Şubat 1907, Salı)

Şair Naim, Velvele ve zemzeme, Sayı 9, Yıl 1907, S.129-132

Havadis-i dahiliyye, Sayı 9, Yıl 1907, S.132

Havadis-i hariciye (İran ve Almanya'dan malumatlar), Sayı 9, Yıl 1907, S.132

Şamil ve hafidi, Sayı 9, Yıl 1907, S.132-136

Mehemmed Hadi Şirvani, Feza'il-i insaniyye (şiir), Sayı 9, Yıl 1907, S.136

Ahmed Raik, Temaşa-i tabi'at, Sayı 9, Yıl 1907, S.137

Kırımîzade Ali Rıza, Mektûb ve Büyük Petro'nun bir sergüzeşti, Sayı 9, Yıl 1907, S.138-140

Turanî, Türk dilinin vazife-i medeniyyesi, Sayı 9, Yıl 1907, S.140-142

Muallim Bekir, Türkler içün şive-i umûmiyyenin lüzumu, Sayı 9, Yıl 1907, S.142-143

Aliağa Hasanzade, Tanrıya mı yoksa Karûna mı hidmet itmelidir? (Tolstoy), Sayı 9, 1907, S.143-144

Mehemmed Hadi Şirvani, Sagiye bir reca'-i niyaz-mendane (şiir), Sayı 9, Yıl 1907, S.144

Onuncu Sayıda Yer Alan Konular (20 Şubat 1907, Salı)

Nüktedan, Bir noktanın ehemmiyeti, Sayı 10, 1907, S.145-147

Mehemmed Hadi Şirvani, Feza'il-i insaniyye, meb'uslarımıza hitab (şiir), Sayı 10, Yıl 1907, S.147

Müteveffanın şakirdlerinden biri, Mendeleyev, Sayı 10, Yıl 1907, S.147-151

Abdullah Cevdet, O "Ben" (şiir), Sayı 10, Yıl 1907, S.152

Mehemmed Hadi Şirvani, Peri-vicdan(şiir), Sayı 10, Yıl 1907, S.152

Münir, Muzaffere'd-din Şah-ı merhûmün tarih-i vefatı(şiir), Sayı 10, Yıl 1907, S.152

Ali Rıza Kırımizade, Büyük Petro ve Stenmiç (tiyatro), Sayı 10, Yıl 1907, S.152-154

Aliağa Hasanzade, Tanrıya mı, yoksa Karûna mı hidmet itmelidir? (Tolstoy), Sayı 10, 1907, S.155-159

H. Sabri Ayvazov, Hayat-ı-a'ile ve a'ilecilerimiz, Sayı 10, Yıl 1907, S.155-159

Matbû'ata bir nazar "İslam ve mezahib", Sayı 10, Yıl 1907, S.160

Mikadoya bir hediyye. Sayı 10, Yıl 1907, S.160

Onbirinci Sayıda Yer Alan Konular (3 Mart 1907, Salı)

Ayn. Ha. İkinci devlet duması, Sayı 11, 1907, S.161-164

Mehemmed Hadi Şirvani, Dumanın yevm-i güşadı(şiir), Sayı 11, Yıl 1907, S.164

İran'daki harekât-ı hürriyyet-karanenin tafsilatı, Sayı 11, Yıl 1907, S.164-168

İbrahim Tahir Musayev, Nağme-i feryad (şiir), Sayı 11, Yıl 1907, S.168

Şamil ve hafidi, Sayı 11, Yıl 1907, S.168-170

Muallim Mirza Abdullah Talibzade, Bir kuş (şiir), Sayı 11, Yıl 1907, S.170

M. Hadi, Ma'lûmat-ı tarihiyye, Sayı 11, Yıl 1907, S.171-174

Ahmed Raik, Muhasebe-i edebiyye, Sayı 11, Yıl 1907, S.174-176

Mısırdan i'ane, Sayı 11, Yıl 1907, S.176

Onikinci Sayıda Yer Alan Konular (15 Mart 1907, Perşembe)

Ayn. Ha. Nevrûz-ı-inkılab, Sayı 12, Yıl 1907, S.177-183

Midhat Paşazade Ali Haydar, Parisden mektûb Sayı 12, Yıl 1907, S.183

Abdullah Cevdet, Bir kıt'a (şiir), Sayı 12, Yıl 1907, S.168

Hüseynzade, Faust (tiyatro), Sayı 12, Yıl 1907, S.184

Mehemmed Hadi Şirvani, Edebiyyat bir emelim? (Şiir), Sayı 12, Yıl 1907, S.185-186

Abdullah Cevdet, Kıt'a (şiir), Sayı 12, Yıl 1907, S.186

Hasan Sabri Ayvazov, Neden bu hale kaldık? (Tiyatro), Sayı 12, Yıl 1907, S.187-190

Aliağa Hasanzade, Tanrıya mı, yoksa Karûna mı hidmet itmelidir? (Tolstoy), Sayı 12, 1907, S.191-192

İlanat, Sayı 12, 1907, S.193

Onüçüncü Sayıda Yer Alan Konular (24 Mart 1907, Cumartesi)

Ayn. Ha. Mesailü'l-hayat (Ebu Ali ibn-i Sina), Sayı 13, 1907, S.192-198

Mehemmed Hadi Şirvani, Levha-i bahar (şiir), Sayı 13, Yıl 1907, S.198-199

Abdullah Cevdet, Timsal-i hürriyyete (şiir), Sayı 13, Yıl 1907, S.199

Hasan Sabri Ayvazov, Ta'lim-i etfal mes'elesi, Sayı 13, Yıl 1907, S.200-203

Aliağa Hasanzede, Tanrıya mı, yoksa Karûna mı hidmet itmelidir? (Tolstoy), Sayı 13, 1907, S.203-205

Çin ve asar-ı terakki, Sayı 13, Yıl 1907, S.205

M. Hadi, Devr-i medeniyyet, Sayı 13, Yıl 1907, S.205-207

Seid Selmasi, Tahassür (şiir), Sayı 13, Yıl 1907, S.207

Matbû'at, Sayı 13, Yıl 1907, S.208

Ondördüncü Sayıda Yer Alan Konular (7 Nisan 1907, Cumartesi)

Ayn. Ha. Cilve-gâh-ı hukuk, Sayı 14, Yıl 1907, S.209-213

Ahmed Raik, Vatan-i cüda (Şi'r-i mensûr), Sayı 14, Yıl 1907, S.216

Mehemmed Hadi Şirvani, Şirvan hatıratı (şiir), Sayı 14, Yıl 1907, S.214

Hasan Sabri Ayvazov, Neden bu hale kaldık (tiyatro) , Sayı 14, Yıl 1907, S.217-222

Telefotografiya (Servet-i fünûn), Sayı 14, Yıl 1907, S.222-224

Onbeşinci Sayıda Yer Alan Konular (13 Nisan 1907, Cuma)

Ayn. Ha. Mevlid-i Nebi, Sayı 15, Yıl 1907, S.225-227

Feyzi Azerbaycani, Kaside-i mevlidiyye, Sayı 15, Yıl 1907, S.227-229

Mehemmed Hadi Şirvani, Mevlid-i fahr-i âlem (şiir), Sayı 15, Yıl 1907, S.229

Krid, bir hakikat (şiir), Sayı 15, Yıl 1907, S.229

Kari'ibn Taceddin, Ümid, Sayı 15, Yıl 1907, S.230-231

H.R. Nahçıvani, Hal-i esef-i iştimal (şiir), Sayı 15, Yıl 1907, S.231-232

Hasan Sabri Ayvazov, Neden bu hale kaldık (tiyatro) , Sayı 15, Yıl 1907, S.232-235

Sabir Tahirzade, Terane-i âşıkane (şiir), Sayı 15, Yıl 1907, S.236

Aliğa Hasanzade, Teracim-i ahval, Sayı 15, 1907, S.236-238

Mehemmed Hadi Şirvani, Civan-merdlik (şiir), Sayı 15, 1907, S.239-240

Onaltıncı Sayıda Yer Alan Konular (29 Nisan 1907, Pazar)

Ayn. Ha. Hakayık-ı ictimâ'yye, yer ve insan, Sayı 16, 1907, S.241-246

Abbas Sehhet, Fransızcadan tercüme-i eş'ar (şiir), Sayı 16, 1907, S.246

Hüseynzade, Faust (Goethe-tiyatro), Sayı 16, Yıl 1907, S.247-248

Ayn. Ha. Duma ve ahval-i memleket, Sayı 16, 1907, S.248-250

Mehemmed Hadi Şirvani, Faci'a-i hayatımızdan bir perde (şiir), Sayı 16, Yıl 1907, S.250-251

H. Sabri Ayvazov, Lisan kavgası, Sayı 16, 1907, S.251-254

Hasan Sabri Ayvazov, Neden bu hale kaldık (tiyatro), Sayı 16, Yıl 1907, S.254-256

Onyedinci Sayıda Yer Alan Konular (16 Mayıs 1907, Çarşamba)

Ayn. Ha. Mecnûn ve Leyla-i İslam, Sayı 17, Yıl 1907, S.257-260

Ahmed Kemal, Felsefe-i perişan (şiir), Sayı 17, Yıl 1907, S.261

Hasan Sabri Ayvazov, Esaret kurbanları, Sayı 17, Yıl 1907, S.262-265

Mehemmed Hadi, Amal-i vicdan (şiir), Sayı 17, Yıl 1907, S.265-266

M. Hadi, Nisvan-ı İslamda asar-ı intibah, Sayı 17, Yıl 1907, S.266-268

Münir, Terane-i vifak (Farsça şiir), Sayı 17, Yıl 1907, S.269

Mısıra da'ir, Sayı 17, Yıl 1907, S.269-271

Muallim İsmail Hakkı, Valide kucağı, Sayı 17, Yıl 1907, S.271-272

Onsekizinci Sayıda Yer Alan Konular (25 Mayıs 1907, Perşembe)

Ayn. Ha. Mecnûn ve Leyla-i İslam, Sayı 18, Yıl 1907, S.273-275

İdare, Yeni kalem yoldaşımız, Sayı 18, Yıl 1907, S.275-276

Ahmed Kemal, Simurğun kanatları altında, Sayı 18, Yıl 1907, S.276-280

Recaizade M. Ekrem, Nigar hanım, Sayı 18, Yıl 1907, S.280-282

Nigar Osman, Çırpınma (şiir), Sayı 18, Yıl 1907, S.282

Ahmed Kemal, Güzelim, açma maziyi …(şiir), Sayı 18, Yıl 1907, S.283

Mehemmed Hadi, Tahattur-ı mazi (şiir), Sayı 18, Yıl 1907, S.283-284

Recaizade M. Ekrem, Kırmızı merkûblar (şiir), Sayı 18, Yıl 1907, S.284-285

Hasan Sabri Ayvazov, Neden bu hale kaldık (tiyatro), Sayı 18, Yıl 1907, S.287-288

Hüseynzade, "İrşad"a ihtar: Sayı 18, Yıl 1907, S.288

Ondokuzuncu Sayıda Yer Alan Konular (12 Haziran 1907, Salı)

Ferman-ı hümayun, Sayı 19, 1907, S.289-296

Ayn. Ha., Ahval-i alem ve diri müstehaseler, Sayı 19, 1907, S.289-296

Ahmed Kemal, Adada bir gece (şiir), Sayı 19, Yıl 1907, S.296

Mehemmed Hadi, Büka-yı tabi'at (şiir), Sayı 19, Yıl 1907, S.296-298

Elif. Kef. Tahir Musayev, Sayı 19, Yıl 1907, S.298-299

Ahmed Kemal, Bulgaristan, Sayı 19, Yıl 1907, S.299-302

Seid Selmasi, Etme ısrar (şiir), Sayı 19, Yıl 1907, S.302

Elif. Kef. Mülahaza, Sayı 19, Yıl 1907, S.303-304

Hasib Kudsi, Gazel (şiir), Sayı 19, Yıl 1907, S.304

Recaizade M. Ekrem (Mütercimi), Bir a'ma çocuğun tehassürü, Sayı 19, Yıl 1907, S.304

Hüseyn Su'ad, "Buvadamur"da (şiir), Sayı 19, Yıl 1907, S.304

Yirminci Sayıda Yer Alan Konular (23 Haziran 1907, Cumartesi)

Ayn. Ha. Mecnûn ve Leyla-i İslam, Sayı 20, 1907, S.305-308

Ahmed Kemal, İştika-yi rindane (şiir), Sayı 20, Yıl 1907, S.308

Mehemmed Hadi, Akşam Tenezzühleri (şiir), Sayı 20, Yıl 1907, S.309-310

Recaizade Mahmut Ekrem, Makber (şiir), Sayı 20, Yıl 1907, S.310

Ahmed Kemal, Mısır, Sayı 20, Yıl 1907, S.310-315

Şeyh Muhammed Abduh, Kavlü'l-müfti, Sayı 20, Yıl 1907, S.315-316

Seid Selmasi, Hayal-i menfur, Sayı 20, Yıl 1907, S.316

Mim. He, Numûne-i esaret, Sayı 20, Yıl 1907, S.317

Hasan Sabri Ayvazov, Neden bu hale kaldık (tiyatro), Sayı 20, Yıl 1907, S.317-320

Abdulhak Hamid, Tecelli, yahûd teselli (şiir), Sayı 20, Yıl 1907, S.320

M. Hadi, Zemzeme-i aşikane (şiir), Sayı 20, Yıl 1907, S.320

Yirmibirinci Sayıda Yer Alan Konular (2 Temmuz 1907, Pazartesi)

Saveci, Yakarış, Sayı 21, Yıl 1907, S.321-323

Ahund Yusif Talibzade, Azhar-ı butlan, Sayı 21, Yıl 1907, S.323-325

M. Hadi, Neva-yı rindane (şiir), Sayı 21, Yıl 1907, S.325

Ahmed Kemal, Muhtasar bir cevab, Sayı 21, Yıl 1907, S.326-334

Recaizade M. Ekrem, Yâd et! (Şiir), Sayı 21, Yıl 1907, S.334-335

Hasan Sabri Ayvazov, Neden bu hale kaldık (tiyatro), Sayı 21, Yıl 1907, S.335-336

Yirmikinci Sayıda Yer Alan Konular (16 Temmuz 1907, Pazartesi)

Elif. Kef. İhtar-ı mahsus, Sayı 22, Yıl 1907, S.337-338

Kemal, Bir safha-i hayat yahûd İsmail Sefa, Sayı 22, Yıl 1907, S.338-341

Ahmed Kemal, Sefa (şiir), Sayı 22, Yıl 1907, S.338-341

Talıbzade (Mütercimi), Müftinin terceme-i akvali (şiir), Sayı 22, 1907, S.341

Sabir Tahirzade, Terceme-i kavlü'l- müfti (şiir), Sayı 22, Yıl 1907, S.341

İsmail Sefa, Kamere hitab (şiir), Sayı 22, Yıl 1907, S.342-345

Muallim Naci, Beka-yı rûh, Sayı 22, Yıl 1907, S.343-344

Akval-i muhtelife, Sayı 22, Yıl 1907, S.344-345

Şın. Çim. Meskûkât-ı atikaya da'ir (Mektup), Sayı 22, Yıl 1907, S.345

Cüzeppe Garibaldi, Sayı 22, Yıl 1907, S.346-347

M.Hadi, Tevhid (şiir), Sayı 22, Yıl 1907, S.347-348

Seid Selmasi, Farsca ilk sone (şiir), Sayı 22, Yıl 1907, S.348

Hasan Sabri Ayvazov, Neden bu hale kaldık (tiyatro), Sayı 22, Yıl 1907, S.349-352

Yirmiüçüncü Sayıda Yer Alan Konular (26 Temmuz 1907, Cuma)

Ayn. Ha. İntikad idiyoruz, intikad olunuyoruz, Sayı 23, Yıl 1907, S.369-375

Güzel sözlerden, Sayı 23, Yıl 1907, S.376

İsmail Sefa, Yüksek bir dağa (şiir), Sayı 23, Yıl 1907, S.375

Ahmed Kemal, İsbat-i iştibah, Sayı 19, Yıl 1907, S.376-384

Yirmidördüncü Sayıda Yer Alan Konular (7 Ağustos 1907, Salı)

Ayn. Ha. Kazablanka faci'ası ve Osmanlı-İran komedyası, Sayı 24, Yıl 1907, S.386-389

Abdülhalik Gafarzade, Fahriyye (şiir), Sayı 24, Yıl 1907, S.390

Ahmed Kemal, Avrupalılarla anlaşalım, Sayı 24, Yıl 1907, S.391-394

Abdullah Cevdet, Senin içün (şiir), Sayı 24, Yıl 1907, S.394

Ayn. Cim. Kıt'a (şiir), Sayı 24, Yıl 1907, S.394

Mirza Rahim Fena, Sikkeye cevab, Sayı 24, Yıl 1907, S.391-396

Şamil Celilzade, Kaside (şiir), Sayı 24, Yıl 1907, S.396

M. Şerif Efendizade, Terceme-i kavlû'l-müfti, Sayı 24, Yıl 1907, S.396-397

Abdullah Cevdet (Mütercimi), Jül Sezar (Shakespeare- tiyatro), Sayı 24, Yıl 1907, S.397-399

Azad, Hanımlara (şiir), Sayı 24, Yıl 1907, S.400

Yirmibeşinci Sayıda Yer Alan Konular (14 Ağustos 1907, Salı)

M. Hadi, Amerikada usûl-i ta'lim ve terbiye, Sayı 25, Yıl 1907, S.402-404

Füyuzati, Hasbihal (şiir), Sayı 25, Yıl 1907, S.405

Midhat Paşazade Ali Haydar, Osmanlı kadetleri ve Ermeniler, Sayı 25, Yıl 1907, S.406

M.Hadi, Ma'raz-ı ibret (şiir), Sayı 25, 1907, S.407-408

Anadolu ahvaline dair, Sayı 25, Yıl 1907, S.408-409

Abdülhak Mihrinnisa Hanım, Bir kızki tanırdım, Sayı 25, Yıl 1907, S.409-410

Abdullah Cevdet, (Mütercimi), Jül Sezar (Shakespeare- tiyatro), Sayı 25, 1907, S.410-413

Akval-i hikemiyye, Sayı 25, Yıl 1907, S.413

Seid Selmasi, Leyali-i ıztırar (şiir), Sayı 25, Yıl 1907, S.414

Tabib-i Hive, Türki gazel (şiir), Sayı 25, Yıl 1907, S.414

Tabib-i Hive, Farisi gazel (şiir), Sayı 25, Yıl 1907, S.415

H. Sabri Ayvazov, Kadınlık ve kadınların ehemmiyyeti, Sayı 25, Yıl 1907, S.415-416

Yirmialtıncı Sayıda Yer Alan Konular (8 Eylül 1907, Cumartesi)

Ayn. Ha. Bir ziya-yi ebedi, Sayı 26, Yıl 1907, S.417-418

Ahmed Kemal, Şeb-gerd-i hayal (şiir), Sayı 26, Yıl 1907, S.418-419

M. Hadi, Gözlerin (şiir), Sayı 26, Yıl 1907, S.419

Mirza Hasib Küdsi Badkubeyi, Gazel (şiir), Sayı 26, Yıl 1907, S.419

Abdullah Cevdet (Mütercimi), Jül Sezar (Shakespeare-tiyatro), Sayı 26, 1907, S.420-422

Şamil Celilzade, Kaside-i arabiyye (şiir), Sayı 26, Yıl 1907, S.422-423

M. Hadi, Kafkasa a'id, Sayı 26, Yıl 1907, S.423-427

Se. Fe. İtalya muharrireleri ve eserleri, Sayı 26, Yıl 1907, S.427-429

Ali Sabir Tahirzade-i Şirvani, Şi'r tercemesi (şiir), Sayı 26, 1907, S.429

Mehemmed Hadi, Bir âşık-i hürriyyet (şiir), Sayı 26, Yıl 1907, S.430

Şamil Celilzade, Şerif Efendi-zade hazretlerine, Sayı 26, Yıl 1907, S.431

Solli Prudom, Sayı 26, Yıl 1907, S.431-432

Resimlerimize da'ir, Sayı 26, Yıl 1907, S.432

Yirmiyedinci Sayıda Yer Alan Konular (18 Eylül 1907, Salı)

Ayn. Ha. Kolera, Sayı 27, 1907, S.433-439

M. Hadi (Tercüme), Nizaminin evladına nasihatı (şiir), Sayı 27, 1907, S.439

Bakûda mu'allimler ictima'ı, Sayı 27, 1907, S.441-443

Bakûda yeni gazete, Sayı 27, 1907, S.444

Abdullah Cevdet (Mütercimi), Jül Sezar (Shakespeare-tiyatro), Sayı 27, 1907, S.445-447

H. Sabri Ayvazov, Hayat-ı akvam, Sayı 27, 1907, S.447-448

Yirmisekizinci Sayıda Yer Alan Konular (29 Eylül 1907, Cumartesi)

Ayn. Ha. Kolera, Sayı, 28, Yıl 1907, S.409-418

Abbaskulu ağa, Gülzare bismillah (şiir), Sayı 28, Yıl 1907, S.419

Sur, Sinan Paşaya bir nazar, Sayı 28, Yıl 1907, S.421-422

M. Hadi, Saadet nedir? Sayı 28, 1907, S.223-224

Yirmidokuzuncu Sayıda Yer Alan Konular (7 Ekim 1907, Pazar)

Ahmed Kemal, Avrupada, Sayı 29, Yıl 1907, S.425-431

Recaizade M. Ekrem, Bahardan bir yaprak (şiir), Sayı 29, Yıl 1907, S.431-432

H. Sabri Ayvazov, Hayat-ı akvam, Sayı 29, Yıl 1907, S.432-434

Abdusselimzade M. Hadi, Ramazanü'l- mübarek (şiir), Sayı 29, Yıl 1907, S.434-435

Sur, Sinan Paşaya bir nazar, Sayı 29, Yıl 1907, S.435-437

Mirza Hasib Küdsi, İntibah-ı ma'arif (şiir), Sayı 29, Yıl 1907, S.438

Mu'allimler ictima'ı, Sayı 29, 1907, S.437-440

Abdullah Cevdet (Mütercimi), Jül Sezar (Shakespeare-tiyatro), Sayı 29, 1907, S.438-440

Otuzuncu Sayıda Yer Alan Konular (19 Ekim 1907, Cuma)

Sur, Fuzûliye bir nazar, Sayı 30, Yıl 1907, S.442-444

Tevfik Fikret, Fuzûli (şiir), Sayı 30, Yıl 1907, S.444-445

Ahmed Raik (Mütercimi), Avrupanın inkişafat-ı fikriyyesi, Sayı 30, Yıl 1907, S.446-447

Ahmed Kemal, Karanlıklarda (şiir), Sayı 30, Yıl 1907, S.447

Muhammed Ubeydullah Bey Efendi, Müslümanlık, Sayı 30, Yıl 1907, S.448

Mehemmed Emin, Hasbihal (şiir), Sayı 30, Yıl 1907, S.449

Seid Selmasi, İğbirar (şiir), Sayı 30, Yıl 1907, S.450

Bakûda mu'allimler ictima'ı, Sayı 30, Yıl 1907, S.450-451

Ebdülselimzade M. Hadi, Hikâye-i aşk (şiir), Sayı 30, Yıl 1907, S.452

Muallim Naci (Mütercimi), Kırlangıc(şiir), Sayı 30, 1907, S.452

Mehemmed Rasizade-i Nahçıvani Şın. Çim. Sikkeri hakkında bir – iki söz daha, Sayı 30, Yıl 1907, S.453

Abdullah Cevdet (Müter imi), Jül Sezar (Shakespeare-tiyatro), Sayı 30, 1907, S.453-454

Rûhname-i Fuzuli, Sayı 30, Yıl 1907, S.455-456

Otuzbirinci Sayıda Yer Alan Konular (24 Ekim 1907, Perşembe)

Sur, Fuzuliye bir nazar, Sayı 31, Yıl 1907, S.457-464

Mu'allimler ictima'ı, Sayı 31, Yıl 1907, S.465-466

Ayn. Ha. (Mütercimi) "Faust"dan Mefistofel (tiyatro), Sayı 31, Yıl 1907, S.466-467

Abdullah Cevdet (Müter imi), Jül Sezar (Shakespeare-tiyatro), Sayı 31, 1907, S.467-472

Otuzikinci Sayıda Yer Alan Konular (1 Kasım 1907, Perşembe)

Ayn. Ha. Perde iniyor. Son temaşa, Sayı 32Yıl 1907, S.473-477

Eşref Bey (kıta), Sayı 32, Yıl 1907, S.477

Ahmed Kemal, İsbat-i iştibah, Sayı 32, Yıl 1907, S.478-483

Ebdüsselimzade M. Hadi, Elveda, Sayı 32, Yıl 1907, S.484

Kazı Mir Mehemmed Kerim Ağa, Sikkeye da'ir, Sayı 32, Yıl 1907, S.484-485

Mehemmed Emin Resulzade, Tasavvurat-ı ahrarane (şiir), Sayı 32, Yıl 1907, S.485-486

Abdullah Cevdet (Müter imi), Jül Sezar (Shakespeare-tiyatro), Sayı 27, 1907, S.487-488

İKİNCİ BÖLÜM

ALİ BEY HÜSEYİNZADE'NİN FÜYÜZAT DERGİSİ'NDE YAYIMLANAN BAZI YAZILARI ÜZERİNE İNCELEME

Ali Bey Hüseyinzade'nin içerik bakımından en önemli yazıları Füyuzat dergisinde yayınlanmıştır. Özellikle derginin gündem belirleyen yazıları Ali Bey Hüseyinzade'nin kaleminden çıkmıştır. Bu yazılarda Ali Bey Hüseyinzade genel olarak "Hayati", "Füyuzat", "A. Hüseyinzade", "A.H" vb. başka mahlasları kullanmıştır. Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinde yayımlanan yazılarını derlediğimiz zaman genel olarak Azerbaycan sahasında yayınlanan kaynaklara öncülük verdik. Özellikle Ofelya Bayramlı tarafından yayımlanan "Füyuzat (1906-1907)" kitabından faydalandık.

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisindeki yazıları "Hayat" ve "Meyl-i Füyuzat" ile başlar ve genel olarak derginin bütün sayılarında Ali Bey Hüseyinzade'nin şu yazıları yer almıştır. [106]

1.Hayat ve Meyl-i Füyuzat: Yıl 1906, Sayı 1, s.1-4

2.İcmal: Yıl 1906, Sayı 1, s.4-6

3.Mithat Paşa: Yıl 1906, Sayı 1, s.11-12

4. Tolstoyçuluk Nedir? Yıl 1906, Sayı 1, s.12-15

5. Vakey-i Âleme Bir Nazar: Yıl 1906, Sayı 2, s.17-21

6.Tolstoy (Mabed): Yıl 1906, Sayı 2, s.21-24

7.Mithat Paşa: Yıl 1906, Sayı 2, s. 27-28

8. Şüunat: Yıl 1906, Sayı 3, s. 33-36

[106] Ali Bey Hüseyinzade, *Kırmızı Karanlıklar İçinde Yeşil Işıklar (Seçilmiş Makalaler Toplusu)*, Bakü, Azerbaycan Devlet Neşriyyatı Yayınevi, 1996, 3.

9. Faust: Yıl 1906, Sayı 3, s. 37-39

10.İcmal: Yıl 1906, Sayı 4, s.49-51

11.Abdullah Cevdet: Yıl 1906, Sayı 4, s.56-59

12.Mithat Paşa: Yıl 1906, Sayı 4, s. 61-63

13.Kırmızı Karanlıklar İçinde Yeşil Işıklar: Yıl1906, Sayı 5, s.65-72

14.Schiller: Yıl 1906, Sayı 5, s.76-78

15.Mithat Paşa: Yıl 1906, Sayı 5, s. 72-73

16. Necat Muhabbettedir: Yıl 1906, Sayı 6, s.81-84

17. Mithat Paşazade Ali Haydar Bey: Yıl 1906, Sayı 6, s.90-92

18. Muzaffereddin: Yıl 1906, Sayı 7, s.97-102

19. Şuray-i Ümmet ve Şuray-i Ümem: Yıl 1907, Sayı 8, s.113-115

20. Rüya: Yıl 1907, Sayı 8, s.117-119

21.Şamil ve Hafidi: Yıl 1907, Sayı 9, s.132-136

22.Türk Dilinin Vazife-i Medeniyesi: Yıl 1907, Sayı 9, s.140-142

23.Mütevvaffanın Şakirdlerinden Biri Mendeleyev: Yıl 1907, Sayı 10, s.148-151

24. İkinci Devlet Duması: Yıl 1907, Sayı 11, s. 161-164

25. Şamil ve Hafidi: Yıl 1907, Sayı 11, s.168-170

26. Nevruz-i İnkılab: Yıl 1907, Sayı 12, s. 177-183

27.Mesailü-l Hayat: Yıl 1907, Sayı 13, s. 193-198

28.Cilvegah-ı Hukuk: Yıl 1907, Sayı 14, s. 209-213

29. Mevlüd-i Nebi: Yıl 1907, Sayı15, s.225-227

30.Hakaiki İştimaiye, Yer ve İnsan: Yıl 1907, Sayı16, s.241-246

31.Duma ve Ahval-i Memleket: Yıl 1907, Sayı 16, s. 248-250

32.Mecnun ve Leyla-i İslam: Yıl 1907, Sayı 17, s. 157-260

33.Mecnun ve Leyla-i İslam: Yıl 1907, Sayı18, s.273-275

34.Yeni Kalem Yoldaşımız: Yıl 1907, Sayı 18, s.275-276

35.İrşad ve İhtar: Yıl 1907, Sayı 18, s.288

36. Ahval-i Âlem ve Dini Müstehasalar: Yıl 1907, Sayı19, s.290-296

37. Mecnun ve Leyla-i İslam: Yıl 1907, Sayı20, s.305-308

38.İntikad Ediyoruz İhtikat Olunuyoruz: Yıl 1907, Sayı23, s.353-359

39.Kazablanka Faciası ve Osmanlı İran Komedisi: Yıl 1907, Sayı24, s.370-373

40.Bir Ziyay-i Ebedi: Yıl 1907, Sayı 26, s.401-402

41.Kolera: Yıl 1907, Sayı 27, s. 417-423

42.Kolera: Yıl 1907, Sayı 28, s. 430-443

43.Perdeler İniyor: Yıl 1907, Sayı32, s.497-501[107]

Fakat Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinde yayımlanan yazılarının hepsini değerlendirmeye almadık. Bunun esas nedeni bazı yazıların içerik konularının aynı olmasıdır. Değerlendirmeye aldığımız yazılar XX. Yüzyılın başlarında Osmanlı, İran, Çarlık Rusya ve Avrupa ülkelerinde ki siyasi değişmeler ile ilgilidir. Bu yazılar makale formatından farklı olarak siyasi analiz içerikli yazılardır.

2.1.1. Hayat ve Meyl-i Füyuzat

Ali Bey Hüseyinzade'nin "Hayat ve Meyl-i Füyuzat" yazısı Füyuzat dergisinin birinci sayısında yayınlanmıştır. Makale hem yeni bir derginin (yani

[107] Ofeliya Bayramlı, Füyuzat (1906-1907), Bakü, Azerbaycan Respublikası Milli Elmler Akademiyası, 2006, 3.

Füyuzat'ın) kurulma amacından bahsederken Füyuzat isminin anlamı ile ilgili de açıklamalar vermiştir. [108]

Diğer taraftan yazar yaşadığı döneme işaret ederek, dünyamızın çok büyük değişmelere gebe olduğunu vurgulamıştır. Bu bakımdan yeni yayıma başlayan Füyuzat dergisi de dünyada ki siyasi değişmeler ile ilgili özellikle de Türk Müslüman dünyasını bilgilendirmeyi kendisine şiar edinmiştir. "Ali Bey Hüseyinzade'nin ifadesince: "Dünya ve Hayat bir meydanı cenktir. Bütün zihayat daima yekdiğerleri ile rekabet ve muhiti tebiyyeleri ile mücadelede bulunur. İşte gazetemizin (dergimizin) asıl vazifesi bu cihettedir. [109]

Ali Bey Hüseyinzade bu yazısında dünyanın siyasi durumu ile ilgili genel bir değerlendirme yapmıştır. Özellikle Osmanlı, İran-Kacar Hanedanlığı, Uzak Doğu, Avrupa ülkeleri ile ilgili genel bir durum değerlendirmesi yapmıştır. Bununla beraber çeşitli kültürler ve dinlerle ilgili değerlendirmeler de bulunmuştur.

Sonuç olarak Ali Bey Hüseyinzade'nin "Hayat ve Meyl-i Füyuzat" yazısı Füyuzat dergisinin temel yayın felsefesini ve düşüncesini ortaya koymuş ve dergi bir senlik yayım hayatı boyunca hep bu çizgide devam etmiştir. [110]

2.1.2. İcmal

Ali Bey Hüseyinzade İcmal isimli yazısını "Ayın Ha" mahlasıyla Füyuzat dergisinin birinci ve dördüncü sayısında yayımlamıştır. Füyuzat dergisinin birinci sayısında yayımlanan "İcmal" yazısında XX. Yüzyılın başlarında ki dünyanın siyasi durumu ele alınmıştır. Özellikle Çarlık Rusyası'nın dâhilinde ki ihtilal hareketleri ve bu ihtilal hareketlerinin başlamasına etki yapan Rus-Japon savaşı değerlendirilmiştir. Malumdur ki XX. Yüzyılın başlarında Çarlık Rusya ile Japonya'nın çıkarları Kore ve Mancurya da çatışmakta idi. Bu bakımdan Ali Bey Hüseyinzade Kore ve Mancurya'daki Rus-Japon çıkar çatışmaları ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur.[111]

[108] (Hüseyinzade,51.)
[109] (Hüseyinzade, 51.)
[110] (Hüseyinzade, 54.)
[111] (Bayramlı, 11.)

İcmal makalesinde Çarlık Rusya ile beraber Osmanlı Devleti'nin de siyasi durumu değerlendirilmiştir. Burda özellikle Balkanlar'daki siyasi durum ve Sultan II. Abdulhamid'in ülkeyi yönetmekte yetersiz kaldığı ve aynı zamanda onun sağlık sorunları ile uğraşması konusu irdelenmiştir. Ali Bey Hüseyinzade aynı zamanda Sultan II. Abdulhamid'e Osmanlı yönetiminin ihtiyacının olmadığını ve onun görevini daha iyi yapacak şehzadelerin ve özellikle Mehmet Reşat'ın bu işe ehil olduğunu şu şekilde vurgulamış: "Şark-ı İslama gelince Bulgarların harekâtından endişnap olup her nev ihtimalata karşı hazırlanıyor, askerini bir kat daha teslih ederek Rumeliye Cem ediyor. Bu keşmekeşin arasında Sultan Hamid Hazretlerinin ara sıra hastalanması münasibetiyle ortaya bir veraseti saltanat meselesi sürülüyor. Matbuat âleminde alel husus yeni Türk matbuatında bir hayli geylügal mevcup oluyor. Çünkü ortada Mehmet Reşat Efendi gibi umum milleti Osmaniye'nin taraftar bulunduğu münasip ve meşru bir veliaht dururken Burhaneddinlerden, filanlardan bahis abes görülüyor." [112]

Ali Bey Hüseyinzade İcmal yazısında Osmanlı toplumunun bir Anayasa'ya hasret kaldığını ifade etmiştir. Özellikle İran-Kacar Hanedanlığı'nda Muzaffereddin Şah tarafından Kanun-i Esasi'nin (Meşrute) imzalanması ve Osmanlı Devleti'nin bu konuda geri kalması Ali Bey Hüseyinzadeyi endişelendirmiştir. Onun ifadesince: "Diğer taraftan Osmanlı maarif perverleri, Türk Hürriyet Mücahitleri, Saniyi Hamide merhum Mithat Paşa Kanun-i Esasi'nin hasretini çekip durmakta iken İran memalikinden Muzaffereddin Şah gibi necip ve vatanperver bir hükümdarın himmeti ile mühim islahat icra olunarak Kanun-i Esasi kusurlu veyahut kusursuz yavaş yavaş meydana çıkıyor. Biz "Vatan-i Firdevsi ve Hürriyet" isimli makalemizde bu ıslahatı alkışladık ve alkışlıyoruz." [113]

Ali Bey Hüseyinzade İcmal makalesinde Çarlık Rusya'nın iç siyasi durumunu da ele almıştır. Malumdur ki 9 Ocak (yeni takvime göre 22 Ocak 1905) 1905'de Sn. Petersburg şehrindeki fabrika işçileri Papaz Gapon önderliğinde kendi ekonomik durumları ile ilgili Çar II. Nikola'ya bir dilekçe sunmak için Kışlık

[112] (Bayramlı, 11.)
[113] (Hüseyinzade, 55.)

sarayına doğru barışçıl bir yürüyüş düzenlemişler. Fakat işçiler Kışlık sarayının önüne varmadan kanlı bir şekilde durdurulmuşlar. [114]

Bu olay Rusya'da büyük iç çatışmaya neden olmuş ve Çar II. Nikola iç çatışmayı önlemek için 17 Ekim 1905 yılında bir "Manifesto" yayınladı. Manifestoda özgürlükler ve toplumsal mutabakat konularından söz ediliyordu. Yani Çar II. Nikola işçi temsilcilerinin de yer aldığı bir Parlamentonun (Duma) kurulmasına söz veriyordu. Dolayısıyla Ali Bey Hüseyinzade Çarlık Rusya'daki siyasi değişmelere 17 Ekim Manifestosunun nasıl bir etki yapacağı konusunda birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur. Ali Bey Hüseyinzade 17 Ekim Manifestosunun Çarlık Rusyası'nın bünyesinde bulunan mazlum Türk Müslüman halklarına da faydalı olacağı kanaatini dile getirmiştir.

Füyuzat dergisinin dördüncü sayısında yayımlanan "İcmal" yazısında 1906 yılında Çarlık Rusya, Osmanlı, İran Kaçar Hanedanlığı ve genel olarak dünya ülkelerindeki siyasi olaylar tekrar olarak ele alınmıştır. Ali Bey Hüseyinzade bu makalesinde XX. yüzyılda özellikle Müsülman topluluklar için yeni bir siyasi sistem olan Anayasa, Kanun-i Esasi, Meşrute ve Parlamentarizm kavramaları üzerinde durmuş ve bu siyasi sitemleri izah etmeye çalımıştır. Yazar daha sonra Çarlık Rusya'daki siyasi durumu tekrar değerlendirerek Duma'nın faaliyeti ve Rusya'nın siyasi hayatında ortaya çıkan yeni liderler ve özellikle Pyotr Arkadyevich Stolypin'in düşünce yapıyısını çözmeye çalışmıştır. Ali Bey Hüseyinzade'nin Pyotr Arkadyevich Stolypin üzerine daha çok yoğunlaşmasının esas nedeni onun 1906-1911 yılları arasında Çarlık Rusya'nın en önemli devlet adamı olmasıydı. Pyotr Arkadyevich Stolypin 1906-1911 yılları arasında Çarlık Rusya'da Başbakan ve İç İşleri Bakanı görevlerini yapmıştır.[115] Kendisi tarim reforumuyla bilinen devlet adamı olmuştur. Yapmış olduğu toprak reforumyla ve Rusya'nın kırsalında ekonomiyi modernize ederek Çar II. Nokola'nın tahtını güçlendirmeyi çalışıyordu. Katı bir monarşistdi ve görev süresi boyunca devrimcilerin tutuklanmasına, hızlı yargılanmasına ve infazına izin veren yeni

[114] Akdes Nimet Kurat, Rusya Tarihi (Başlangıçtan 1917'e kadar), Ankara, 2015, TTK Yayınları, 25.
[115] Valentin V. Shelokhaev, The Stolypin Variant of Russian Modernization, *Russian Studies in History*, vol. 53, no. 2, Fall 2014, pp. 29–55.

sistem geliştirmiştir. Bundan dolayı Çarlık Rusya'nın demokratik kesiminde sevilmeyen bir insan haline gelmiştir. Kendisi 1911'de devrimici Dmitry Bogrov tarafından öldürülmüştür.[116]

Makalenin diğer kısmında İran Kaçar Hanedanlığı'nın hükümdarı Muzaffeddin Şah ve Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit'in hastalığı üzerine tekrar dönülmüştür. Diğer tarafdan makalede XX. yüzyılın başlarında Almaniya'daki siyasi olaylarlara kısa değinilmiştir. Makalenin son kısmında XX. yüzyılın başlarında Fransa'daki siyasi değişmeler konusunda: özelliklede din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması süreci ile ilgili bilgi verilmiştir. Özellikle kotolik kilsesinin devlet işlerine müdahil olmasının ortadan kaldırılması en önemli bir olaya olarak değerlendirilmiştir.

2.1.3. Sadrazam Ahmet Mithat Paşa ile İlgili Yazı

Ali Bey Hüseyinzade'nin Sadrazam Mithat Paşa ile ilgili yazısı seri makale halinde Füyuzat dergisinin birinci, ikinci, dördüncü ve beşinci sayılarında yayınlamıştır. Yazar bu makalelerde "Turanî" mahlasını kullanmıştır. Ali Bey Hüseyinzade'nin Mithat Paşaya özel bir ilgisi vardı. Zira Ali Bey Hüseyinzade'nin de mensubu olduğu "İttihat ve Terakki" Cemiyeti'nin mensupları arasında Mithat Paşa Osmanlı Anayasası'nın kurucusu ve Meşruti Monarşi sisteminin uygulayıcısı olarak bilinmekte idi.[117]

Tarihçi ve edebiyatçı kişiliğiyle tanınan Ahmet Mithat Paşa'nın kaynaklardan edinilen bilgilere göre asıl adı Ahmed Şefik'tir ve İstanbul'da 1822 tarihinde doğmuştur. Babası, Rusçuklu Hacı Hâfız Mehmed Eşref Efendi'dir ve Evkaf Nezâreti'nde küçük bir memur olarak hayatını idame ettirmiştir.

Mithat Paşa, henüz on yaşında iken Kur'an'ı ezberledi daha sonra on bir yaşında babasının nâib tayin edildiği Vidin'e gitti ardından ailesiyle birlikte İstanbul'a döndü. 1834 senesinde Reîsülküttâb Âkif Paşa'nın aracılığı ile Dîvân-ı

[116] (Shelokhaev, 29–55.)
[117] Cavid Qasımov, Sovyet Şarkiyatçılığında Midhat Paşa ve Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Anayasa Süreci, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılışının 100. Yılı: Osmanlıdan Cumhuriyet'e Türkiye'de Demokrasi" Uluslararası Sempozyumuna Sunulan Bildiri, Edirne,11-14 Mart 2020, 35.

Hümâyun Kalemi'ne girdi. "Midhat" mahlasını aldığı bu büroda divanî yazısını altı ayda iyi derecede öğrenmekle kalmayıp aynı zamanda Arapça ve Farsça dersleri almaya başladı.[118]

Dergide Ahmet Mithat Paşa hakkında detaylı bilgilere ulaşmak mümkündür. Öyle ki şu cümlelere başka bir kaynakta rastlamak mümkün olmayabilir: "Bu günlerde bu satırları karalayan güzel bir kitap okumak nasip oldu ki, kitap 'Mithat Paşa'nın hayatı-siyaseti, hizmeti ve ölümü' başlıklıdır. Bu kitap merhumun öz oğlu Ali Haydar Mithat Bey Efendi hazretleri tarafından kaleme alınmış ve ayrıca Mısır'da tab?? olmuştur."[119]

Ali Bey Hüseyinzade'nin Mithat Paşa'ya olan sempatisini Füyuzat dergisinin ilk sayılarından itibaren gösterdiğini söyleyebiliriz. Örneğin Füyuzat dergisinin birinci sayısının kapak kısmında Mithat Paşa'nın tasvirine yer verilmiştir. Ayrıca, Ali Bey Hüseyinzade dergide Mithat Paşa ile ilgili özel makaleler yayımlamakla beraber, farklı farklı makalelerde de Mithat Paşa'nın Osmanlı Devleti'nde ki icraatlarından bahsetmiştir. Özellikle Ali Bey Hüseyinzade Füyuzat dergisinin birinci sayısında Mithat Paşa'nın kendi okurlarına şu şekilde takdim etmiştir: "Sözü edilen kişinin ömründe, çeşitli topluluklara vali tayin edildiği vilayetler Tuna, Bağdat, Edirne ve Aydın vilayetleridir. Merhum her gittiği vilayeti emniyet ve asayiş bakımından ihya etmiştir. Bugün adı geçen vilayetlerde medeni oluşumların başlıcaları Mithat Paşa'nın ciddi manadaki emek ve gayretleriyle olmuştur. Karayolları, bu yollarda düzenli olarak işleyen araba şirketleri nehirler üzerinde dolaşan gemiler ve çevrenin temizliği bazı yerlerde kanallar ve setler döşedi, Bağdat'ta Kazımiye tramvayı, ticaret buhar gemileri ve bunlara has şirketler oluşturdu ayrıca bu şirketlerin istikrarı için az faizle kredi imkânları sağladı. Çıkar sandıkları, emniyet sendikaları, gümrük oluşumları arazi meselelerinin ıslahı, birçok okullar ve sonuçta İstanbul'da sanayi okulu hastane, tamirhane, fabrika ve memleket bahçeleri ve benzeri bu kadar yapıt Paşadandır. Paşanın yaptırdığı bu kadar hizmet öz sermayesinden değildir. Paşanın özü

[118] Gökhan Çetinsaya, Ş. Tufan Buzpınar," Mithat Paşa (1822-1884)", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, (XXX), 2020, 7-11.
[119](Bayramlı, 11.)

çoğunlukla yoksulluk içinde yaşamıştır. Buna rağmen Paşanın asıl hüneri bu yapıtları vücuda getirerek hoş bir sada bırakmasıdır."[120]

Sultan II. Abdülhamid ve onu destekleyen Cevdet Paşa gibi muhafazakâr Tanzimatçılar ile Mithat Paşa ve taraftarları arasında Kānûn-ı Esâsî metni hakkında uzun süreli yoğun tartışmalar olsa da Mithat Paşa sonrasında kanuni esasinin toplum içinde etnik ve dinî ayırım gözetmeksizin bütün Osmanlı halkını aynı haklara sahip kılarak iç karışıklıkları sona erdirmek, böylece dış müdahalelere mazeret oluşturan sebepleri ortadan kaldırmak düşüncesiyle sıcak bakmıştır. Ancak durum onun düşündüğü şekilde sonuçlanmayınca siyasi ve idari anlaşmazlıklar sonucunda 1877 tarihinde yurt dışına sürgün edildi. Bu durum Füyuzat dergisinde ise şu şekilde yorumlanır: "Bu sebepten büyük ve yüksek bir saray yıkıldı, dağıldı. Lakin herhalde, o sarayın Mithat Paşa tarafından yontulmuş taşları, sütunları duruyor, planları zihinlerde hala canlılığını koruyor toplumun eline fırsat geçer geçmez o binanın tekrar kurulup ebedi olarak var olacağına hiç şüphe yoktur."[121] Füyuzat dergisinin 4. Sayısında Ali Bey Midhat Paşa için şu iadeleri kullanır: "Türk Âleminde yetişen, en büyük bir kahramanın, yani Midhat Paşa'nın tasviriyle ön plana çıkmıştı."[122]

Sonuç olarak Ali Bey Hüseyinzade Sadrazam Mithat Paşa ile ilgili Füyuzat dergisinde yayımladığı seri yazılarda onun siyasi faaliyetinden ve ıslahatlarından bahsederek Osmanlı toplumu için örnek bir siyasi lider profili çizmiştir.

2.1.4. Goethe ile İlgili Yazı

Ali Bey Hüseyinzade'nin Alman şair ve yazarı Johann Wolfgang von Goethe'ye özel bir ilgisi olmuştur. Füyuzat dergisinin üçüncü sayısında Goethe ile ilgili bir yazı kaleme alınmıştır. Malumdur ki Ali Bey Hüseyinzade'nin kendisi Avrupa edebiyatını iyi irdelemiş, Goethe ve Schiller başta olmakla birçok Avrupa şair ve yazarının eserlerini Türkçeye aktarmıştır. Dolayısı ile bu süreçte Ali Bey Hüseyinzade Goethe ile ilgili çok kapsamlı bilgiye sahip olmuştur.

[120] (Bayramlı, 28.)
[121] (Bayramlı, 12.)
[122] (Bayramlı, 56.)

Johann Wolfgang von Goethe 1749 yılında Almanya'nın Frankfurt şehrinde dünyaya gelmiştir. İtalyanca, teoloji, tabii ilimler, matematik, resim ve müzik dersleri alır. Annesinin ve büyükannesinin sayesinde çocukluğunda "Binbir Gece" Masalları ile tanışır. On altı yaşında iken babasının ısrarıyla -her ne kadar kendisinin ilgi alanı değilse de- hukuk tahsili için Leipzig'e gider. Üç yıl sonra rahatsızlanarak geri döner. Hukuk tahsilinden zevk almaz ama yine de 1770'te tahsilini tamamlamak üzere Strazburg Üniversitesi'ne girer ve ertesi yıl diplomasıyla birlikte avukatlık yetki belgesi alır. Strazburg'da öğrenciliği sırasında ünlü hümanist, yazar, teolog ve filozof Johann Gottfried Herder (1744-1803) ile tanışır ve dostluk kurar. Herder İslâm'a olumlu bir şekilde yaklaşmakta ve Hz. Muhammed'in şahsını ve üstlendiği görevi yerine getirme tarzını takdir etmektedir.[123] "İnsanlık Tarihi Felsefesi Üzerine Fikirler" (Ideen zur Philosophie einer Geschichte der Menschheit, Buch 19: Reiche der Araber) isimli eserinde tevhid fikrine tutkulu bağlılığı ve Allah'a ihlâsla dua ve iyi fiillerle hizmet etmenin en mükemmel yollarını göstermesi sebebiyle Hz. Muhammed'i övmektedir.[124]

Ali Bey Hüseyinzade'nin Goethe'ye olan ilgisinin çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle Goethe'nin İslam dini ve onun Peygamberi Hz. Muahmmed'e olan ilgisi Ali Bey Hüseyinzadeyi etkilemiştir. Bundan başka Goethe'nin Türklere karşı olan saygınlığı konusunda ki rivayetlerin de Ali Bey Hüseyinzade'yi etkilemesi muhakkaktır. Bundan dolayı Ali Bey Hüseyinzade Goethe'yi okumakla kalmamış onun eserlerini Türkçe'ye aktarmıştır. Bununla beraber Ali Bey Hüseyinzade Füyuzat dergisi vasıtası ile Goethe'yi tüm İslam Türk dünyasına tanıtmaya çalışmıştır. Özellikle Füyuzat dergisinin 3. Sayı kapağında Goethe'nin görseline yer verilmiş ve "Faust'u yazan Almanya şairi meşhur Getenin tasviridir" notu paylaşılmıştır. Ayrıca söz konusu sayının içinde "Faust" eserinin Hüsayinzade Ali Bey tarafından yapılan çeviriye yer verilmiştir.

Füyuzat dergisinde Goethe hakkında verilen bilgiler oldukça sınırlıdır. Bunun haricinde Almanya eğitim sistemine dair bilgiler sunulur. XX. Yüzyılın başlarında Almanya'da sunulan eğitim ilk başta kötü olsada hatta çocuklarının telef

[123] Edibe Nuray Saatcı, "Goethe'nin Eserlerinde İslam ve İslam Tasavvufu", (Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi/ Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2019, 6.
[124] (Saatcı, 6.)

olduğu tabiri söylense de daha sonra bir İsveç, Norveç ya da Fransa kadar iyi olmasa da eğitimin düzeldiği vurgulanır. Çocuklar eğitimin iyiye gitmesi sonucunda mesleki açıdan başarılı oldukları alanlara yönlendirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak Ali Bey Hüseyinzade Füyuzat dergisinde Goethe ile ilgili kısa bilgi vermesine rağmen onun şah eseri olan "Faust"tan seçme çeviriler yayınlamıştır.

2.1.5. Abdullah Cevdet'le İlgili Yazı

Füyuzat dergisi'nin pek çok sayısında Abdullah Cevdet ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu kısımda aktarılan söylemler dergi sayıları ve konularıyla paylaşılmaya çalışılacaktır. Bundan önce Abdullah Cevdet'in hayatına değinmekte fayda vardır. Ali Bey'e göre Abdullah Cevdet'i İstanbul Tıp fakültesinde okuyup da tanımayan kimse yoktur. O henüz tıp okuduğu dönemde şiir ve edebiyata merak salmıştır. Yine Ali Bey'e göre bir takvim hazırlayan Abdullah Cevdet bu takvime Ali Suavi, Kemal Bey ve Midhat Paşa'nın resimlerini koyar. Bunun haberini alan Sultan II. Abdülhamit ile Abdullah Cevdet'in arası bu sebeple bozulur. Abdullah Cevdet'in başına gelen bütün belalar, sorgular, zindanlar, sürgünler, firarlar ve gurbetlerin sebebi budur.

Dergi Abdullah Cevdet'in 1869 Eylül'ünde Arapgir'de doğduğunu açıklar. Eğitim hayatını Elazığ'da tamamlayan Abdullah Cevdet daha sonra İstanbul Askeri Tıbbiyesi'nde eğitimine devam eder. Ayrıca derginin 2. sayısında Şirvanizade (Muhammet Hadi) tarafından Abdullah Cevdet' e bir şiir yazılmıştır. Aynı şekilde derginin 7. sayısında Sabir Tahirzade tarafından "Abdullah Cevdet'in Eş'arını Tahmis" başlıklı şiir paylaşılmıştır. Derginin üçüncü sayısında Ali Bey, Abdullah Cevdet'in iki şiirini şu sözlerle paylaşır: "Füyuzat Osmanlı'nın yeni şairlerinden, Mısır'da birtakım faaliyetlerde bulunan Doktor Abdullah Cevdet Efendi hazretlerinin iltifatına mazhar oluyor. Söz konusu şahıs, yayımlanmamış Türkçe ve Farsça eserinin bazılarını bize sunarak bundan sonra da daima Füyuzat'a kalemle

yardımcı olacağına dair söz veriyor. Bu numaramıza bir iki eserlerini ders ile iftihar ederiz."[125]

Hüseyinzade Ali Bey, Askeri-Tıbbiyeye gelmesiyle birlikte okulda Avrupa havası görülmeye başlanmıştır. Mendeleyev'in kimyası, Hayyam'ın rubaileri gibi batıda tanınmış ve bilinmiş olanları Hüseyinzade Ali Bey sayesinde öğrenmişlerdir. Hüseyinzade Ali Bey sayesinde Tıbbiyede Türkçülük ruhu uyanmaya başlamış Türklerin sadece Türkiye'de değilde başka yerlerde olduğunu da söylemiştir. Ege Üniversitesinden Zeki Arıkan Abdullah Cevdet'i insan sevgisiyle yoğrulmuş gerçek bir özgürlük şairi tarih boyu az yetiştirilen insanlardan biri olarak yorumlar.[126] Abdullah Cevdet'i edebi şair tarihçi ve birçok yönüyle tanınan içinde yaşamış olduğu dönemde katkılar sunan hümanist bir kişilik olarak tanınmaktadır. Bütün bunları vatan ve millet sevdası dolayısıyla yapmıştır.[127]

Hüseyinzade Ali Bey'in "İttihat ve Terakki" Cemiyeti arasında aldığı rolden sürekli söz eden Abdullah Cevdet; "İttihat ve Terakki"'nin başlıca gayesinin Sultan II. Abdülhamit'in istibdat rejimine karşı olduğu ve bu bağlamda yapılan çalışmalar olarak yorumlar. "İttihat ve Terakki'nin" kurucularından olan Hüseyinzade Ali Bey'in yapmış olduğu çalışma ve gayreti inkâr edilmeyecek derecede açıktır. Abdullah Cevdet Tıbbiyedeki eğitiminden sonra İstanbul'da doktorluk doçenti üzerine çalışmalar yapmak istemiş ama o zaman Diyarbakır'da başlayan bir salgın hastalık sonucu oraya görevlendirilmiş ve Ziya Gökalp ile tanışıklık edip onu "İttihat ve Terakki" Cemiyetine kazandırmıştır. Abdullah Cevdet Ziya Gökalp'in içinde bunaldığı dönemde intihara kalkıştığı zaman ona destek olup onu yeniden hayata bağlamıştır. Abdullah Cevdet dönemin Osmanlı iktidarına son derece zıt olduğu için sürgüne gönderilmiş ve ülkeden uzaklaştırılmak istenmiştir. Kendisi Osmanlı heyetinin Viyana seferine çıkacağı sırada Sultan II. Abdülhamit ile anlaşma yaparak sefere çıkar ve hekimlik vazifesini yerine getirir. Onu sefer sırasında siyasi yazılar kaleme almamak şartıyla Viyana'ya götürmüşlerdir. Fakat sözünde durmayan Abdullah Cevdet sefer sırasında siyasi yazılar kaleme alır. Bu

[125] (Bayramlı, 36.)
[126] Zeki Arıkan, Dr. Abdullah Cevdet ve Dönemi, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1983, 1, (1), 219-216.
[127] (Arıkan, 219-216.)

sebepten ötürü sürgüne gönderilir. Cenevre'de bulunduğu dönemlerde "İçtihat" gazetesini yazmıştır. "İçtihat" gazetesinin içeriği daha çok medeniye ve halkın bilinçlenmesi şuuruyla yazılmıştır. İsviçre'de siyasi yazılara devem eden Abdullah Cevdet Sultan II. Abdülhamit'in telkinleriyle ülkeden çıkarılmış ve Mısır'a gönderilmiştir. Kendisi Mısır'da yaşadığı dönemde Füyuzat dergisi ile çok yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. Abdullah Cevdet'in ilk yazıları "Hayat" gazetesinde daha sonra ise Füyuzat'da yayımlanmaya başlamıştır. Kendisinin Ali Bey Hüseyinzade ile arkadaşlığı yalnız siyasi boyutta değil, aynı zamanda manevi boyutlara ulaşmıştır. "Resul-i Hak" olarak gördüğü Ali Bey Hüseyinzade ile irtibatı koparmamış, Türk Müslüman dünyasının sorunları ile ilgili farklı konuları birlikte tartışarak çözüm arayışlarında bulunmuşlardır. Dolayısı ile Ali Bey Hüseyinzade düşünce arkadaşı olan Abdullah Cevdet'i Füyuzat dergisi vasıtasıyla okurlara tanıtmıştır. Füyuzat dergisinin dördüncü sayısının kapak kısmında Abdullah Cevdet okurlara edip, şair ve doktor olarak tanıtılmıştır. [128]

2.1.6. Mithat Paşazade Ali Haydar Bey ile İlgili Yazı

Füyuzat dergisinin altıncı sayısında Sadrazam Mithat Paşa'nın oğlu Mithat Paşazade Ali Haydar Bey ile ilgili Ali Bey Hüseyinzade tarafından bir yazı yayımlanmıştır. Ali Bey Hüseyinzade bu yazıyı "Ayın Ha" mahlası ile yayımlamıştır. Aynı zamanda Füyuzat dergisi'nin altıncı sayısının kapak kısmında Ali Haydar Bey'in resmine de yer verilmiştir. Ali Bey Hüseyinzade'nin Mithat Paşa ve ailesine son derece sempati duyduğunu biliyoruz. Bu bakımdan Ali Haydar Bey'in resminin Füyuzat dergisinde yer alması ve onunla ilgili bir yazının yayımlanması tesadüfî olmamıştır.

Siyaset ve devlet adamı ve Milletvekili Ali Haydar Bey 1872 yılında İstanbul'da doğdu.[129] Babasının Taif'te sürgünde ölmesinden sonra eğitimini Beyrut'ta tamamladı. Daha sonra yurt dışında özellikle Avrupa ülkelerinde bulunarak Jön Türkler ile irtibat halinde olmuştur. Kendisi 4-9 Şubat 1902 yılında Jön Türkler'in Paris'te yapılan I. Kongresine katılmıştır. Sultan II. Abdulhamid'e karşı katı muhalifliği ile bilinen Ali Haydar Bey II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile

[128] (Bayramlı, 50.)
[129] Ali Haydar Mithat, Hatıralarım (1872-1946), İstanbul, Güler Basımevi, 1946, 7.

vatana dönmüş ve 1914 seçimlerinde Mebus olarak Meclis-i Mebusana girmiştir.[130] İngilizler tarafından Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasından sonra İstanbul'da kalarak İngiliz yanlısı politik çevreler ile iş birliğinde olmuştur. Bu bakımdan Gazi Mustafa Kemal önderliğinde ki Millî Mücadeleye sıcak bakmamış hatta Cumhuriyet'in kurulmasını bile olumlu karşılamamıştır. Daha sonra Cumhuriyet sisteminde politikaya atılmaya çalışmış fakat başarılı olamamıştır.[131] Kendisi Türkiye'nin siyasi tarihi ile ilgili çeşitli yazılar kaleme alsa da günümüzde kullanılan en önemli çalışması "Hatıralarım (1872-1946)" adlı eseridir.

Ali Bey Hüseyinzade Ali Haydar Mithat Paşazade ile ilgili küçük bir yazı yayımlayarak, onu okurlarına tanıtmıştır. Ali Haydar Mithat Paşazade'nin Sultan II. Abdulhamid'e karşı barışmaz siyasi tutumu onu Ali Bey Hüseyinzade'nin ilgi odağına çevirmiştir.

2.1.7. Müzaffereddin Şah Kaçar'la İlgili Yazı

Ali Bey Hüseyinzade'nin İran Kacar Hanedanlığı'nın 5. Hükümdarı (Şah) Muzafferedin Şah ile ilgili Füyuzat dergisinin yedinci sayısında bir makalesi yayımlanmıştır. Aynı zamanda Füyuzat dergisinin yedinci sayısının kapak kısmında Muzaffereddin Şah'ın fotusuna yer verilmiştir.

Ali Bey Hüseyinzade'nin Muzaffereddin Şah'a farklı bir ilgisi olmuştur. Birçok kaynaklarda Ali Bey Hüseyinzade'nin Muzaffereddin Şah'la şahsen dost olması ile ilgili bilgiler mevcuttur. Biz bunu Muzaffereddin Şah'ın 1903 yılında Bakü ziyareti sırasında görmekteyiz. Bundan başka Ali Bey Hüseyinzade'nin en önemli resim eseri olarak bilinen Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa tablosuna Muzafaraddin Şah tarafından İran Kacar Hanedanlığı'nın birinci baş nişanı olan "Şiri-Hurşid" madalyasının verilmesi ikili arasındaki iyi bir arkadaşlığın olduğunun göstergesidir.

Muzaffereddin Şah Kacar 25 Mart 1853'te Tahran'da doğdu. Babası Nasırüddin Şah Kacar tarafından henüz dokuz yaşında iken tahtın veliahtı ilan

[130] (Mithat, 270.)
[131] İhsan Güneş, Türk Parlemento Tarihi (I. Ve II. Meşrutiyet), Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1997,15, 289.

edildi. 1865 yılında ise Azerbaycan valisi olarak atandı. [132] 8 Haziran 1896 yılında babasının suikast sonucunda öldürülmesi ile İran Kacar Hanedanlığı tahtına geçti. Kendisinin hâkimiyeti döneminde İran Kacar Hanedanlığı'nın siyasi ve ekonomik krizlerini çözmeye çalışsa da her geçen gün Çarlık Rusya ve İngiltere'nin baskılarına maruz kalmıştır. Ülkedeki ekonomik sıkıntı ve ülkenin her geçen gün yabancı şirketlerin etkisi altına girmesi halkın rahatsızlığına neden olmuş ve 1905 yılından itibaren meşrute hareketi başlamıştır. Kendisi 7 Ekim 1906 yılında Meclisi toplamış, 30 Aralık 1906 yılında Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesini imzalamış ve 9 Ocak 1907 yılında vefat etmiştir.[133]

Ali Bey Hüseyinzade Muzaffereddin Şah'ın reformlarını yazmış olduğu çeşitli makalelerde irdelemiştir. Fakat Muzaffereddin Şah'la ilgili çok geniş bir yazısını Füyuzat dergisinin yedinci sayısında yayımlamıştır. Makalede duygusal vurgular daha ön plandadır. Hatta makale yazarın bu dörtlüsü ile başlamaktadır:

Aklında mı doğduğun zamanlar,
Sen ağlar idin gülerdi âlem,
Bir öyle ömür geçer ki olsun,
Meftin sana hande, halka matem…

Muzaffereddin Şah'ın vefatı üzerine yayınlanan bu makalede Ali Bey Hüseyinzade onunla ilgili hatıralarını ve onun yapmak istediklerini okurları ile paylaşmıştır. Yazar aynı zamanda Muzaffereddin Şah'ı İran'ın mitolojik hükümdarlarıyla örneğin; Cemşit, Feridun, Keykavus, Keyhüsrev ve Nüşrevan'la mukayese etmiş ve Muzaffereddin Şah'ı daha yüce olarak şöyle takdim etmiştir: İnsanlar vardır ki onların vefatında kalpler handan olduğu halde, çehreler giryan gibi görünmek ister. Muzaffereddin Şah'ın vefatında tüm kalpler giryan olduğu halde çehreler handan, emin, parlak bir istikbale karşı handan idi. Çehrelerin surur hürriyeti üzerine gözlerden aşkı iftihar akıyordu. Cemşidin, Feridun'un, Keykavus'un, Keyhüsrev'in, Behram'ın, Nüşrevan'ın, Sultan Mahmud'un, Melikşah'ın, Şah İsmail'in, Şah Abbas'ın zamanında yaşamış İranlılara gıpta ederdim. Fakat artık

[132] Azmi Özcan, "Muzafferüddin Şah", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (XXXI), 2020, 419.
[133] (Özcan,419.)

etmiyorum. Muzaffereddin Şah'ın döneminde yaşamış olduğum için onur duyarım.[134]

"Nasreddin Şah'ın vefatından sonra sadrazam Emin'üs- Saltane payitahtın güvenliğini temin ederek derhal tegrafhaneden Tebriz valisi Muzafferaddin mirzaya ve Rusya ve İngiltere elçiliklerine haber gönderdi. Tebriz valisi Muzafferaddin mirza Nasrettin Şah'ın dördüncü oğlu idi. Ondan daha büyük üç erkek kardeşinden ikisi henüz Nasrettin şah hayatta iken hastalıktan vefat etmişti. Üçüncüsü ise anne tarafından haneden soyuna mensup olmadığı için hükümdarlık adayı değildi. Bu durumda Muzafferaddin mirza tahtın tek varisi durumundaydı."[135]

Ali Bey Hüseyinzadey'e göre, İstanbul'da gezen Şah'ı dört farklı meslekten şahıs görür ve onu şu şekilde yorumlarlar: "Zabıt'a göre ben bir şey görmedim. Hoca efendi dermiş ki Şah saf ve temiz yürekli birine benziyor. Doktor hastasının hastalığını hastanın simasından anladığını ifade eder ve doktora göre Şah; temiz yürekli ve saf olsa da irade yönünden zayıf biri çünkü hastalığı onu etkilemiştir. Muallim de bunlarla aynı fikre sahip olup mülayim bir insan olarak yorumlamaktadır fakat şahın yanındaki adamların liyakat eksikliği ve diğer türlü huylarının olduğu yüzlerinden anlaşılmaktadır. Şah'ın yanındaki adamlar devlet işine paragözüyle bakmışlardır. Bu yüzdendir ki hürriyet Kanuni Esasi meşrutiyetin ülkede yayınlanmasına mâni olmuşlardır."[136]

Sonuç olarak Ali Bey Hüseyinzade Muzaffereddin Şah'ı Türk Müslüman dünyasına örnek bir devlet adamı olarak takdim etmiştir. Yazara göre Muzaffereddin Şah halkını seven ve toplumda anayasa yönetiminin uygulanmasını isteyen bir kişiliğe sahiptir. Etrafında ki tüm zalim devlet adamlarının baskısına rağmen kendisi anayasanın yürürlüğe girmesini onaylamış fakat İran toplumunda anayasal sisteme geçişin kuvvetlenmesine ömrü vefa etmemiştir.

---

[134] (Bayramlı, 98.)
[135] Abdolvahid Soofizadeh, *Kaçar Hanedanlığı Döneminde Osmanlı-İran Siyasi İlişkileri*, Ankara, TTK Yayınevi, 2020, 166.
[136] (Bayramlı, 99.)

2.1.8. Lev Tolstoyla ilgili Yazı: Tolstoyçuluk Nedir?

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinin birinci ve ikinci sayılarında seri olarak ünlü Rus yazarı Kont Lev Tolstoy'la ilgili yazılar yayımlamıştır. Tolstoy zengin ve soylu bir ailenin çocuğu olarak 9 Eylül 1828'de Çarlık Rusya'nın Tula Guberniyası'na bağlı Yasnaya Polyana köyünde doğdu.[137] Çocuğluğundan itibaren eğitime merak saldı ve gençliğinde Avrupa'nın çeşitli yazar ve filozoflarının eserlerini okudu. Daha sonra asker olarak Kafkasya'da bulundu ve 1854'te Kırım Savaşı'na subay olarak katıldı. Savaşın bitmesinden sonra asgerlikden ayrılarak Başkent Petersburg'a gitti. Bir süre Petersburg'ta kaldıkdan sonra Avrupa gezisine çıkarak Almaniya, İsviçre ve Fransa'da bulundu. Şatafatlı zengin yaşantısından kaçarak huzuru bulmaya çalışan Tolstoy 1862'de evlilik yaparak Yasnaya Polyana köyüne yerleşmiştir. [138]

Lev Tolstoy Yasnaya Polyana köyüne çok farklı bir yaşam içindeydi. Fakir köy çocuklarının eğitim alması için okul kurmanın yanında, elindeki fazla toprakların da fakir köylülere dağıtılmasını düşünüyordu. Onun bu düşüncesi ailesi tarafından çok da iyi karşılanmadı ve eşi Sophie Behrs onun bu münzevi hayatında şikayetciydi.

Lev Tolstoy'un Yasnaya Polyana köyünde ki yazarlığı çok verimli olmuştur. Kendisi günümüzde okunmaya devam eden "Savaş ve Barış" ve "Anna Karenina" eserlerini bu köyde yazmıştır. Daha sonra yazmış olduğu "Diriliş", "Gençliğim", "Çocukluk", "Hacı Murat", "Ayaklanış", "Sergi Baba", "Tanrı Bizim İçimizdedir", "Kazaklar", "Tesadüf", "İki Süvari", "Kroyçer Sonat", "Efendi ile Uşak", "Karanlıkların Gücü", "İman nedir", "İnciler", "Kilise ve Devlet"ve "İtiraflarım" gibi esrler kendisini tüm dünyada ünlü yaptı. Eserlerinde insanlığın çeşitli sorunlarının çözmeye çalışan Tolstoy'un dünya çapında bir sanat ve fikir değeri vardır. Kendisi bilinmeyen bir nedenden dolayı evini ter ederek gitmiş, fakat

[137]Виктор Борисович Шкловский. Лев Толстой, Молодая Гвардия 1963 Москва, s.7

[138] Виктор Борисович Шкловский. Лев Толстой, Молодая Гвардия 1963 Москва, s.12

20 Kasım 1910'da Ryazan Guberniyası'na bağlı Astapovo'da bir tren istasyonunda zatürreden vefat etmiştir. [139]

Ali Bey Hüseyinzade Füyuzat dergisinde Lev Tolstoy'un hayatını ve eserlerini çok kapsamlı bir şekilde irdelemiştir. Yazar Tolstoy'un yalnız Rus toplumu için değil tüm insanlık için önemli bir insan olduğunu göstermeye çalışmıştır. Ali Bey Hüseyinzade'ye göre Shkespeare, Goethe, Victor Hugo, Jan Jag Rousseu Avrupa toplumu için ne kadar önemli ise Tolstoy'da Rus toplumu için öyle bir aydındır.

Ali Bey Hüseyinzade bu makalede Osmanlı aydınlarından Namık Kemal'ı Tolstoy ile kıyaslamaya çalışmıştır. Namık Kemal de iyi bir edip olmasına rağmen ömrü yeterli olmamıştır. Ömrü yeterli olsaydı içinde bulunduğu Osmanlı istibdat döneminden ötürü bir Tolstoy olamayacaktı. Aslında Tolstoy'da Osmanlı döneminde bulunmuş olsaydı Tolstoy olamayacaktı.

Ali Bey Hüseyinzade Tolstoy'u aynı zamanda ünlü Fars şairi Firdevs'i ile karşılamıştır. Tolstoy'un "Savaş ve Barış" eserinin Firdevsi'nin "Şahname"sine denk geldiğini ifade etmiştir. Diğer taraftan yazar Tolstoy'u dini inançları konusunda da ele almıştır. Malumdur ki Tolstoy "İtiraflarım" isimli adlı eserinde Ortodoks Rus Kilisesini çok ağır bir şekilde eleştirmiştir. Bundan dolayı Kilise tarafından aforoz edildiği söylentiside mevcuttur. Ali Bey Hüseyinzade Tolstoy'un dini düşüncesinden yola çıkarak şöyle bir soru sormuştur: Tolstoy Peygamberlik iddiasında bulundumu? bu soruya kendisi şöyle cevap vermiştir: Tolstoy peygamberlik iddiasında bulundumu? Hayır, bulunmuyor. Mevlâna Celaleddin Rumi ile ilgili şöyle söylemişler; "Peygamber değil, fakat kitabı vardır." Tolstoy Peygamberlik iddiasında bulunmuyorsa hiç olmazsa ortaya molla gibi bir kitap çıkarır mı? Tolstoy'un öyle bir kitabı da yoktur. Vakiyen Tolstoy'un "Mezhebim neden ibarettir" bir risalesi vardır, lakin Tolstoy'un bu risalesini Şeyh Bahaî görmüş olsaydı hiçbir zaman "Tolstoy'un bir kitabı var" söylemezdi. Tolstoy ne

[139] Николай Каллиникович Гудзий, Лев Толстой: Критико-Биографический Очерк, Москва, Худож. лит. 1960. S.70

Peygamberlik ne de kitap sahibi olmak iddiasında olmamıştır. Fakat bununla beraber yeni bir mezheb çıkardığı aşikârdır. Bu mezhebi oluşturacak efkârı ise asarından perakendedir.[140]

Sonuç olarak Ali Bey Hüseyinzade tarafından Lev Tolstoy'un manevi ve yazarlık tarafları ele alınmıştır. Ona göre Lev Tolstoy sadece Türkiye sahasında değil tüm dünyada yankı uyandıran ve saygı duyulan bir yazardır.

2.1.9. Şüunat

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinin üçüncü sayısında "Şüunat" isimli yazısı yayımlanmıştır. Şüünat kelimesinin lügatı anlamı haller ve keyfiyetler demektir. Yazar bu makalesinde XX. Yüzyılın başlarında dünyanın çeşitli ülkelerinde ki olayları irdelemiştir. Özellikle Çarlık Rusya'nın farklı eyaletlerindeki ihtilal ve suikast olayları irdelenmiştir. Bundan başka Kafkasya, Volga İdil nehri boyunda ki şehirlerdeki açlık ve asayiş olayları okurlara takdim edilmiştir. Daha sonra yazar Avrupa'da ki olayları özellikle Alman filozofu Schopenhaur'un bu sözünden yola çıkarak yorumlaya çalışmıştır. "Pahgüzari-gam olan hayatın manası meyl-i âdemdir. Beşeriyet terakki ede ede nihayet bir mahareti kâmile ile birdenbire kendisini mahf edebilecek ve yeryüzünde kendisinden bir eser bırakmayacaktır."[141]

2.1.10. Friedrich Schiller'le İlgili Yazı

Füyuzat dergisinin beşinci sayısında Alman yazar, filozof ve tarihçi Friedrich Schiller ile ilgili Ali Bey Hüseyinzade'nin bir yazısı yayınlanmıştır. Ali Bey Hüseyinzade'nin Goethe kadar Schillere'de büyük bir ilgisi olmuştur. 1759 yılında Almanya'da doğan Schiller o dönemin şartlarında mükemmel bir eğitim almıştır. Kendisi "Haydutlar", "Hile ve Aşk", "Don Carlos", "Maria Stuart" ve diğer ünlü eserleri kaleme almıştır. Ali Bey Hüseyinzade bu eserler ile tanışarak Schilleri doğu toplumlarına da tanıtmak istemiştir. Hatta Schiller'in eserleri ile ilgili çevirilerin o dönem Azerbaycan yazıları üzerine çok büyük etki yaptığını söyleyebiliriz. Ali Bey Hüseyinzade'ye göre: Schiller Goethe ile beraber

[140] (Bayramlı, 23.)
[141] (Bayramlı, 34.)

Almanya'nın en büyük şair ve yazarı olmuştur. O kendi eserleri ile Alman tiyatrosuna farklı bir düşünce kazandırmıştır.[142]

Sonuç olarak Ali Bey Hüseyinzade Schiller ile ilgili yazısında onun tiyatro eserlerini irdelemiş ve bu eserlerin doğu ülkeleri tiyatrolarında da oynanmasının önemli olacağını ifade etmiştir.

2.1.11. İmam Şamil ile İlgili Yazı

Füyuzat dergisinin dokuzuncu ve onbirinci sayısında Kuzey Kafkasya'da Çarlık Rusya işgaline karşı mücadelenin önderi İmam Şamil'le ilgili "Şamil ve Hafidi" isimli yazıya yer verilmiştir. Aynı zamanda derginin sekizinci sayısında İmam Şamil'in, dokuzuncu sayısında ise İmam Şamil ve oğullarının resimlerini kapak olarak kullanmıştır. İmam Şamil 1797 yılında Dağıstan'ın Gimri kasabasında dünyaya gelmiştir.[143] 1834 yılında İmam Hamzat Bey'in öldürülmesinden donra mücadelenin başına geçen İmam Şamil Kuzey Kafkasya'da ki mücadelenin örgütlenmesini başarmıştır. Birbirine rakip kabileleri devlet haline bir araya getiren İmam Şamil yirmibeş seneden fazla Ruslara karşı mücadelesini devam ettirmiştir. Ali Bey Hüseyinzade" Şamil ve Hafidi" makalesinde onun tüm yönlerini irdelemiş ve onu gerçekten bir mücadele insanı olduğunu söylemiştir. [144]

2.1.12. Vakey-i Âleme Bir Nazar

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat'da yayımlanan yazılarının en önemli özelliklerinden biri de dünyada baş veren siyasi olayların değerlendirilmesidir. Derginin ikinci sayısında yayımlanan "Vakey-i Âleme Bir Nazar" isimli yazıda XX. yüzyılın başlarında ve özellikle de 1906 yılında İran, Osmanlı, Çarlık Rusya ve dünyanın çeşitli yerlerinde ki siyasi olaylar irdelenmiştir. Ali Bey Hüseyinzade bu yazısında özellikle 1905 yılında İran'da başlayan Meşrute harekâtını araştırmıştır. Malumdur ki, o dönemin birçok gazetesi İran'da ki bu meşrute harekâtının doğal bir siyasi süreç değil, İngiltere tarafından örgütlenen birtakım

[142] (Bayramlı, 76.)
[143] Murat Yıldızbaş, "Muhammed Tahir el-Karakhi'nin Tarihçiliğinde Kuzey Kafkasya'da Rus İşgaline Karşı Mücadele ve İmam Şamil", (Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2020, 104.
[144] (Bayramlı, 132.)

oyunlar olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Malumdur ki İran'da ki bu süreçte narazi kitle İngilterenin Tahran'da ki büyükelçiliğinde "beste" (oturma eylemi) oturmaktaydılar. Bazı kaynaklarda oturma eylemi yapanların sayısının onaltıbin olduğu gösterilirdi. Ali Bey Hüseyinzade bu yazısında bu mesele ile ilgili şöyle bir yorum yapmıştır: "Esnaf pazarları kapatıp İngiltere elçiliğine iltica ediyorlar. Ahali aç, ekmek parasını tedarik etmeye imkânları yok. İngiltere elçiliğinde yiyecek içecek bol bol mevcuttur. Oturma eylemi yapanları beslemek için İngiltere hazinesinden hergün için sekizyüz lira çıkıyor."[145]

2.1.13. Nevruz-i İnkılab

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinin onikinci sayısında Nevruz-i İnkılab isimli yazısı yayımlanmıştır. Bu yazıda diğer yazılar gibi XX. Yüzyılın başlarında İran, Osmanlı ve Çarlık Rusyasında ki siyasi olayların irdelenmesine yöneliktir. Yazar Nevruz bayramı hasebiyle bir yazı kaleme almak istemiş, fakat o dönemde ki siyasi olaylara değinemeden geçemediğini ifade etmiştir. Özellikle 1907 yılında Çarlık Rusya'da vuku bulan siyasi olaylara daha çok yönelmiştir. Çarlık Rusya'nın Başbakanı ve daha sonra İç İşleri Bakanı olan Pyotr Stolypin'in reformları ve siyasi ihtirasları ile ilgili çok kapsamlı bir değrlendirme yapmıştır. Daha sonra ise İran ve Osmanlı devletinde ki siyasi olayları da değerlendirerek yazısını tamamlamıştır. [146]

2.1.14. Kazablanka Faciası ve Osmanlı İran Komedisi

Ali Bey Hüseyinzade Füyuzat dergisinin yirmibirinci sayısında "Kazablanka Faciası ve Osmanlı İran Komedisi" isimli yazısında 5-7 Ağustos 1907'de Fransızların Fas'ın Kazablanka şehrine yaptıkları saldırı ele alınmıştır. Bu saldırıda binbeşyüz ile yedibin insanın öldüğünden söz ediliyor. Yazar bu olayı bir trajedi olarak görür ve böyle bir trajedinin Endülüs'de yapıldığını ifade etmiştir. Aynı zamanda bu yazıda Avrupa'lı Haçlı zihniyeti tarafından Müslümanlara karşı yapılan bütün saldırıların tarihine genel bir seyir yapılmıştır. Osmanlı'nın bir mülkü

[145] (Bayramlı, 18.)
[146] (Bayramlı, 178.)

olarak bilinen Fas'da böyle bir olayın yaşandığı sırada Osmanlı Devleti'nin bu olaya müdahil olmaması yazarı düşündüren en önemli konulardan birisidir.[147]

2.1.15. Perdeler İniyor

"Perdeler İniyor" isimli yazı Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat adlı dergide yayımladığı son yazısıdır. Malumdur ki Ali Bey Hüseyinzade Füyuzat dergisinde Sultan II. Abdulhamid'e karşı çok sert bir tutum sergilemiştir. Bundan dolayı dergiyi maddi olarak destekleyen Hacı Zeynel Abidin Tagiyev ile yazar arasında bir anlaşılmazlık ortaya çıkmıştır. Bazı kaynaklara göre Sultan II. Abdulhamid ona hediye gönderen Haci Zeynel Abidin Tagiyev heyetine Füyuzat dergisi ile ilgili bazı sitemlerde bulunmuştur. Dolayısı ile bu süreçte derginin yayın yapması mümkün gözükmüyordu. Bu bakımdan 1 Kasım 1907 yılında Füyuzat dergisi yayım hayatına son vermek zorunda kalmıştır. Ali Bey Hüseyinzade de derginin kapanması ile ilgili "Perdeler İniyor" yazısını yayımlamıştır. Bu yazıda genel olarak bir durum değerlendirilmesidir. Özellikle bu yazıda Osmanlı, İran, Çarlık Rusya, Avrupa ülkeleri ve genel olarak XX. Yüzyılın başlarında dünyada baş veren siyasi olayların genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

[147] (Bayramlı, 370.)

SONUÇ

Ali Bey Hüseyinzade'nin hayatının Bakü dönemi çok verimli geçmiştir. Kendisi 1903-1910 yılları arasında Bakü'de yayımlanan farklı gazete ve dergide, özelliklede "Hayat" Gazetesi ve daha sonra "Füyuzat" Dergisinde çok sayıda yazılar yayımlamıştır. Bu yazıları içerik bakımından değerlendirdiğimiz zaman kültür, düşünce ve o dönemin siyasi ve ekonomik konularını irdeleyen çok zengin bir kaynak karşımıza çıkmaktadır.

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat Dergisinde yayımlanan yazılarının değerlendirilmesini tez konusu olarak berirlediğimiz için daha çok onların araştırılmasına yoğunlaştık. Bu bakımdan tezin ikinci bölümünde Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat Dergisinde yayımlanan on beş yazısını değerlendirdik. Yazıların içeriliğine baktığımızda bu yazılar daha çok XX. yüzyılın başlarında Osmanlı, İran Kaçar Hanedanlığı, Çarlık Rusya, Avrupa ülkeleri ve genel olarak dünyanın çeşitli ülkelerindeki siyasi ve ekeonomik durumun değerlendirilmesi yapılmıştır. Ali Bey Hüseyinzade'nin bu yazlarının türüne geldikde, yazılar daha çok köşe yazısı niteliği taşımaktadır ve içeriliği çok zengindir. Yazıları ülkeler üzere tasnif ettiğimizde daha çok Çarlık Rusya, Osmanlı ve İran Kaçar Hanedanlığı karşımıza çıkmaktadır. Ali Bey Hüseyinzade isimleri zikredilen bu ülkelerdeki siyasi ve ekonomik değişmeleri daha çok takip etmiştir. Örneğin XX. yüzyılın başlarında Çarlık Rusya'da işçi olayları ve Meşruti Monarşi sistemi tartışmaları ve Parlamentonun (Duma) kurulması konuları Ali Bey Hüseyinzade tarafından Füyuzat Dergisinin manşetine taşınmıştır. Olayaları kendine has üslupla irdeleyen Ali Bey Hüseyinzade bazı öngörülerde de bulunmuştur. Aynı zamanda Çarlık Rusya devlet adamları konusunda da bir takim fikirlerini beyan etmiştir.

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinde yayımlanan yazılarında Osmanlı Devleti'nin siyasi sistemi ve devlet adamları üzerine de önemli değerlendirmeler yapılmıştır. Örneğin Sadrazam Ahmet Mithat Paşa ile ilgili değerlendirmesinde Müslüman ülkeleri için Anayasanın ve Parlamentarizm çok önemli olduğu konusuna değinmiştir. Sadrazam Ahmet Mithat Paşa'nı Osmanlı siyasileri için bir rol model olarak takdim eden yazar Sultan II. Abdülhamit'e karşı son derece sert eleştirilerde bulunmuştur. Onun diktatör ve Osmanlı Devleti'ne

zarar veren bir siyasi olarak nitelendirmiştır. Yazarın diğer yazılarında Sultan II. Abdülhamit'e karşı mühalif tutumlarıyla bilinen siyasilerinin hayatı ve düşünceleri konusunda çok kapsamlı bir değerlendirme yapmıştır.

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinde yayımlanan yazılarında İran Kaçar Hanedanlığı ile ilgili önemli tespitlerde bulunmuştur. Özellikle yazar tarafından XX. yüzyılın başlarında İran'da yaşanan siyasi ve ekonomik değişmeler sürekli takip edilmiştir. Kendisi dönemin İran hükümdarı Muzaffereddin Şah Kaçar'la çok yakın bir ilişkisi olduğundan olayları yakından inceleme fırsatı bulmuştur. Çarlık Rusya ve İngiltere'nin yarı sömürgesi haline getirilen İran Kaçar Hanedanlığı XX. yüzyılın başlarında bundan kurtulmak için mücadele vermeye çalışıyordu. Muzaffereddin Şah Kaçar'ın Anayasayı yürürlüğe koyması Ali Bey Hüseyinzade'ni çok mutlu etmiş ve böyle bir olayın Osmanlı Devleti başta olmakla diğer Müslüman topluluklara çok önemli bir etki yapacağı konusunda bazi tespitlerde bulunmuştur. Bu bakımdan Ali Bey Hüseyinzade Muzaffereddin Şah Kaçar'ı bilge bir hükümdar olarak nitelendirmiştir.

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinde yayımlanan yazılarında Osmanlı, İran, Çarlık Rusya ve Avrupa ülkelerindeki yaşamış veya yaşamakda olan dönemin yazarları, şairleri ve bilge insanların kritiği yapılmıştır. Örneğin Lev Tolstoy, Namik Kemal, Höte, Shiller, Homer, Sadi Şirazi, Hafız, Firdevsi ve diğerlerinin hayatı ve düşünceleri Ali Bey Hüseyinzade tarafından Füyuzat dergisinin sayfalarında tartışmaya açmıştır.

Sonuç olarak bir sene boyunca yayım hayatını sürdüren Füyuzat dergisi XX. yüzyılın başlarında dünyanın çeşitli ülkelerindeki siyasi, ekonomik ve kültürel değişmeleri kendi manşetine taşıyarak, çözüm arayışlarına girmiştir. Ali Bey Hüseyinzade de bu konularda çok kapsamlı değerlendirmeler yaparak derginin içeriliğini zenginleştirmiştir. Bu bakımdan Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyuzat dergisinde yayımladığı yazıları XX. yüzyılın başlarında Türk-Müslüman dünyasının ve genel olarak dünya ülkelerinin sorunlarının öğrenilmesi bakımından son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

Abdülhak, Mihrinnisa Hanım. "Bir Kız ki, Tanırdım", ***Füyuzat Dergisi***, 25, 1907, 409-410.

Ahmedli, Rafail. **Azerbaycan Milli –Demokratik Devletçilik Mefküresi (Türkçülük, Muasırlık, İslamçılık)**, Bakü, Elm Yayınevi, 2007.

Amanullayev, İshak. "*Füyuzat Dergisi*nin Yayımlanmasından 102 Yıl Geçiyor", Halk Gazetesi, (2018), 12.

Aşırlı Akif. **Azerbaycan Metbuatı Tarixi, (1875-1920)**, Bakü, Elm ve Tehsil Yayınevi, 2009.

Ayvazov, Hasan Sabri. "Neden Bu Hâle Kaldık?", ***Füyuzat Dergisi***, 12, 1907, 187-352.

Azerbaycan Atatürk Merkezi, "AMİA Fuzuli Adına Elyazmalar Enstitüsü," ***Füyuzat Dergisi*nin Bibliyografyası**, Bakü. 2002, 3-7.

Azerbaycani, Feyzi. "Kasîde-i Mevlidiyye", ***Füyuzat Dergisi***, 15, 1907, 227-229.

Badkubeyi, Mirza Hasib. "Cülûsiyye", ***Füyuzat Dergisi,*** 7, 1907, 105-106.

Bakühanov, Abbaskulu Ağa. "Gülzâre Bismillah", **Füyuzat Dergisi**, 28, 1907, 419-510.

Bayramlı, Ofelya. **Füyuzat (1906-1907)**, Bakü, Çaşıoğlu Yayınevi, 2006.

Cemilzade, Şamil. "Kasîde-i Arabiyye", ***Füyuzat Dergisi***, 26, 1997, 386-406.

Cemilzade, Şamil. "Kaside", ***Füyuzat Dergisi***, 24, 1907, 396-427.

Dilgam, Ahmet. "Ali Bey Hüseyinzade Mahkemede: Ben Ne Kadar Riyakâr Olmalıyım Ki…", telegraf.com, URL (Erişim Tarihi: 28.04.2022).

Efendizade, M. Şerif. "Terceme-i Kavlü'l-Müfti", ***Füyuzat Dergisi***, 24, 1907, 396-397.

Elekberov, Faik. (Gazenferoğlu), "Azerbaycan Türk Felsefesinde Yapraklar: Ali Bey Hüseyinzade (Turanî)", Paralel Gazetesi, (14 Ocak 2020), 5-6, 13.

Esadova, Vüsale. **Füyuzat Mecmuasında Edebiyat Meseleleri**, (Doktora Tezi) Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi / Nizami Adına Edebiyat Enstitüsü, Bakü, 2017.

Fikret, Tevfik. "Fuzûlî", ***Füyuzat Dergisi***, 30, 1907, 444-445.

Gafarzade, Abdulhalik. "Fahriyye", ***Füyuzat Dergisi***, 24, 1907, 315-410.

Garaşova, Sevil. **Ali Bey Hüseyinzade'nin Yaracılığında Batı Edebiyatı**, (Doktora Tezi), Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü, 2008.

Guliyev, Asker ve Hüseyinzade, Ali Bey. "Türkçülüğün Babası ve Büyük Maarifçi", 525.ci Gazete, (7 Şubat 2014), 22, 7.

Guliyev, Vilayet. **"Füyuzatın İki Yazarı"**, Bakü, İlim ve Tahsil Yayınevi, 2017.

Güngör, Gözde. **Hüseyinzade Ali Turan'ın Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme**, (Doktora Tezi) Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2015.

Habibullayev, İlham. **"Hüseyinzade Ali Bey (Turan) Hayatı ve Fikirleri"**, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001.

Hadi, Muhammed. **Seçilmiş Eserleri**, Bakü, Doğu-Batı Yayınevi, 2005.

Hakkı, Muallim İsmail. "Vâlide Kucağı", ***Füyuzat Dergisi***, 17, 1907, 271-272.

Hamid, Abdulhak. "Tecellî, Yâhûd Tesellî", ***Füyuzat Dergisi***, 20, 1907, 310-360.

Hanımlar, Azad. ***Füyuzat Dergisi***, 24, 1907, 400-445.

Hasanova, Gönül. ***Füyuzat Dergisi*nde Tahsil-Terbiye Meseleleri**, (Doktora Tezi), Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Bakü, 2021.

Hasanova, Sadakat. ***Füyuzat Dergisi*nin Dil Siyaseti ve Dil**, (Doktora Tezi), Nahçivan Devlet Üniversitesi, Nahçivan, 2007.

Hive, Tabib-i. "Türkî Gazel, Fârisî Gazel", ***Füyuzat Dergisi***, 25, 1907, 160-180.

Hüseyinzade, Ali Bey. ***Seçilmiş Eserleri***, Bakü, Şark-Garp Yayınevi, 2019.

Hüseyinzade, Ali Bey. ***Seçilmiş Eserleri***, Bakü, Şark- Garp Yayınevi, 2007.

Hüseynova, Sadakat. ***Füyuzat Dergisi* ve Dil Sorunları**, Bakü, İlim Yayınevi, 2006.

Kabırı, Hajar. **Molla Nasreddin ve Füyuzat Dergilerinde Milli Kimlik Düşüncesi**, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

Kemal, Ahmed. "Felsefe-i Perîşân", ***Füyuzat Dergisi,*** 17, 1907, 261-305.

Kırımîzade, Ali Rıza, "Mektûb ve Büyük Petronun Bir Sergüzeşti", ***Füyuzat Dergisi***, 10, 1907, 152-154.

Kırımîzade, Ali Rıza. "Mektûb ve Büyük Petronun Bir Sergüzeşti", ***Füyuzat Dergisi***, 9, 1907,138-140.

Korkmaz, Âdem. **Midhat Paşa'nın Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri**. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.

Kubadova, Mesnehanım. **Azerbaycan Tiyatrosunda Romantizm (Ali Bey Hüseyinzade'nin "Siyasetül-Füruset" eserinin C. Cabbarlı ve H. Cavid Yaracılığına etkisi)**, (Doktora Tezi) Azerbaycan Devlet Medeniyet ve İncesanat Üniversitesi, Bakü, 2004.

Memmedov, Hakani. **Aydınlarımızın İstiklal Mücadelesi**, Bakü, Biznes Üniversitesi Yayınları, 1999.

Musayev, İbrahim Tahir Şuşi. "Nağme-i Feryâd", ***Füyuzat Dergisi***, 11, 1907, 158-178.

Musayev, İbrahim Tahir Şuşi. "Tebrîk ve İzhâr-ı Teşekkür", ***Füyuzat Dergisi***, 3, 1907, 38-58.

Musayev, İbrahim ve Semenderov, Tahir. "Ali Bey Hüseyinzade'nin İktisadi Fikirleri", ***Türkoloji Dergisi***, 1, 2020. 69-76.

Münir, İbrahim Ahmedov. "Muzaffere"d-Dîn Şâh-ı Merhûmun Târîh-i Vefâtı", ***Füyuzat Dergisi***, 10, 1907, 152-190.

Münir, İbrahim Ahmedov. "Terâne-i Vifâk", ***Füyuzat Dergisi***, 17, 1907, 269-310.

Nahçıvanı, Hüseyin Cavid. "(H.R), Hâl-i Esef-i İştimâl", ***Füyuzat Dergisi, 15***, 1907, 231-232.

Nigar, Osman. "Çırpınma", ***Füyuzat Dergisi***, 18, 1907, 282-283.

Orucova, Aygün. "Türkçülüğün Babası Ali Bey Hüseyinzade", **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,** Erzurum, 2017, 184-250.

Özel, Şeyma. **Bir Sorunsal Olarak Abdullah Cevdet, Ziya Gökalp ve Erol Güngör'de Batılılaşma**, (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, 2020.

Paşayev, Aydın. **Azerbaycan Tahallüsşinaslığının Esasları**, Bakü, İlim ve Tahsil Yayınevi, 2016.

Qasımov, Cavid. **Sovyet Şarkiyatçılığında Midhat Paşa ve Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Anayasa Süreci, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılışının 100. Yılı: Osmanlıdan Cumhuriyet'e Türkiye'de Demokrasi"** Uluslararası Sempozyumuna Sunulan Bildiri, Edirne,11-14 Mart 2020.

Râik, Ahmet. "Vatan-i Cüda", ***Füyuzat Dergisi***, 14, 1907, 216-255.

Recaizade, Mahmut. Ekrem. "Kırmızı Merkûblar", **Füyuzat Dergisi**, 19, 1907, 284-285.

Resulzade, Mehmet Emin. "Hasbihâl", ***Füyuzat Dergisi***, 30, 439-459.

Resulzade, Mehmet Emin. "Tasavvurât-ı Ahrarâne", ***Füyuzat Dergisi***, 33, 1907, 485-486.

Saatcı, Edibe Nuray. **Goethe'nin Eserlerinde İslam ve İslam Tasavvufu**, (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi /Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Sabir, Mirza Aliakber Tahirzade. "Söz", ***Füyuzat Dergisi***, 5, 1907, 62-82.

Sadıkova, Gülnare. **Ali Bey Hüseyinzade'nin Publistikası**, (Doktora Tezi), Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü. 2011.

Salmasi, Sait. "Tahassür", ***Füyuzat Dergisi***, 13, 1907, 197-217.

Shelokhaev, Valentin V. The Stolypin Variant of Russian Modernization, ***Russian Studies in History,*** vol. 53, no. 2, Fall 2014.

Soofizadeh, Abdolvahid. ***Kaçar Hanedanlığı Döneminde Osmanlı-İran Siyasi İlişkileri***, Ankara, TTK Yayınevi, 2020.

Suat, Hüseyin. "Buvadamur"da ***Füyuzat Dergisi***, 19, 1907, 294-314.

Şahverdiyev, Akif. **Azerbaycan Basın Tarihi**, Bakü, Tahsil Yayınevi, 2006.

Şıhaliyeva, Günel. **Ali Bey Hüseyinzade ve Batı Avrupa Edebi Nazari Fikiri**, (Doktora Tezi), Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü, 2022.

Talıbzade, Muallim Mirza Abdullah. "Bir Kuş", ***Füyuzat Dergisi***, 1, 1907, 160-180.

Talibzade, Ahunt Yusuf. "İzhâr-ı Butlân", ***Füyuzat Dergisi***, 21, 1907, 323-375.

Turan, Azer. "**Ali Bey Hüseyinzade**", Moskova, Salam Press, 2008. 86.

Turan, Refik. "Kafkas Arazileri ve Haklarının Tasvirine Dair Materyaller Toplusu İzahlı Bibliyografyası", ***Gazi Türkiyat Dergisi***, 24, 2019, 223-228.

Uca, Alaattin. **Türkçülük Fikrinin Ünlü Mütefekkiri Ali Bey Hüseyinzade (Turan)'nin Hayatı, Fikirleri ve Eserleri**, (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1997.

Uygur, Erdoğan. "Azerbaycan Matbuatında *Füyuzat Dergisi"*, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, (7), 2, 2010, 150-176.

Valiyev, Şamil. **Füyuzat Edebi Mektebi**, (Doktora Tezi), Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi/Edebiyat Enstitüsü, Bakü, 2013.

Veliyev, Şamil. "Ali Bey Hüseyinzade ve Füyuzatçılık", 525 Gazete, (17 Nisan 2017), 65, 2017, 5.

Veliyev, Şamil. "Füyuzat ve Füyuzatçılık", **Bakü Üniversitesinin Haberleri Dergisi**, 1,2007, 170-175.

Yakublu, Nesiman. **Kaspi Gazetinin Yaranması ve Faaliyeti**, Kanun Yayınevi, 2011, 22.

Zeynelov, Nebi**. Azerbaycan Matbuat Tarihi**, (1), 1973, 7.

Ziyayeva, Emina. "**Azerbaycan Matbuatında Füyuzat Dergisi***"*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016.

Ziyayeva, Emina. “*Füyuzat Dergisi* ve 1905 Sonrası Azerbaycan’da Türkçe Meselesi”, ***Türkbilig Dergisi,*** 36, 2018, 187-202.

Виктор Борисович Шкловский. Лев Толстой, Молодая Гвардия 1963 Москва,1963

Николай Каллиникович Гудзий, Лев Толстой: Критико-Биографический Очерк, Москва, Худож. Лит. 1960

EKLER

Ek-1:

Ali Bey Hüseyinzade'nin fotosu

Ek-2:

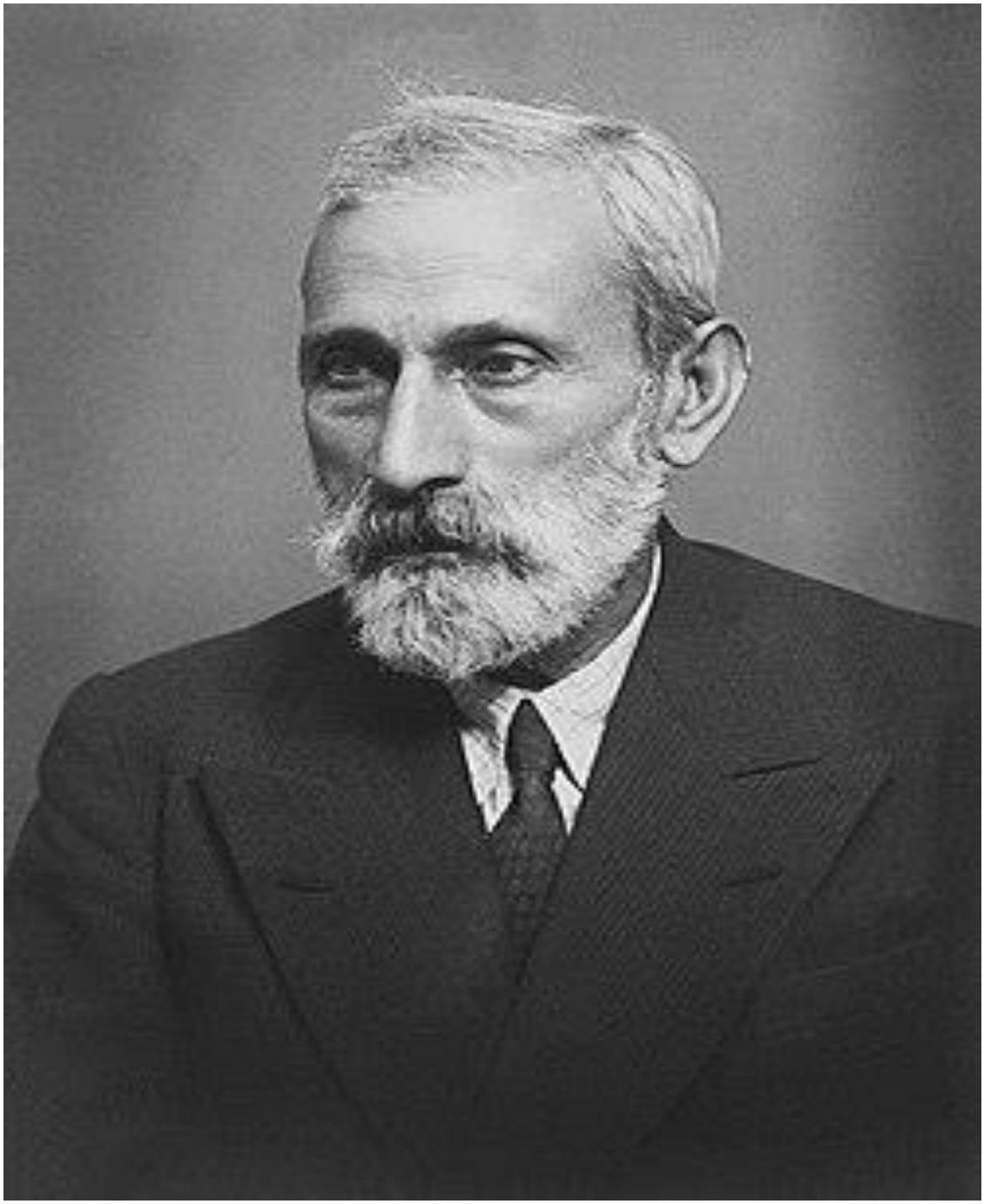

Hüseyinzade Ali Bey (1986-1940)

Ek-3:

Hacı Zeynel Abidin Tagiyev (1823-1924)

Ek-4:

Füyuzat Dergisi birinci sayısının kapak resmi

Ek-5:

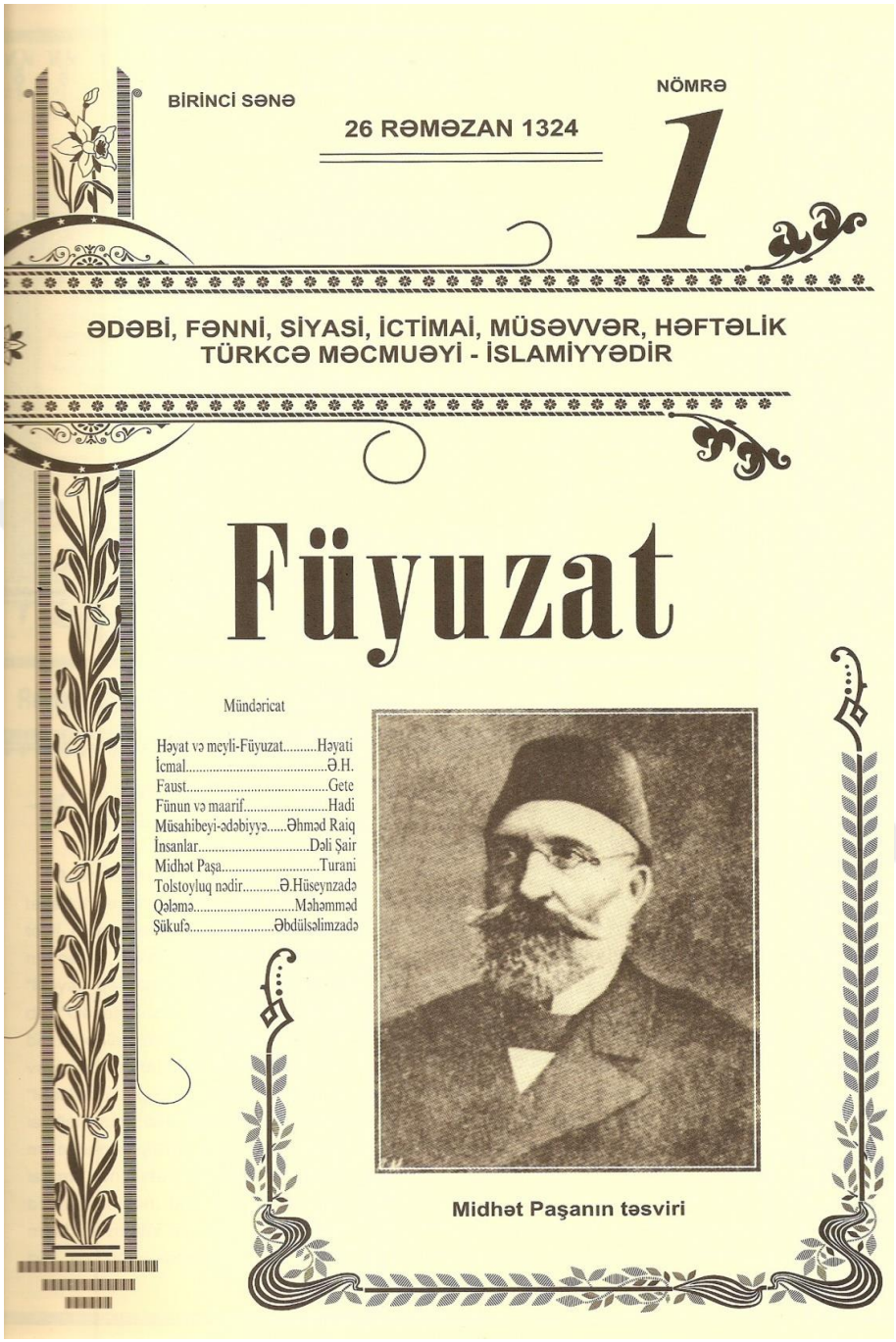

BİRİNCİ SƏNƏ

26 RƏMƏZAN 1324

NÖMRƏ 1

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Məndəricat

Həyat və meyli-Füyuzat.....Həyati
İcmal.....Ə.H.
Faust.....Gete
Fünun və maarif.....Hadi
Müsahibeyi-ədəbiyyə.....Əhməd Raiq
İnsanlar.....Dəli Şair
Midhət Paşa.....Turani
Tolstoyluq nədir.....Ə.Hüseynzadə
Qələmə.....Məhəmməd
Şükufə.....Əbdülsəlimzadə

Midhət Paşanın təsviri

Füyuzat Dergisi'nin birinci sayısı

Ek-6:

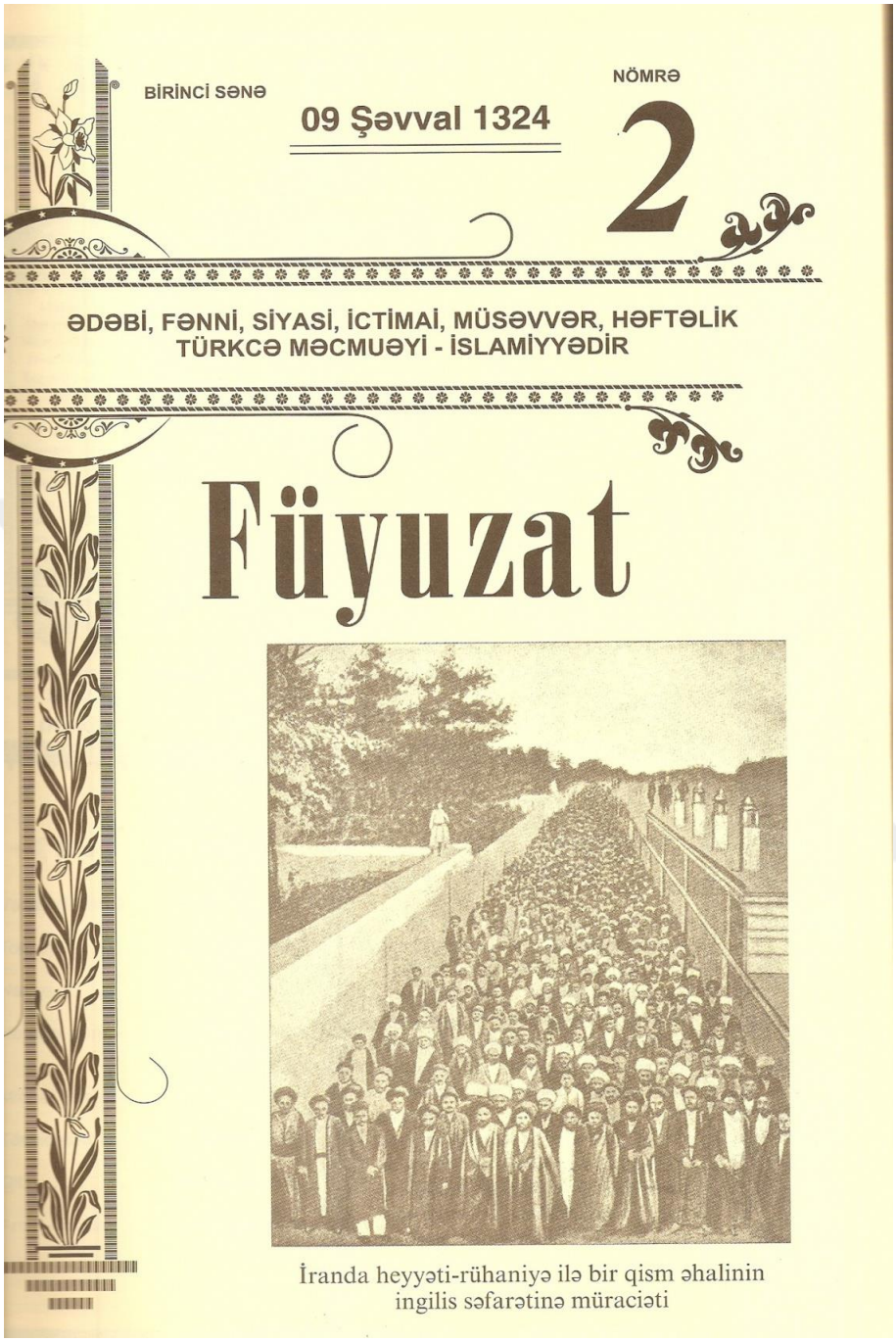
BİRİNCİ SƏNƏ

09 Şəvval 1324

NÖMRƏ 2

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

İranda heyyəti-rühaniyə ilə bir qism əhalinin
ingilis səfarətinə müraciəti

Füyuzat Dergisi'nin ikinci sayısı

Ek-7:

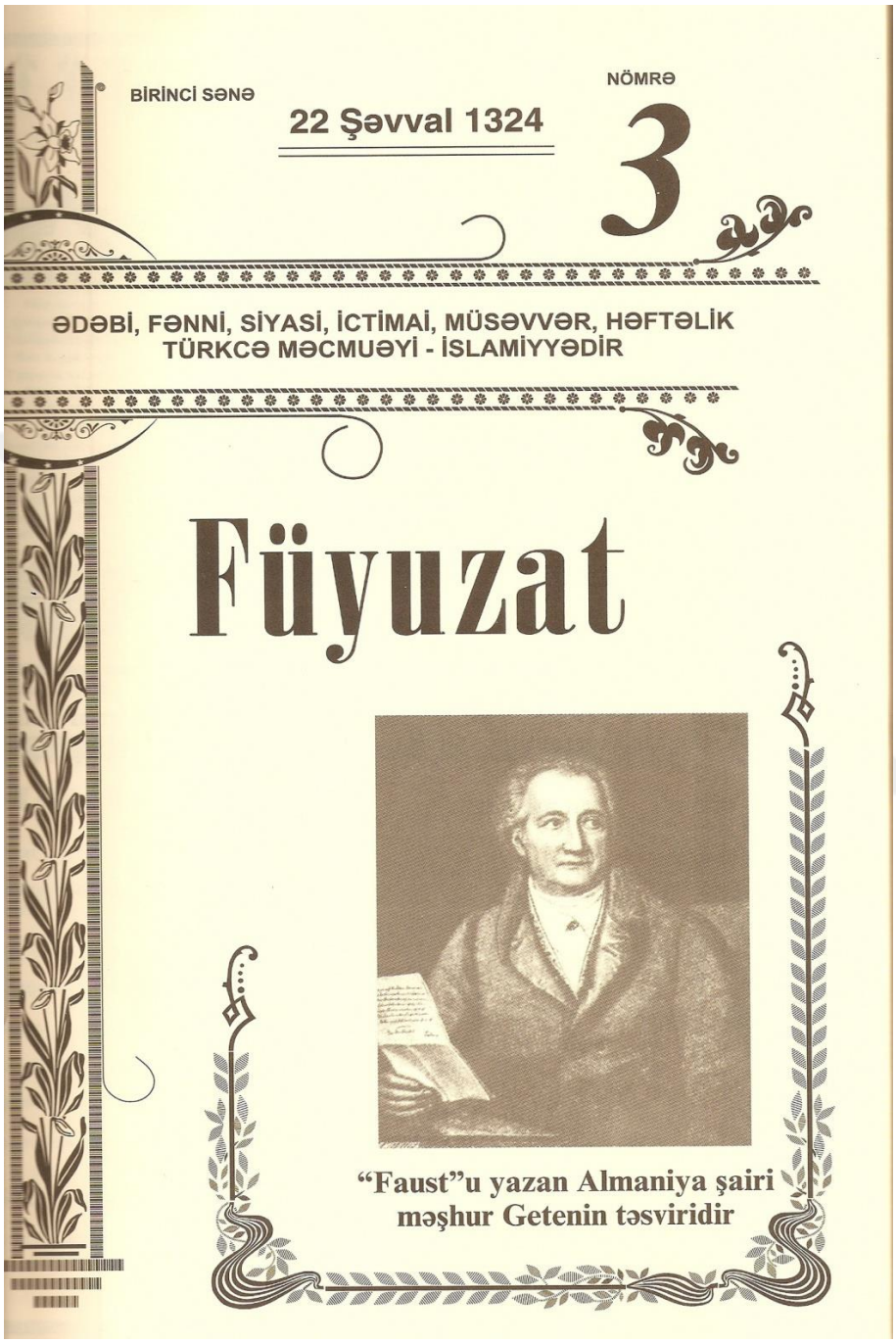

Füyuzat Dergisi'nin üçüncü sayısı

Ek-8:

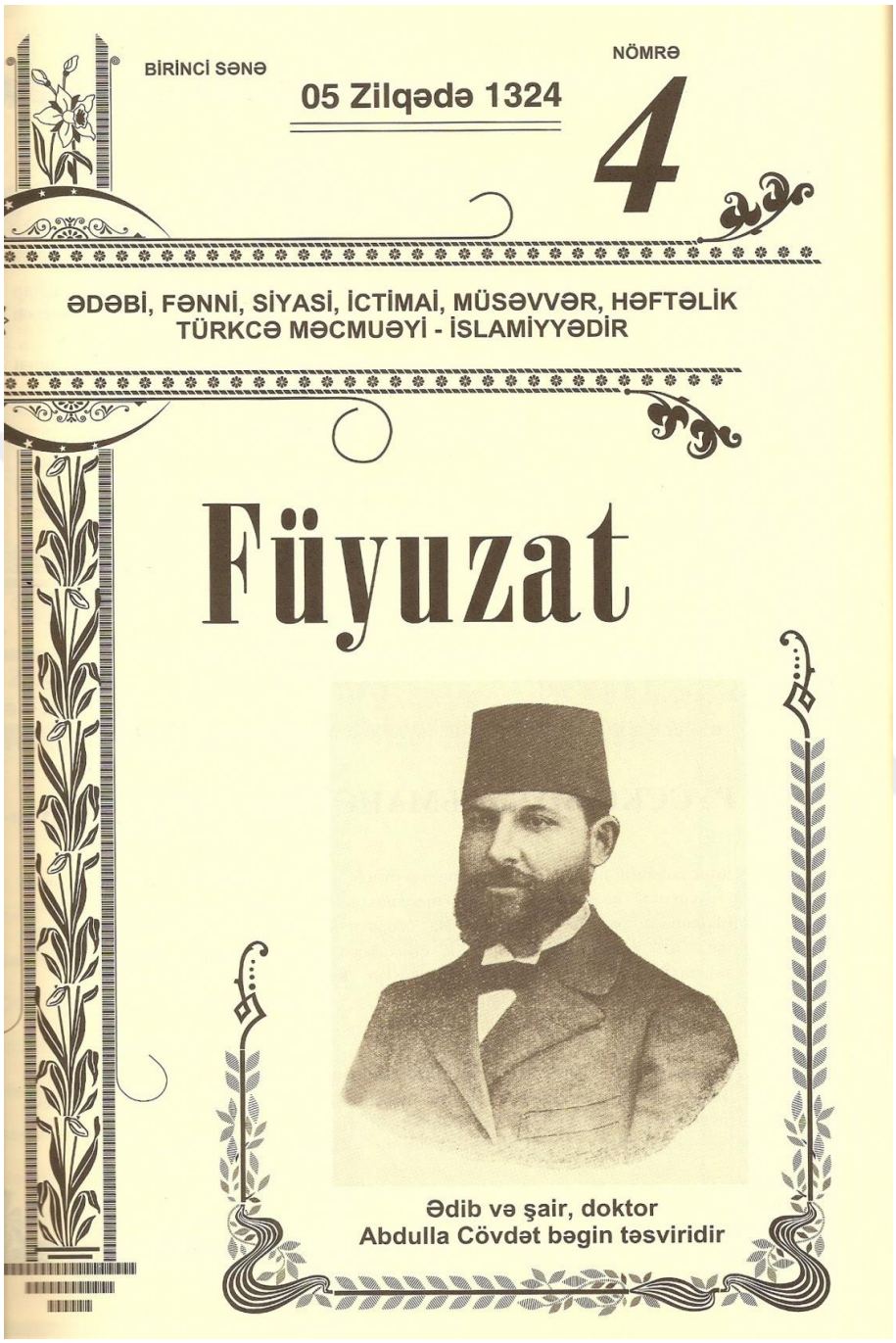
BİRİNCİ SƏNƏ

05 Zilqədə 1324

NÖMRƏ

4

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Ədib və şair, doktor
Abdulla Cövdət bəgin təsviridir

Füyuzat Dergisi'nin dördüncü sayısı

Ek-9:

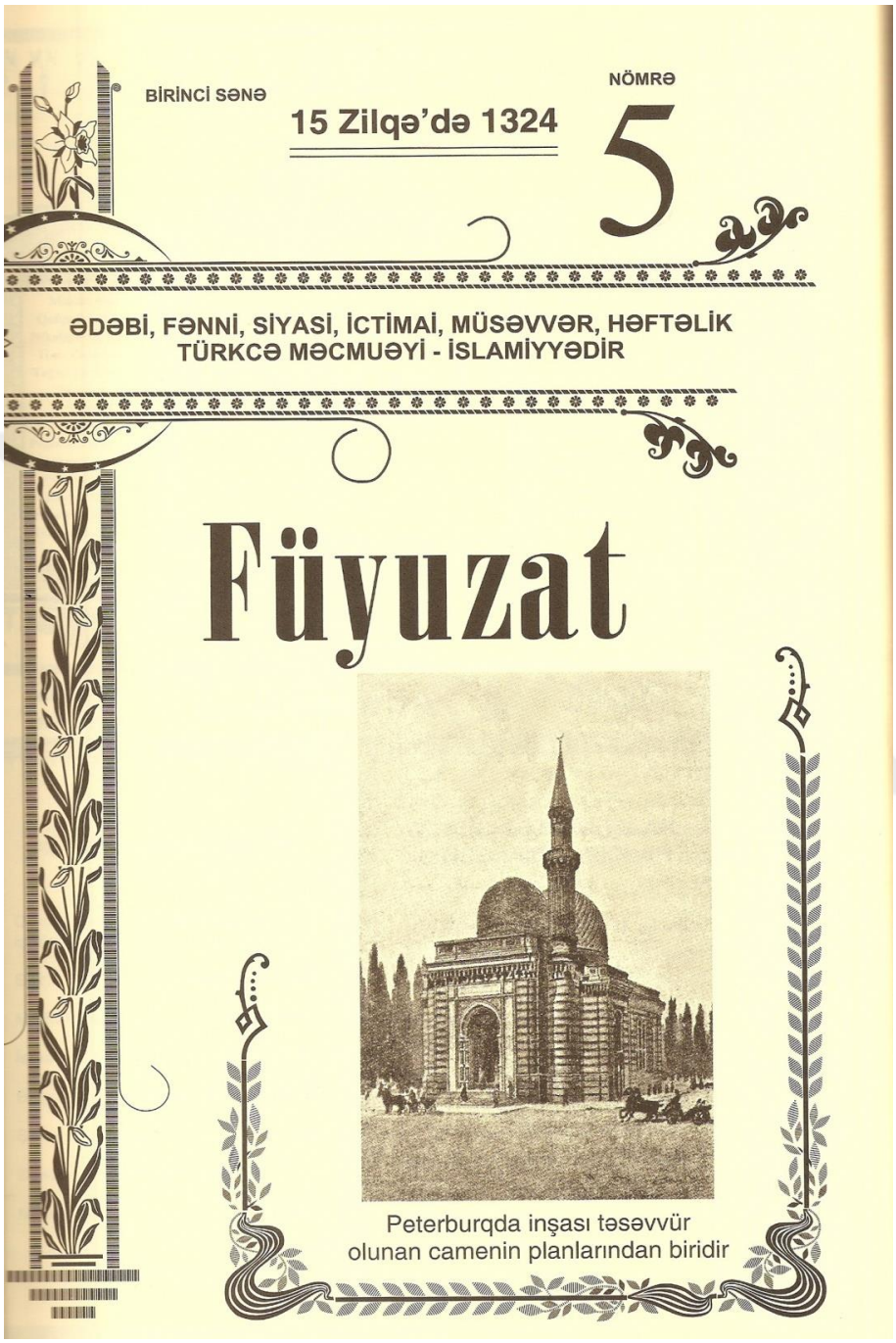

Füyuzat Dergisi'nin beşinci sayısı

Ek-10:

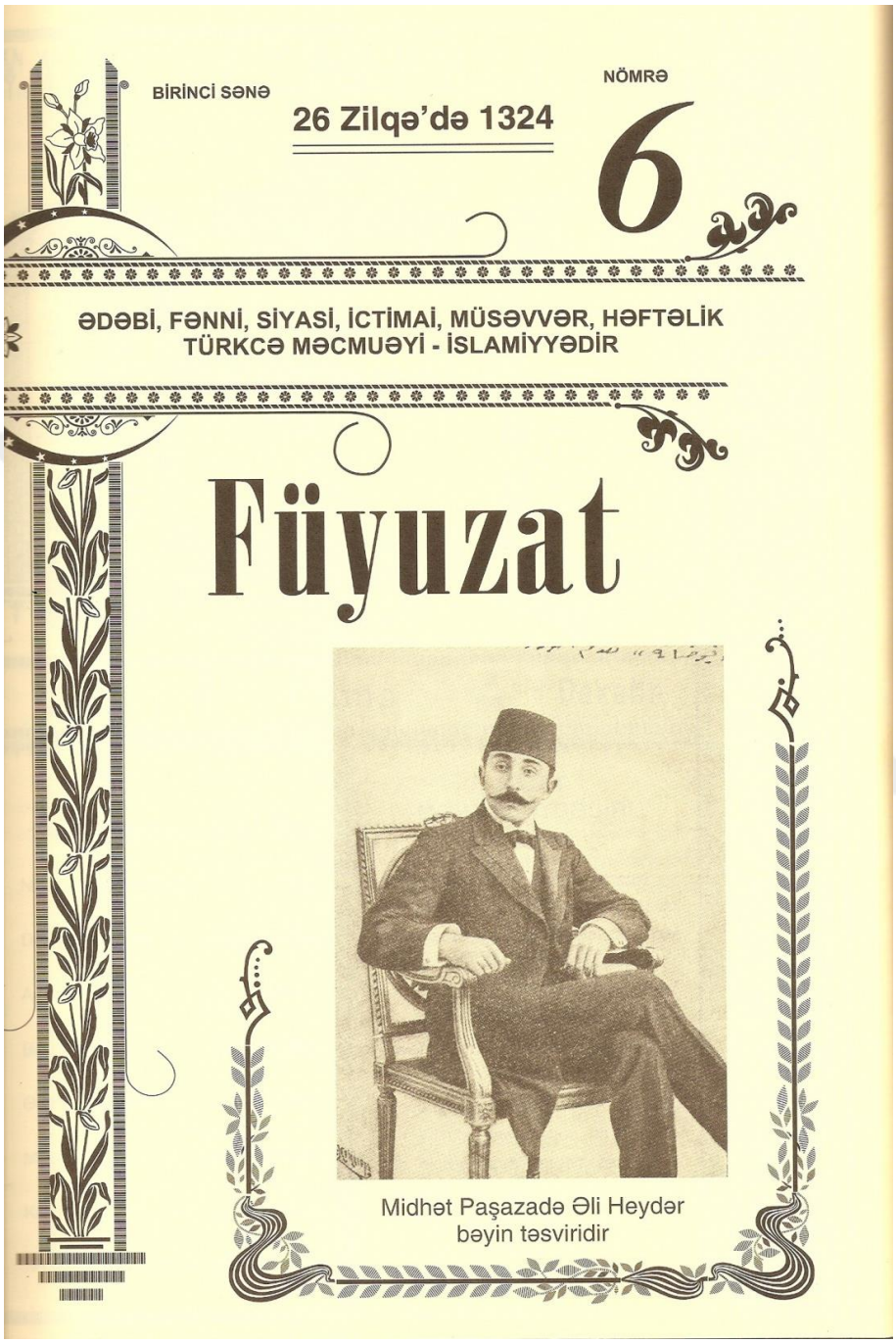
BİRİNCİ SƏNƏ

26 Zilqə'də 1324

NÖMRƏ

6

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Midhət Paşazadə Əli Heydər
bəyin təsviridir

Füyuzat Dergisi'nin altıncı sayısı

Ek-11:

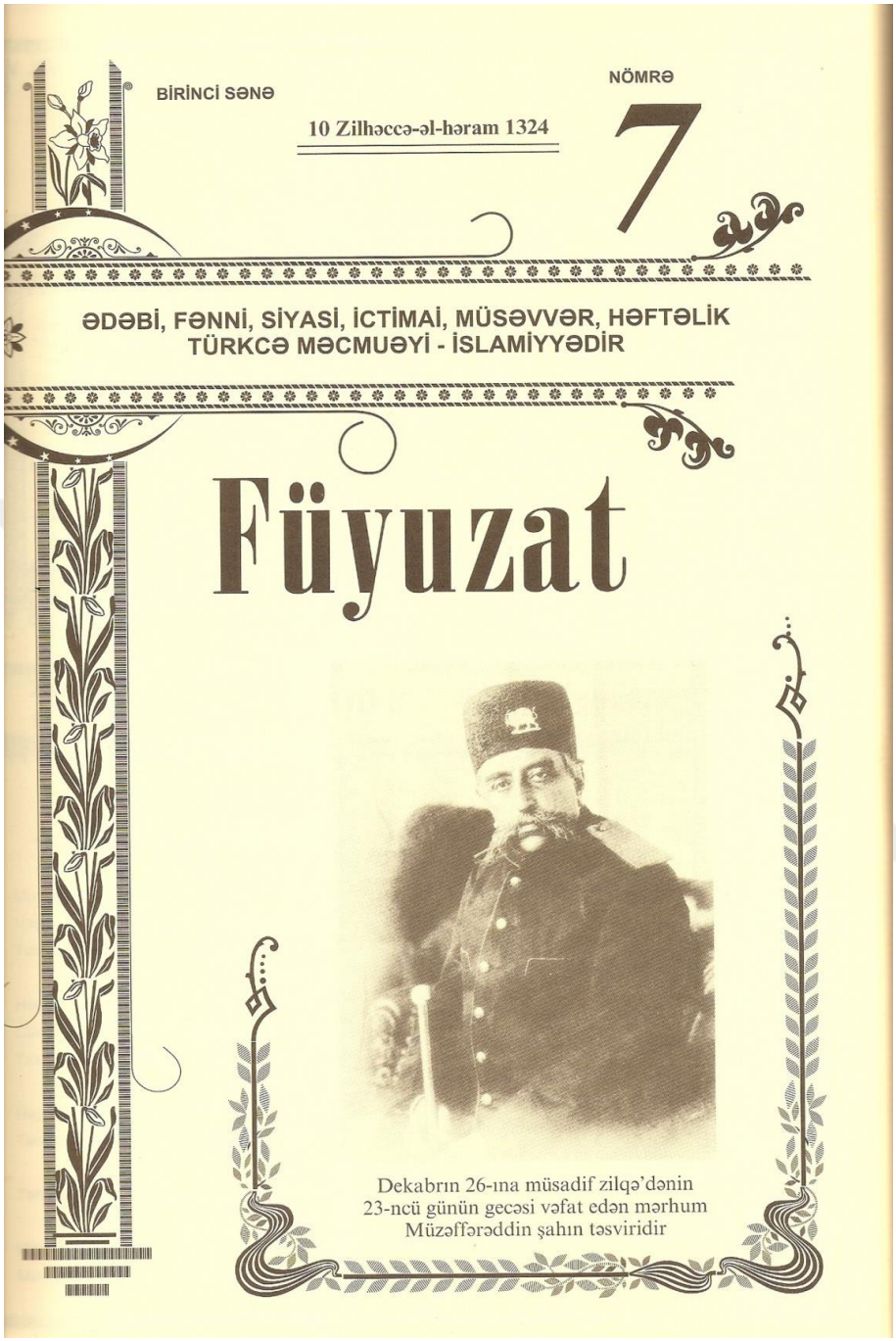
BİRİNCİ SƏNƏ

NÖMRƏ

10 Zilhəccə-əl-həram 1324

7

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Dekabrın 26-ına müsadif zilqə'dənin
23-ncü günün gecəsi vəfat edən mərhum
Müzəffərəddin şahın təsviridir

Füyuzat Dergisi'nin yedinci sayısı

Ek-12:

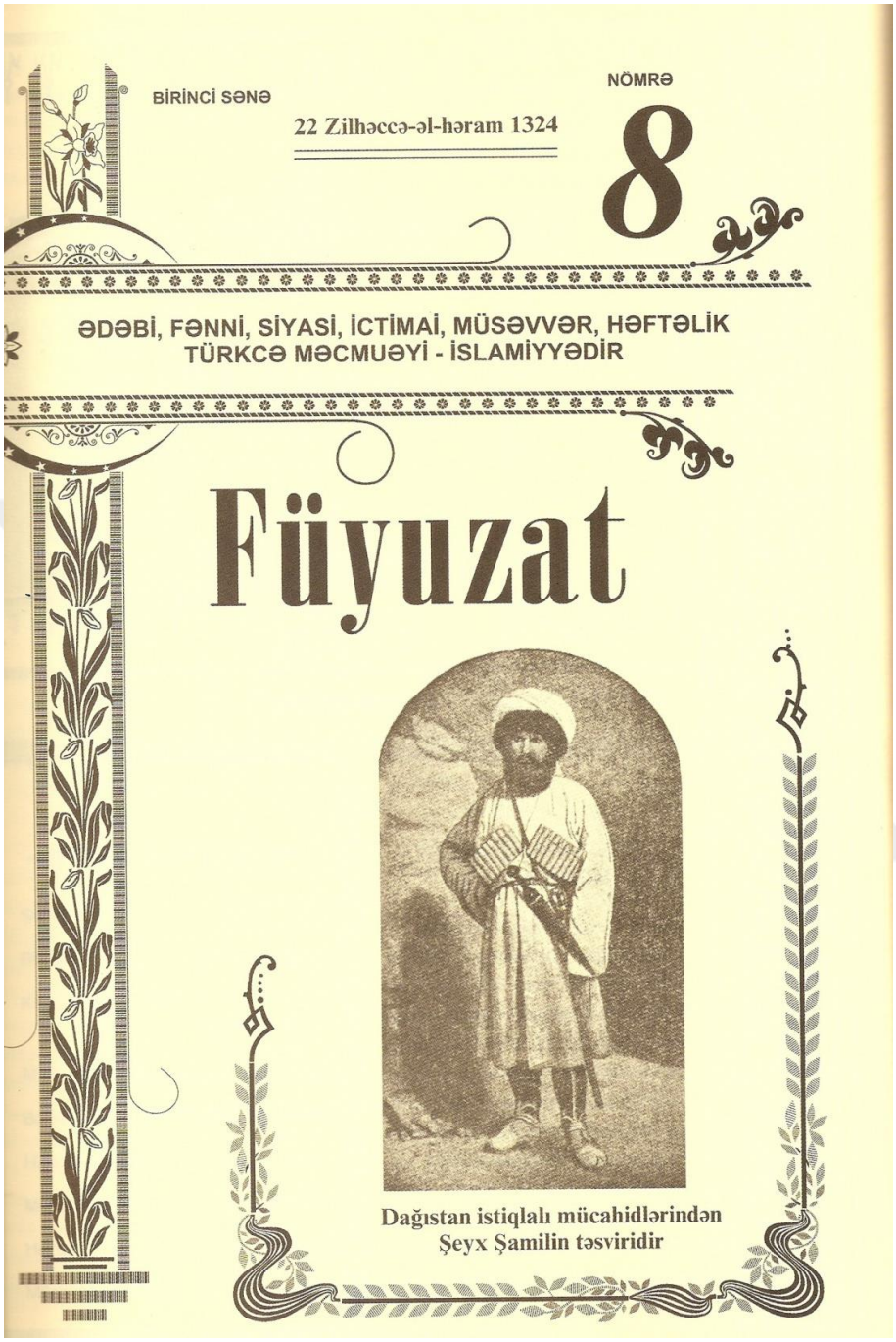
BİRİNCİ SƏNƏ

22 Zilhəccə-əl-həram 1324

NÖMRƏ 8

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Dağıstan istiqlalı mücahidlərindən
Şeyx Şamilin təsviridir

Füyuzat Dergisi'nin sekizinci sayısı

Ek-13:

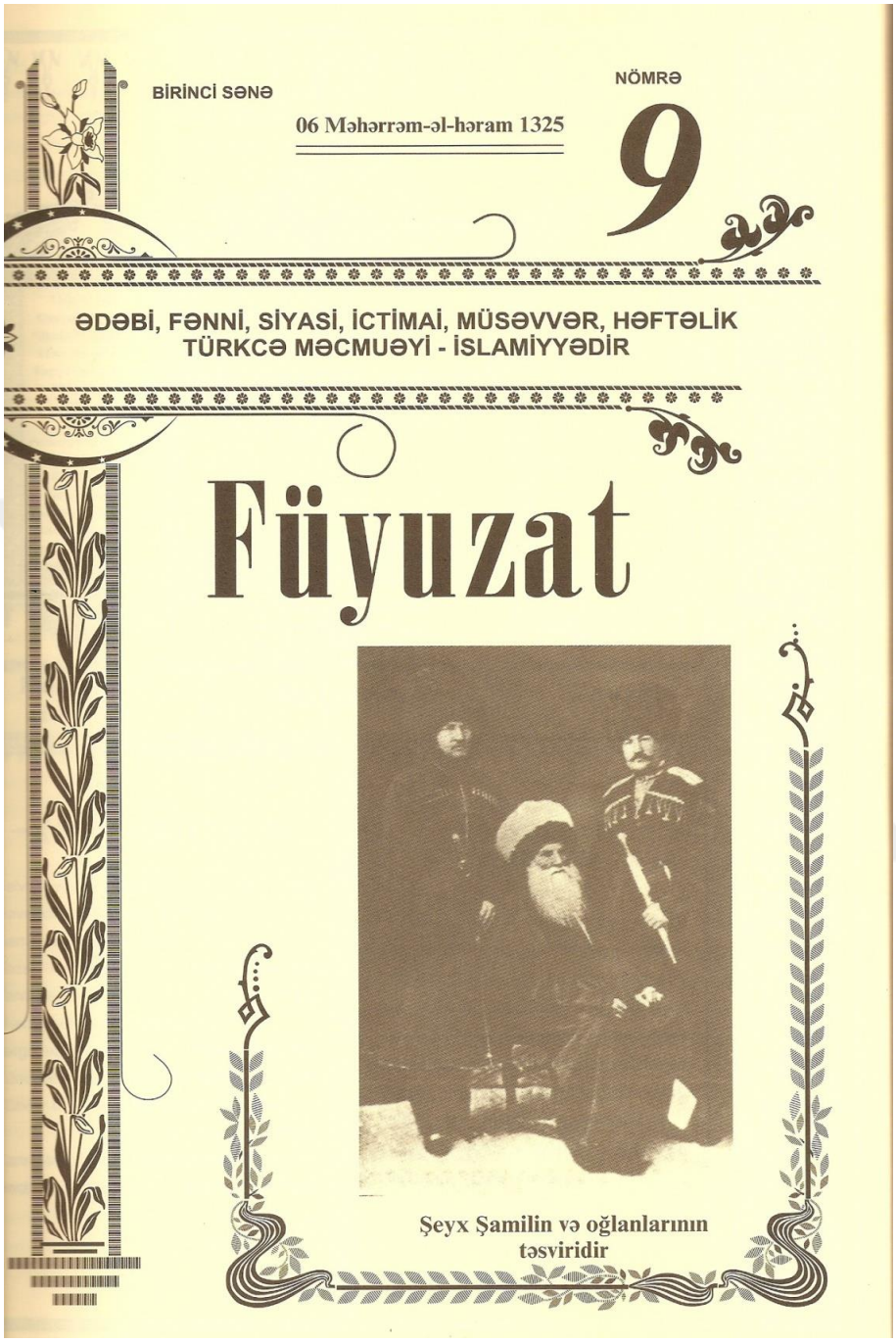

Füyuzat Dergisi'nin dokuzuncu sayısı

Ek-14:

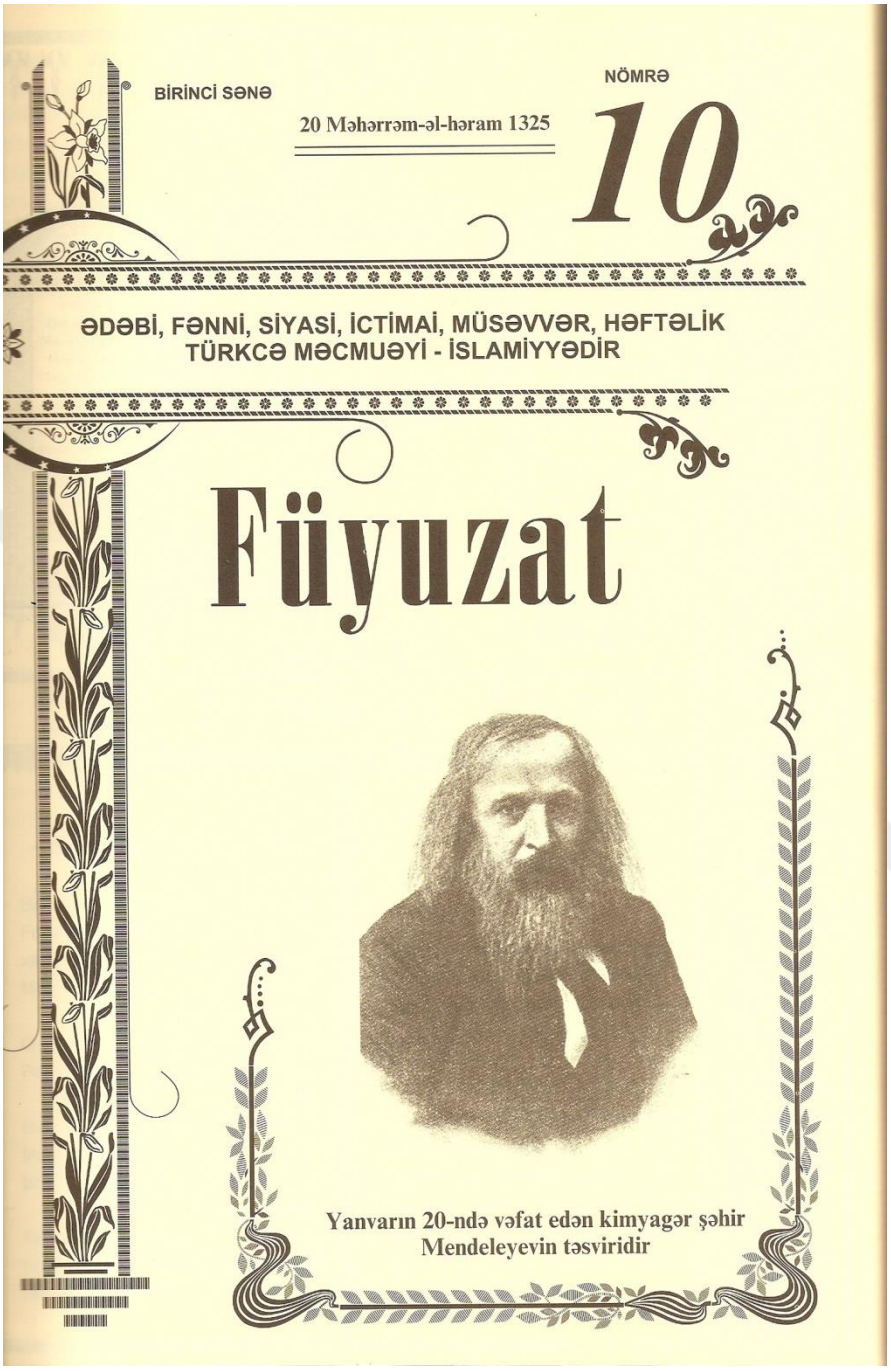
BİRİNCİ SƏNƏ

NÖMRƏ

20 Məhərrəm-əl-həram 1325

10

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Yanvarın 20-ndə vəfat edən kimyagər şəhir
Mendeleyevin təsviridir

Füyuzat Dergisi'nin onuncu sayısı

Ek-15:

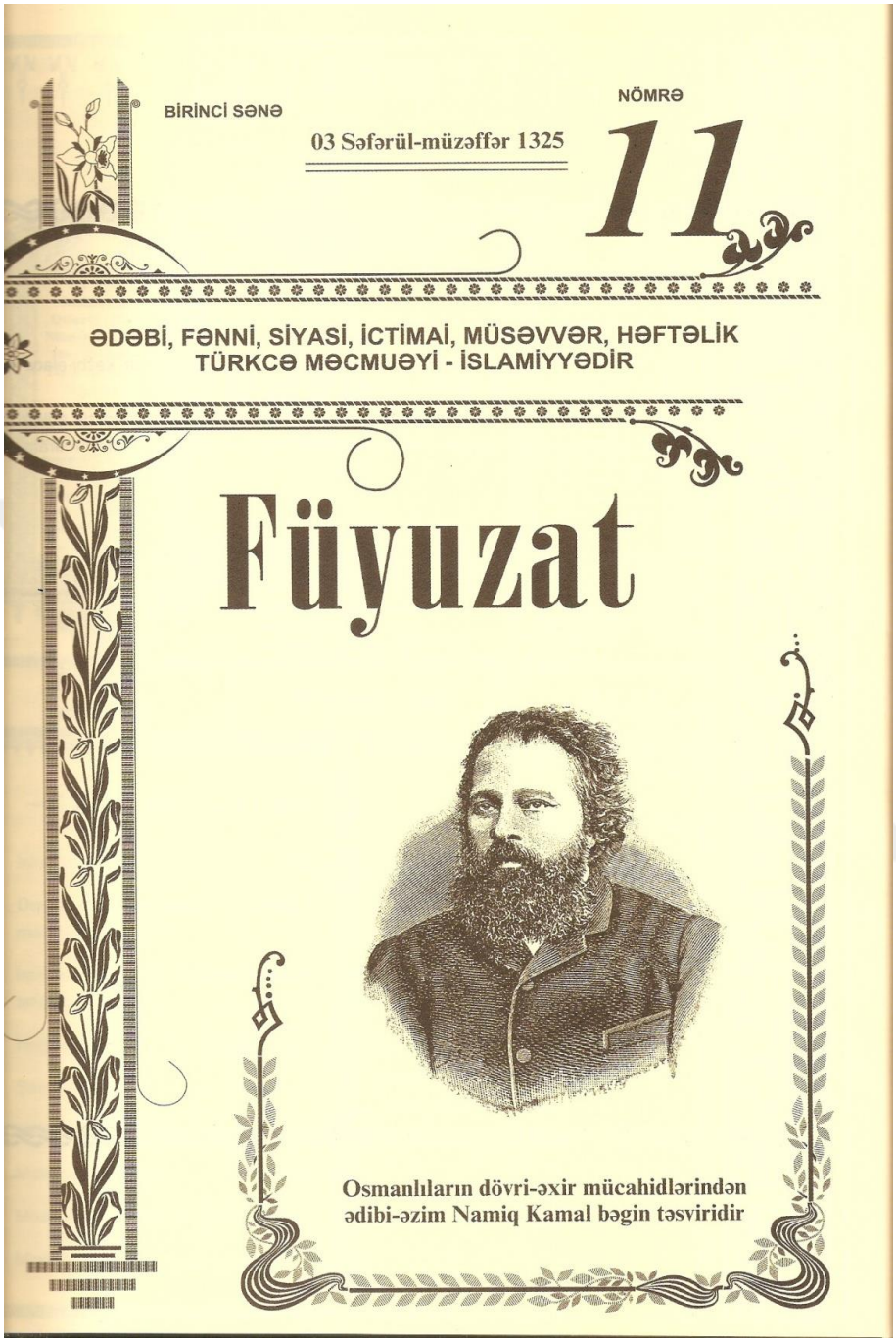

Füyuzat Dergisi'nin on birinci sayısı

Ek-16:

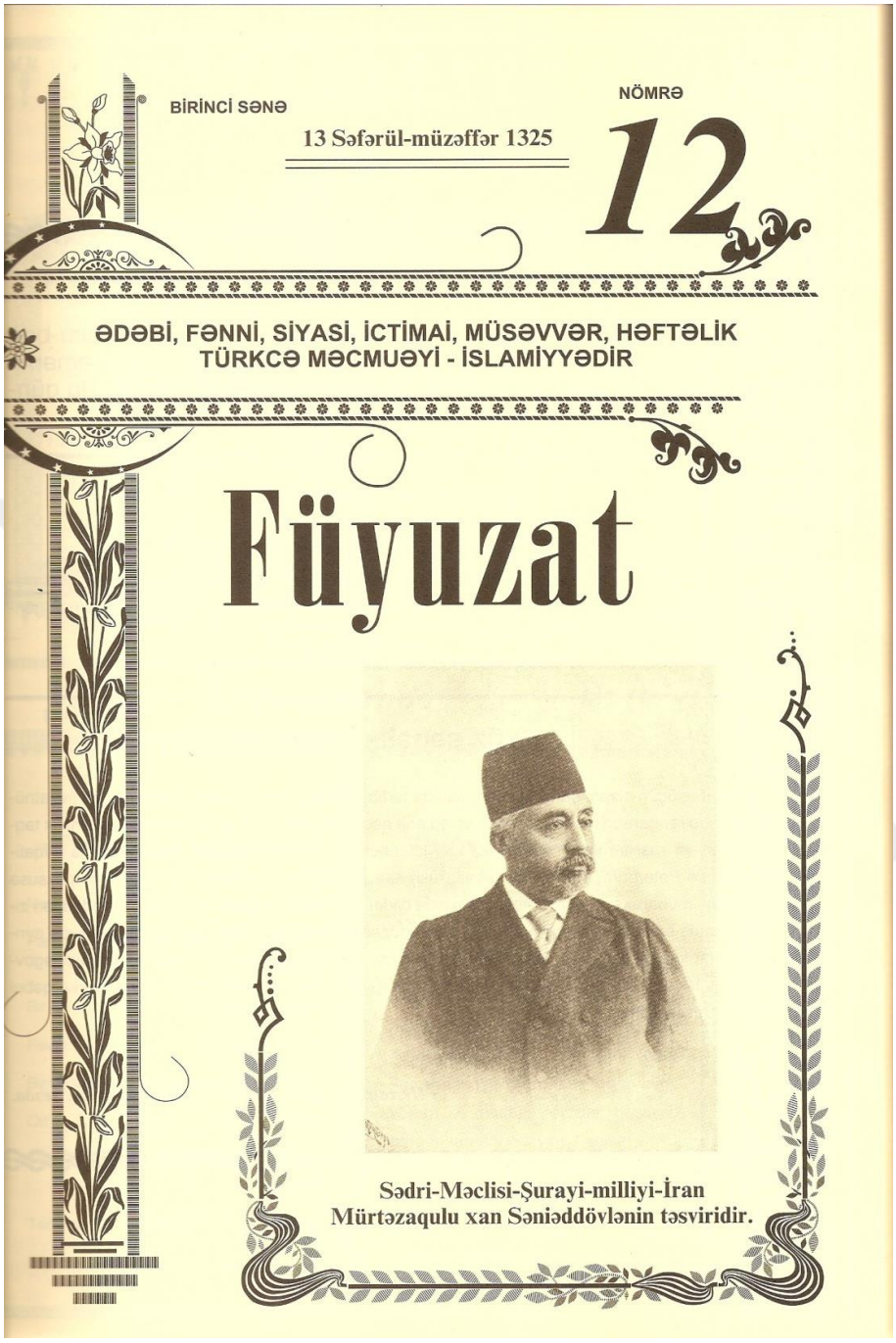
BİRİNCİ SƏNƏ

NÖMRƏ

13 Səfərül-müzəffər 1325

12

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Sədri-Məclisi-Şurayi-milliyi-İran
Mürtəzaqulu xan Sənidəddövlənin təsviridir.

Füyuzat Dergisi'nin on ikinci sayısı

Ek-17:

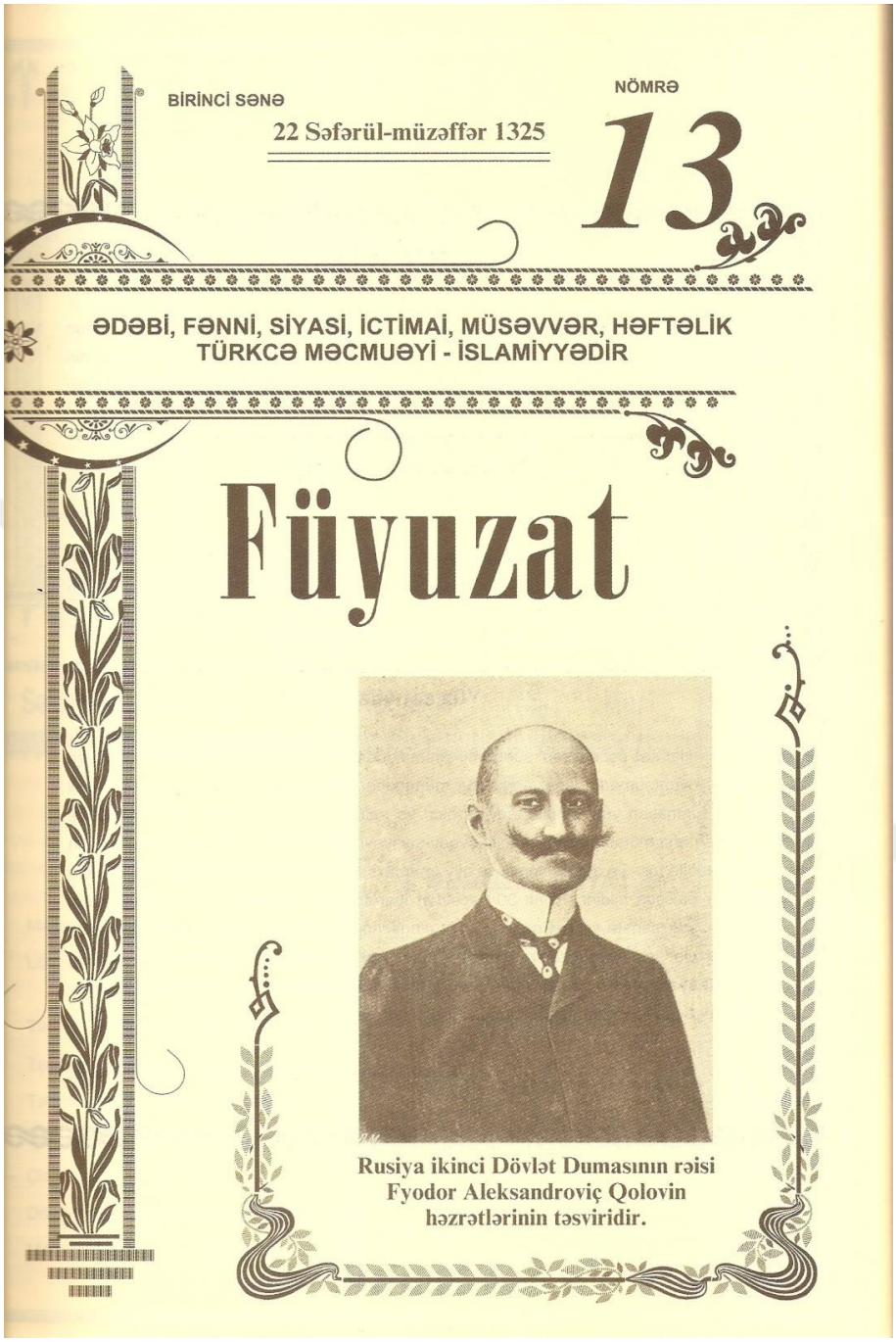
BİRİNCİ SƏNƏ

22 Səfərül-müzəffər 1325

NÖMRƏ

13

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Rusiya ikinci Dövlət Dumasının rəisi
Fyodor Aleksandroviç Qolovin
həzrətlərinin təsviridir.

Füyuzat Dergisi'nin on üçüncü sayısı

Ek-18:

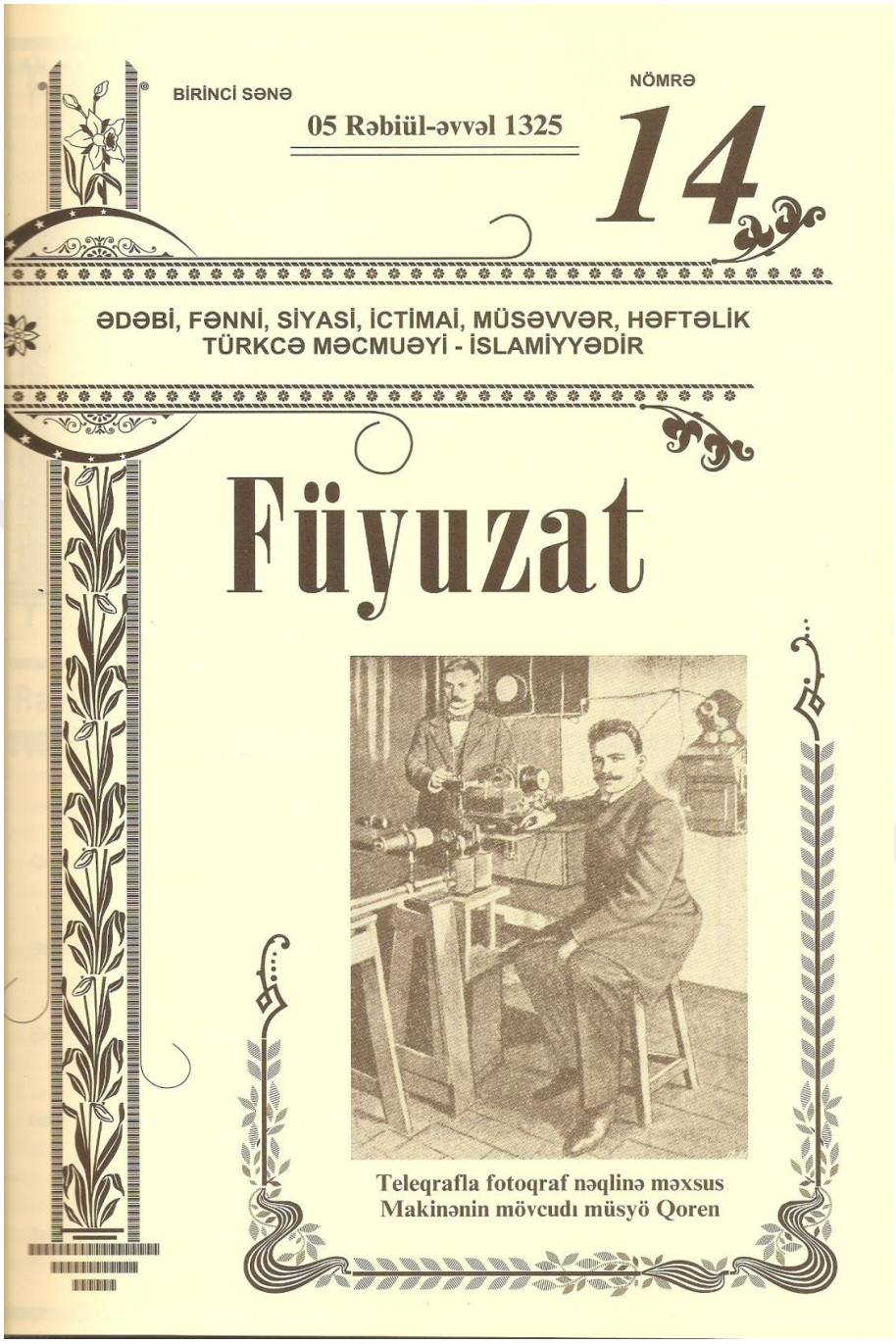
BİRİNCİ SƏNƏ

05 Rəbiül-əvvəl 1325

NÖMRƏ 14

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Teleqrafla fotoqraf nəqlinə məxsus
Makinənin mövcudı müsyö Qoren

Füyuzat Dergisi'nin on dördüncü sayısı

Ek-19:

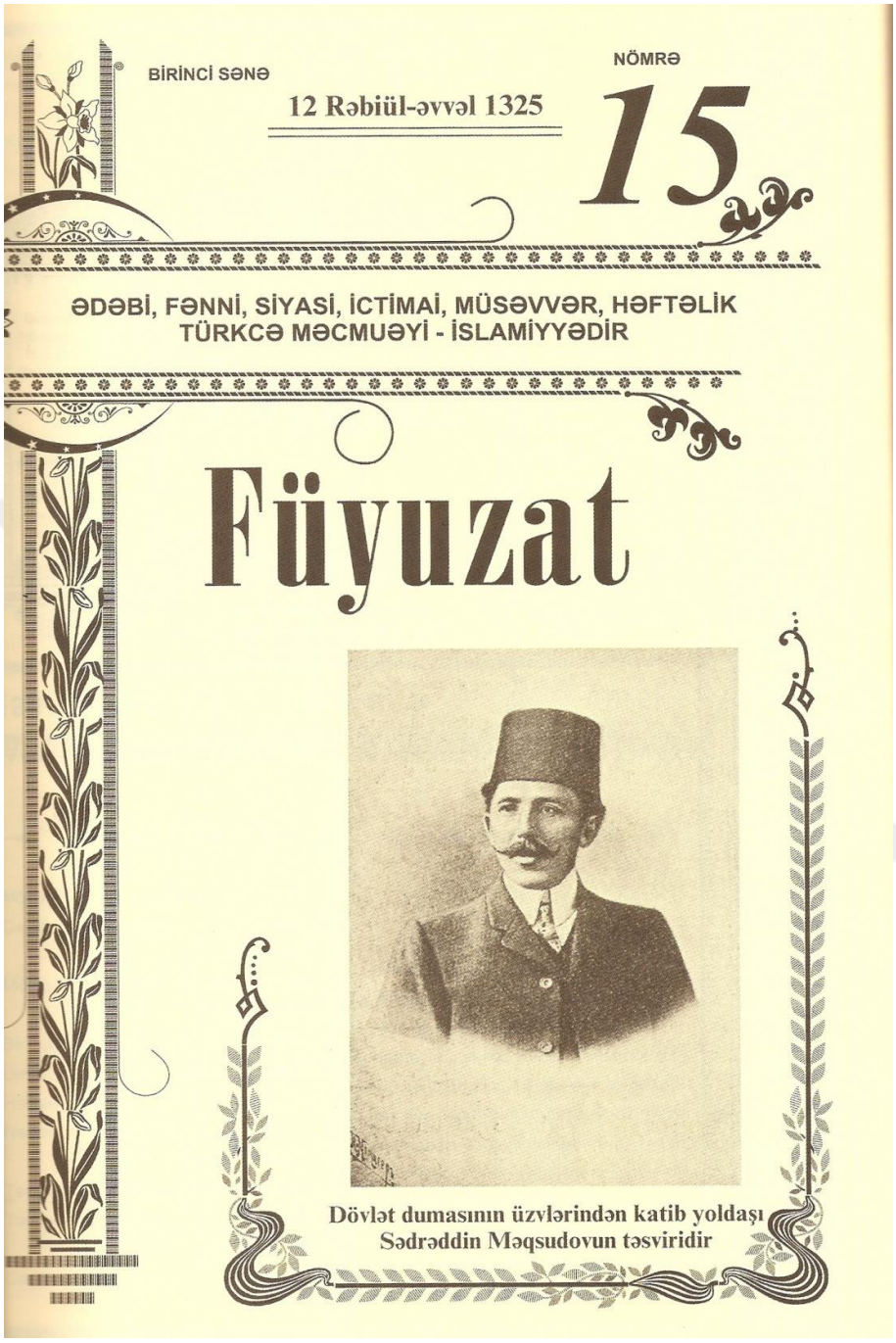

Füyuzat Dergisi'nin on beşinci sayısı

Ek-20:

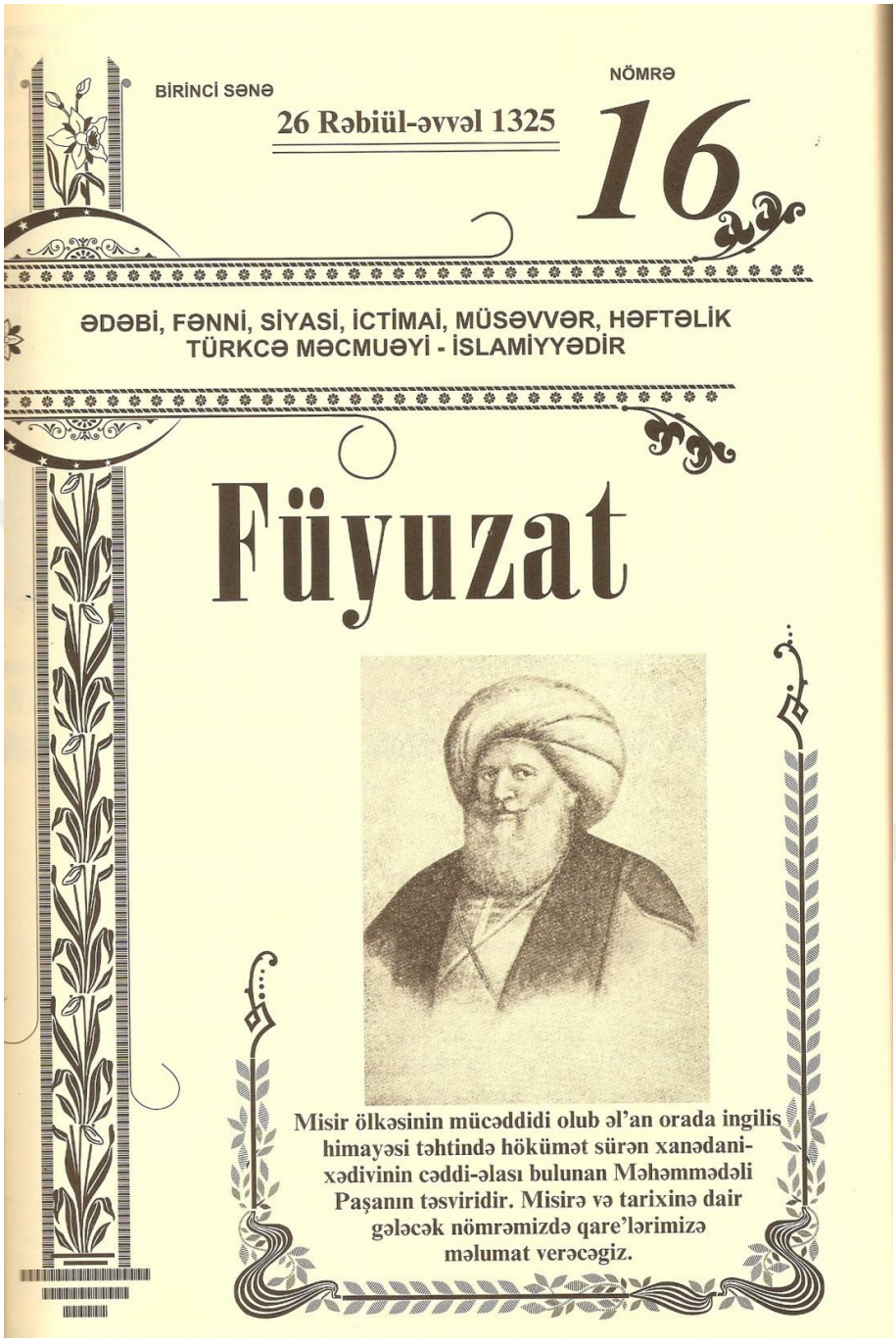
BİRİNCİ SƏNƏ

26 Rəbiül-əvvəl 1325

NÖMRƏ

16

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Misir ölkəsinin mücəddidi olub əl'an orada ingilis himayəsi təhtində hökümət sürən xanədani-xədivinin cəddi-əlası bulunan Məhəmmədəli Paşanın təsviridir. Misirə və tarixinə dair gələcək nömrəmizdə qare'lərimizə məlumat verəcəgiz.

Füyuzat Dergisi'nin on altıncı sayısı

Ek-21:

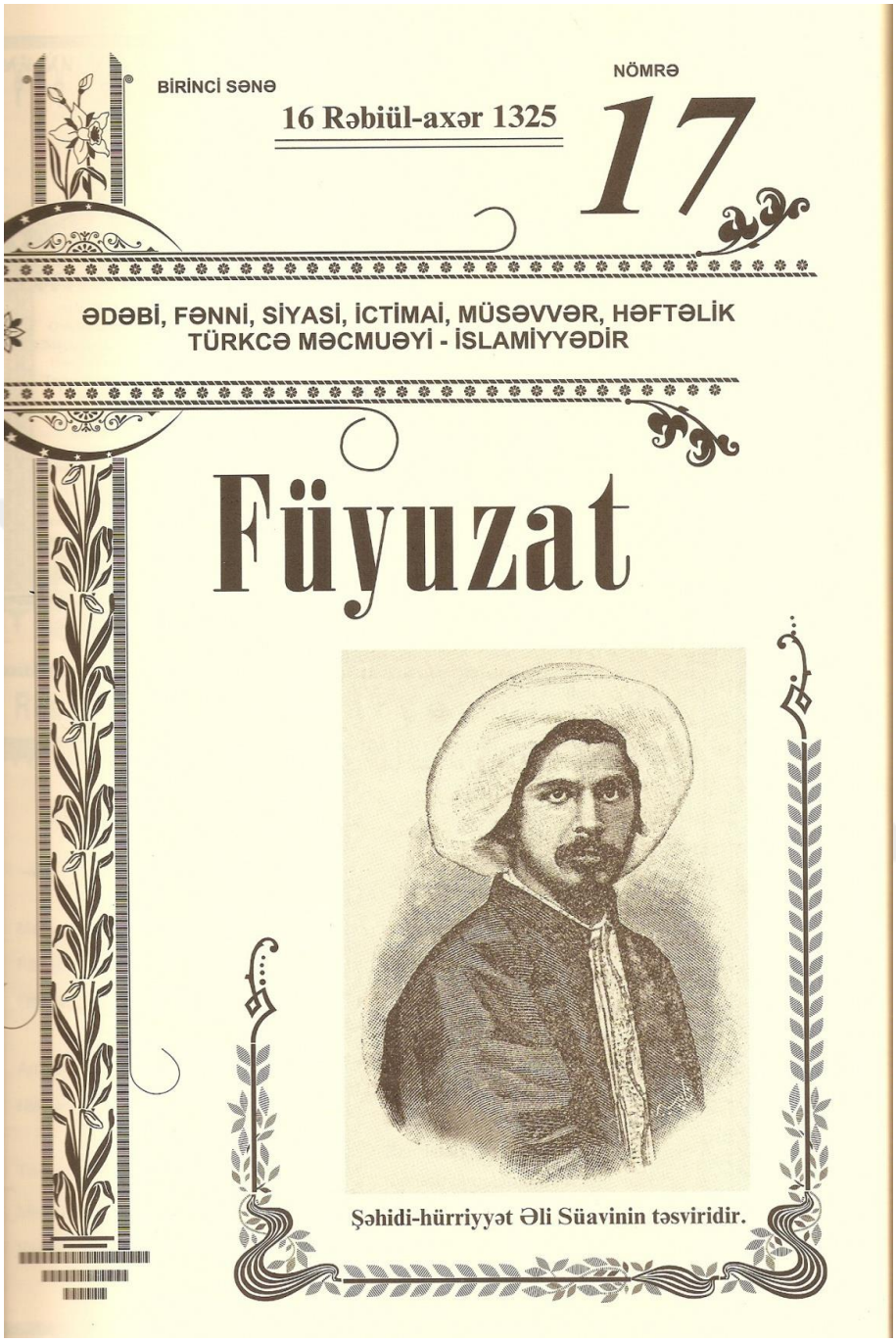
BİRİNCİ SƏNƏ

16 Rəbiül-axər 1325

NÖMRƏ

17

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Şəhidi-hürriyyət Əli Süavinin təsviridir.

Füyuzat Dergisi'nin on yedinci sayısı

Ek-22:

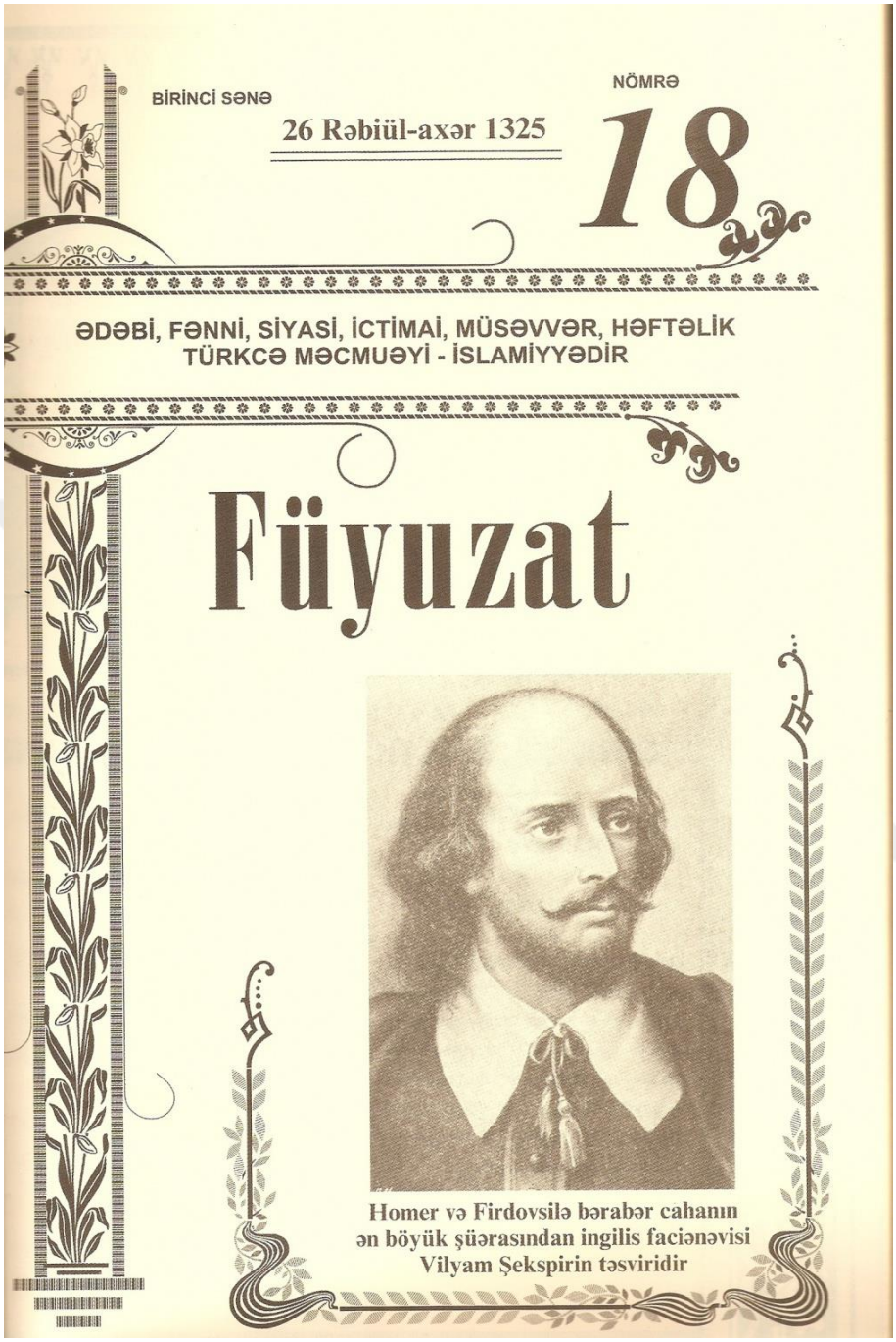

Füyuzat Dergisi'nin on sekizinci sayısı

Ek-23:

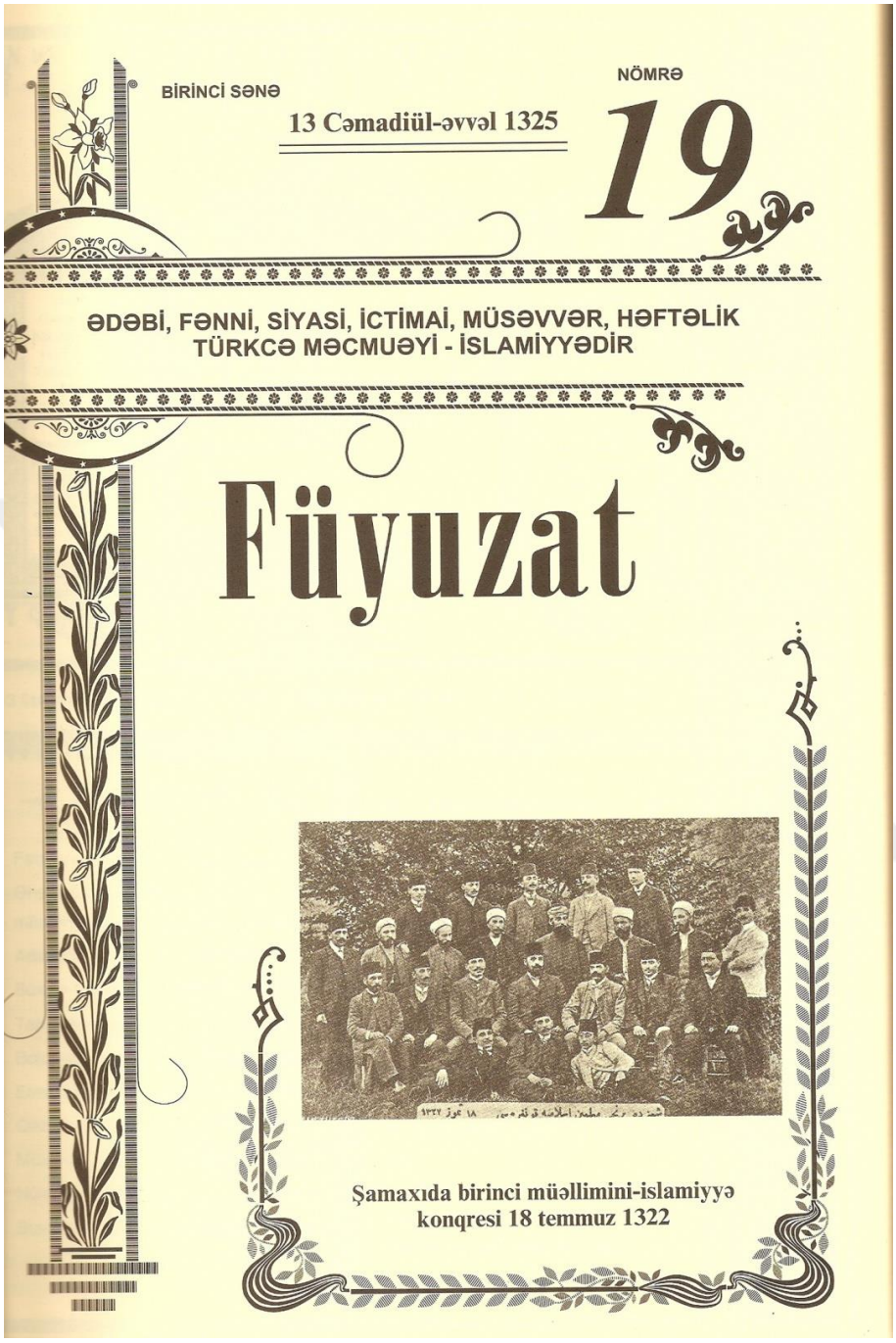
BİRİNCİ SƏNƏ

13 Cəmadiül-əvvəl 1325

NÖMRƏ 19

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Şamaxıda birinci müəllimini-islamiyyə
konqresi 18 temmuz 1322

Füyuzat Dergisi'nin on dokuzuncu sayısı

Ek-24:

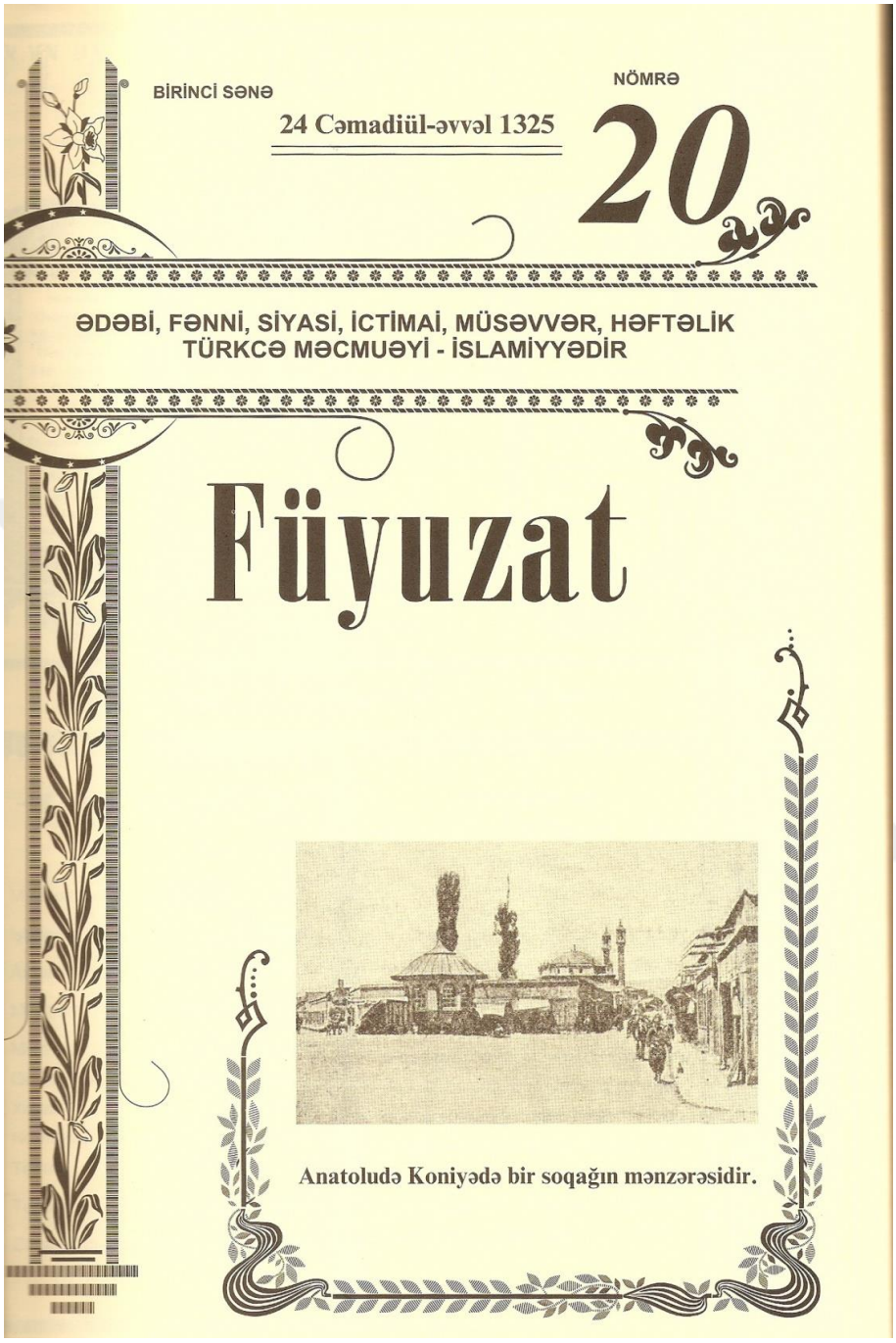
BİRİNCİ SƏNƏ

NÖMRƏ

24 Cəmadiül-əvvəl 1325

20

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Anatoludə Koniyədə bir soqağın mənzərəsidir.

Füyuzat Dergisi'nin yirminci sayısı

Ek-25:

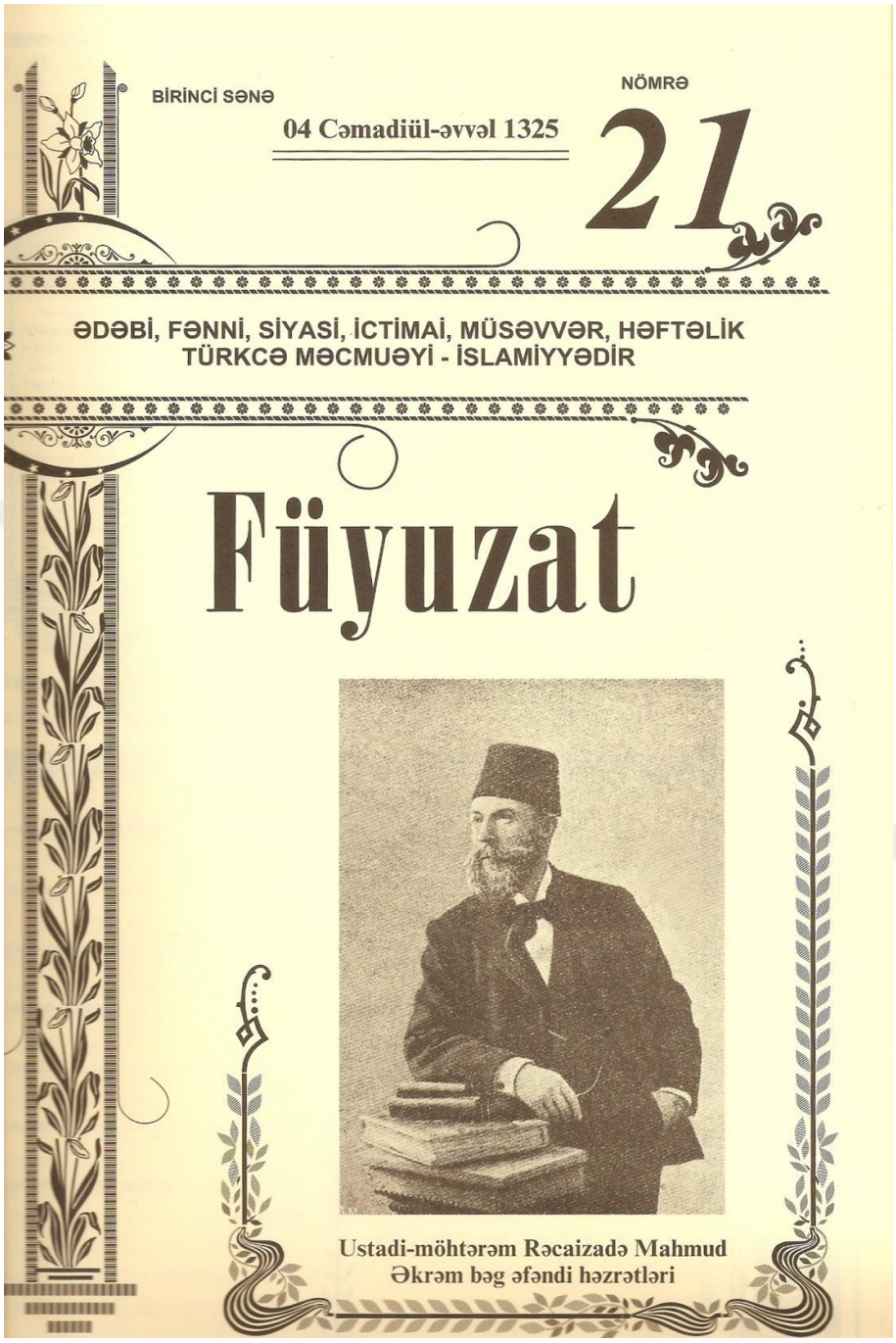

Füyuzat Dergisi'nin yirmi birinci sayısı

Ek-26:

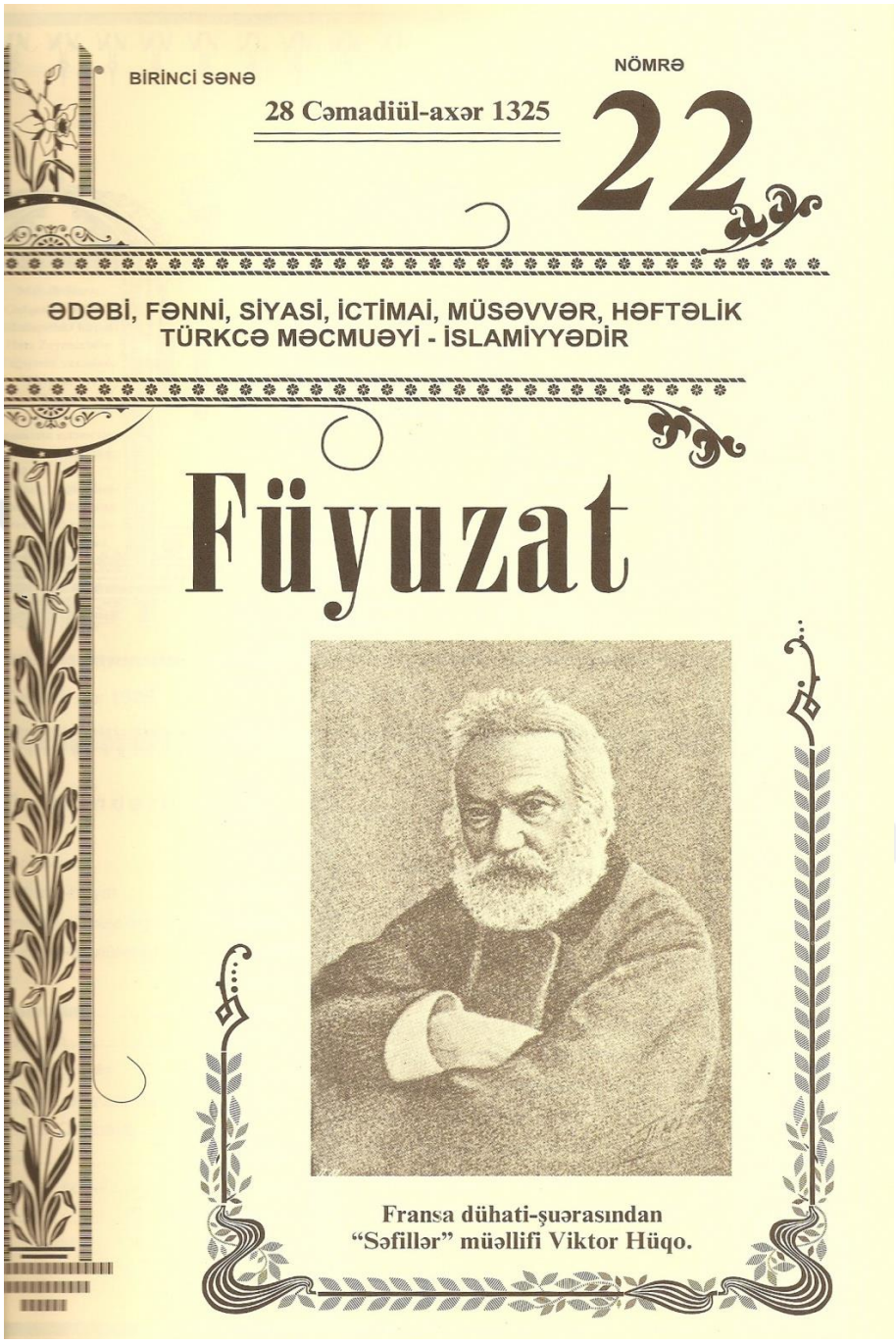
BİRİNCİ SƏNƏ

28 Cəmadiül-axər 1325

NÖMRƏ

22

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Fransa dühati-şuərasından
"Səfillər" müəllifi Viktor Hüqo.

Füyuzat Dergisi'nin yirmi ikinci sayısı

Ek-27:

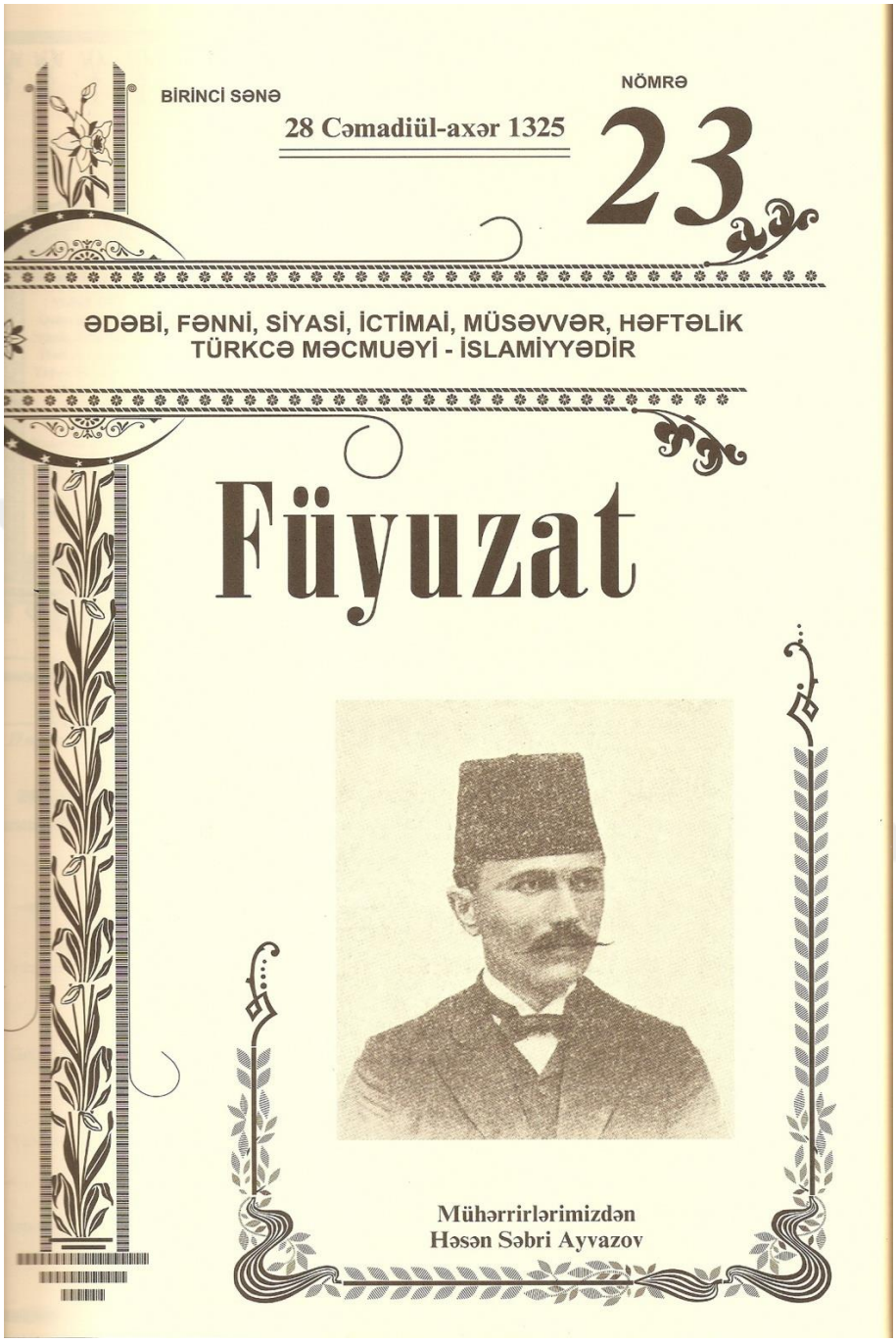
BİRİNCİ SƏNƏ

NÖMRƏ

28 Cəmadiül-axər 1325

23

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Mühərrirlərimizdən
Həsən Səbri Ayvazov

Füyuzat Dergisi'nin yirmi üçüncü sayısı

Ek-28:

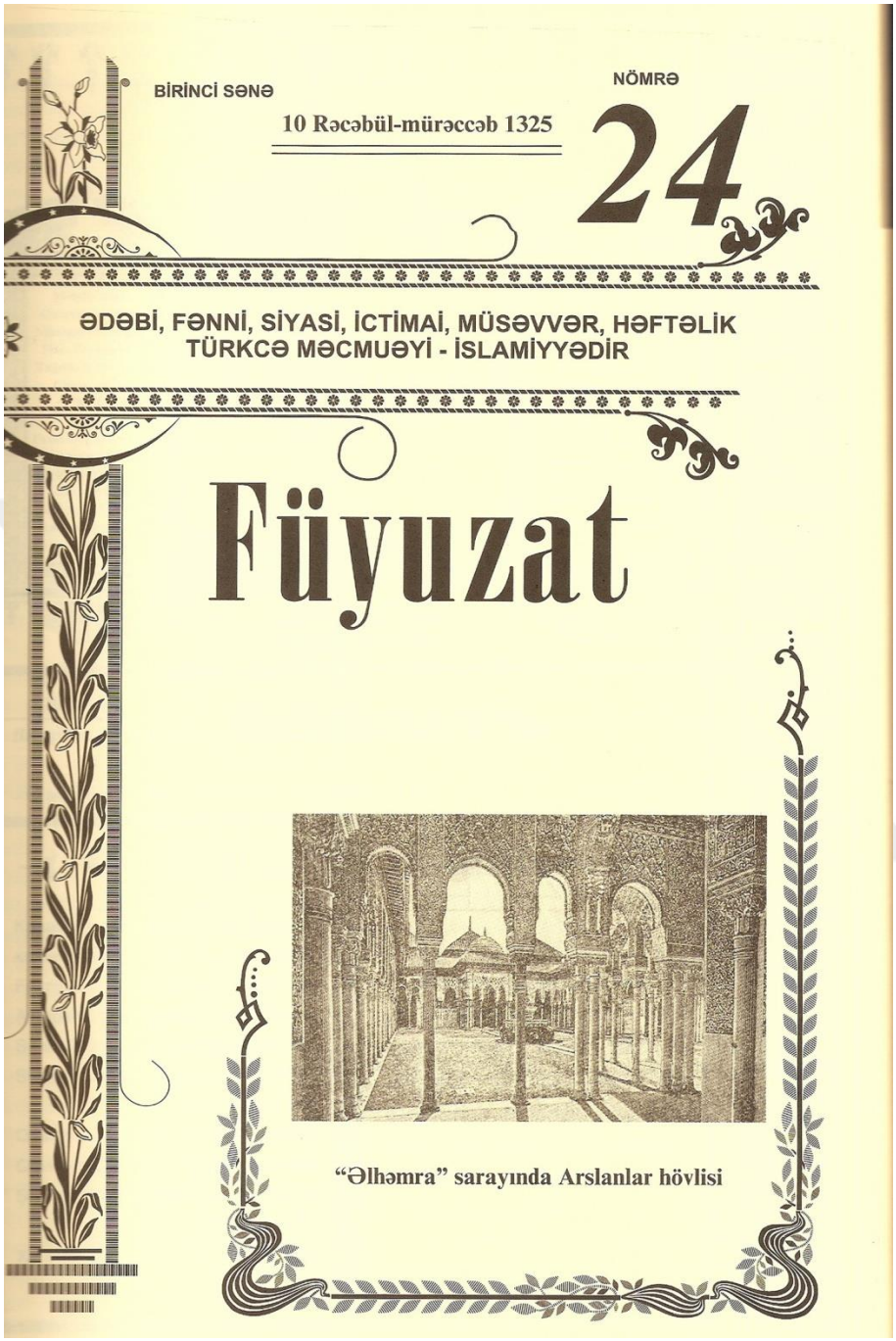
BİRİNCİ SƏNƏ

10 Rəcəbül-mürəccəb 1325

NÖMRƏ

24

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

"Əlhəmra" sarayında Arslanlar hövlisi

Füyuzat Dergisi'nin yirmi dördüncü sayısı

Ek-29:

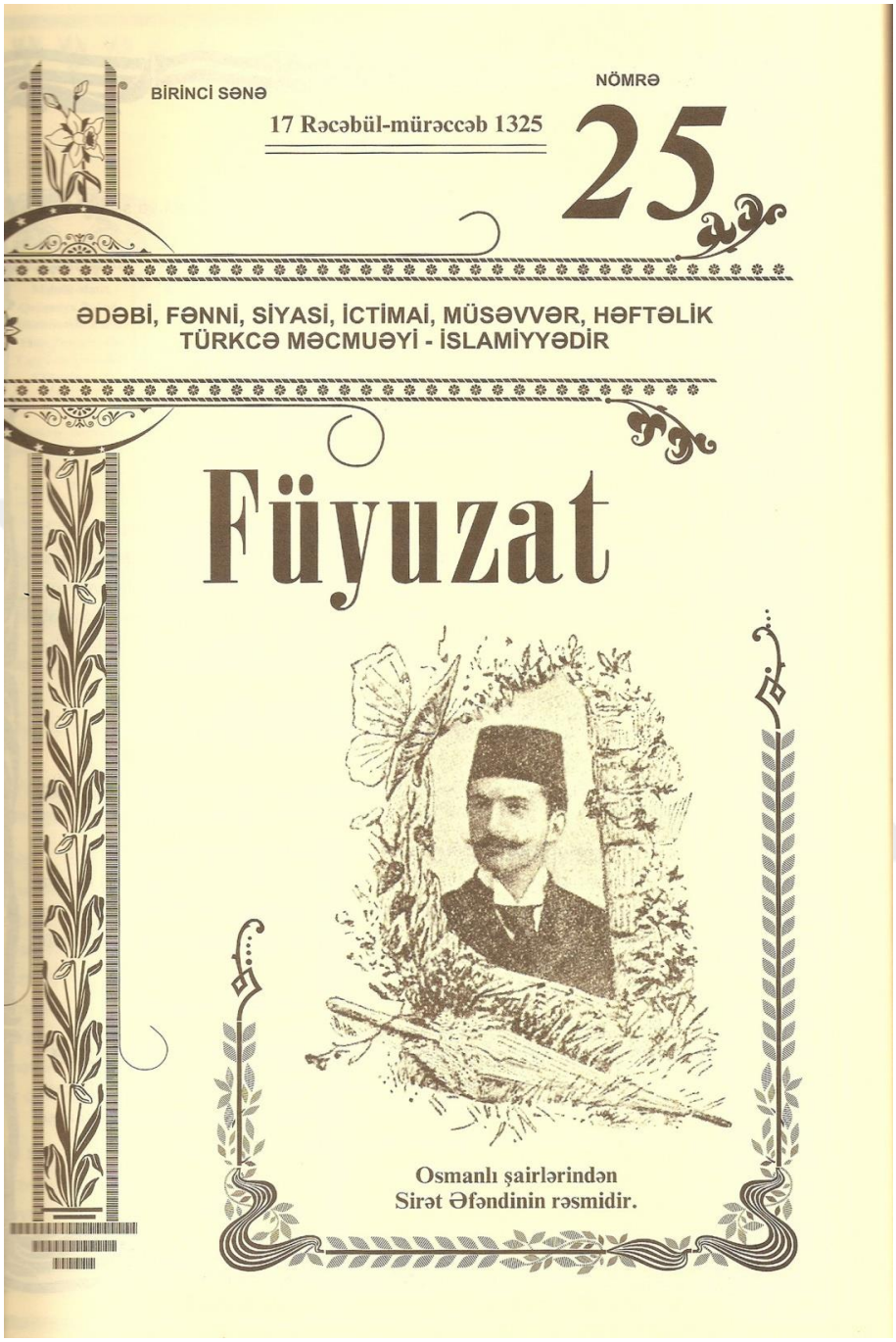

Füyuzat Dergisi'nin yirmi beşinci sayısı

Ek-30:

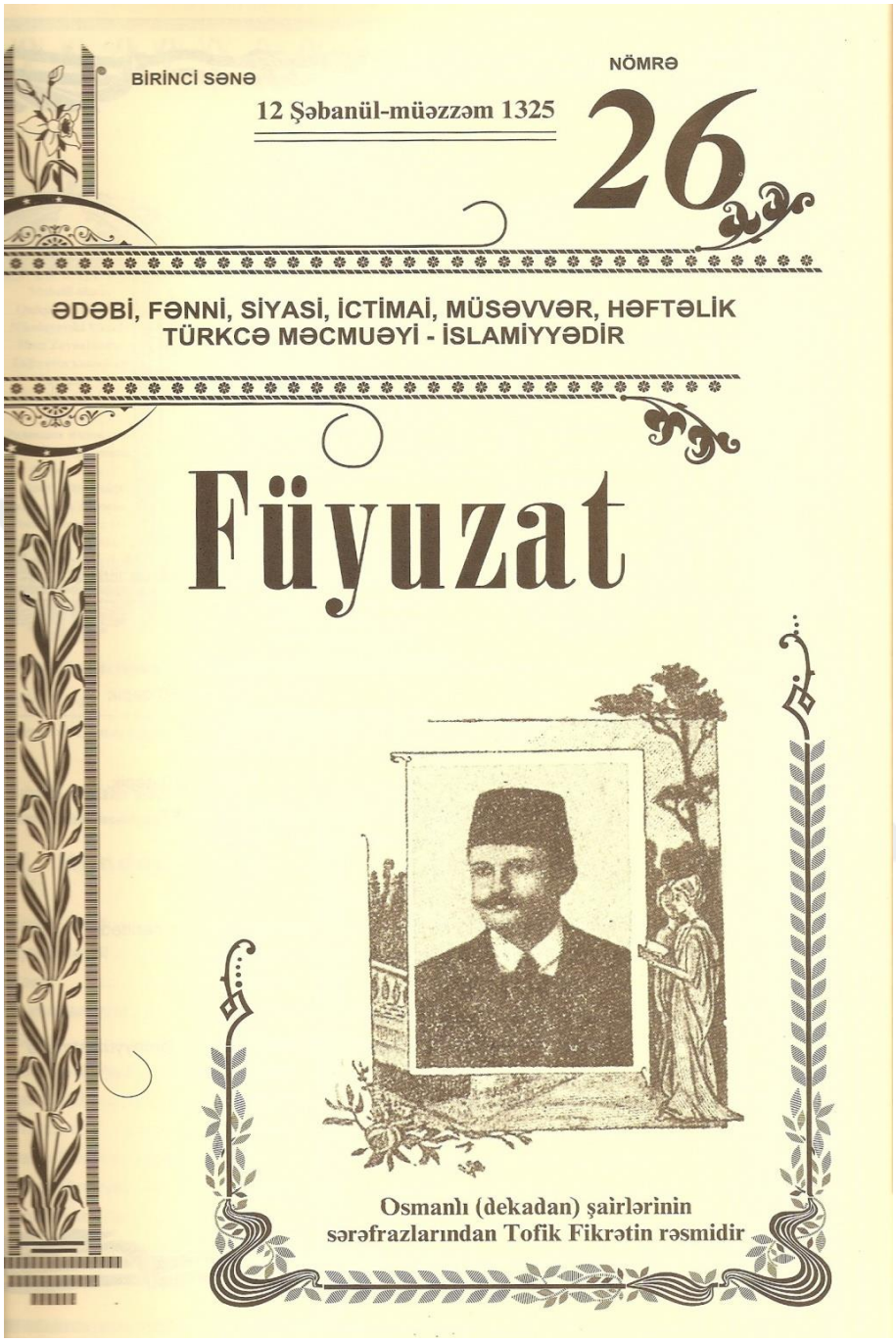

Füyuzat Dergisi'nin yirmi altıncı sayısı

Ek-31:

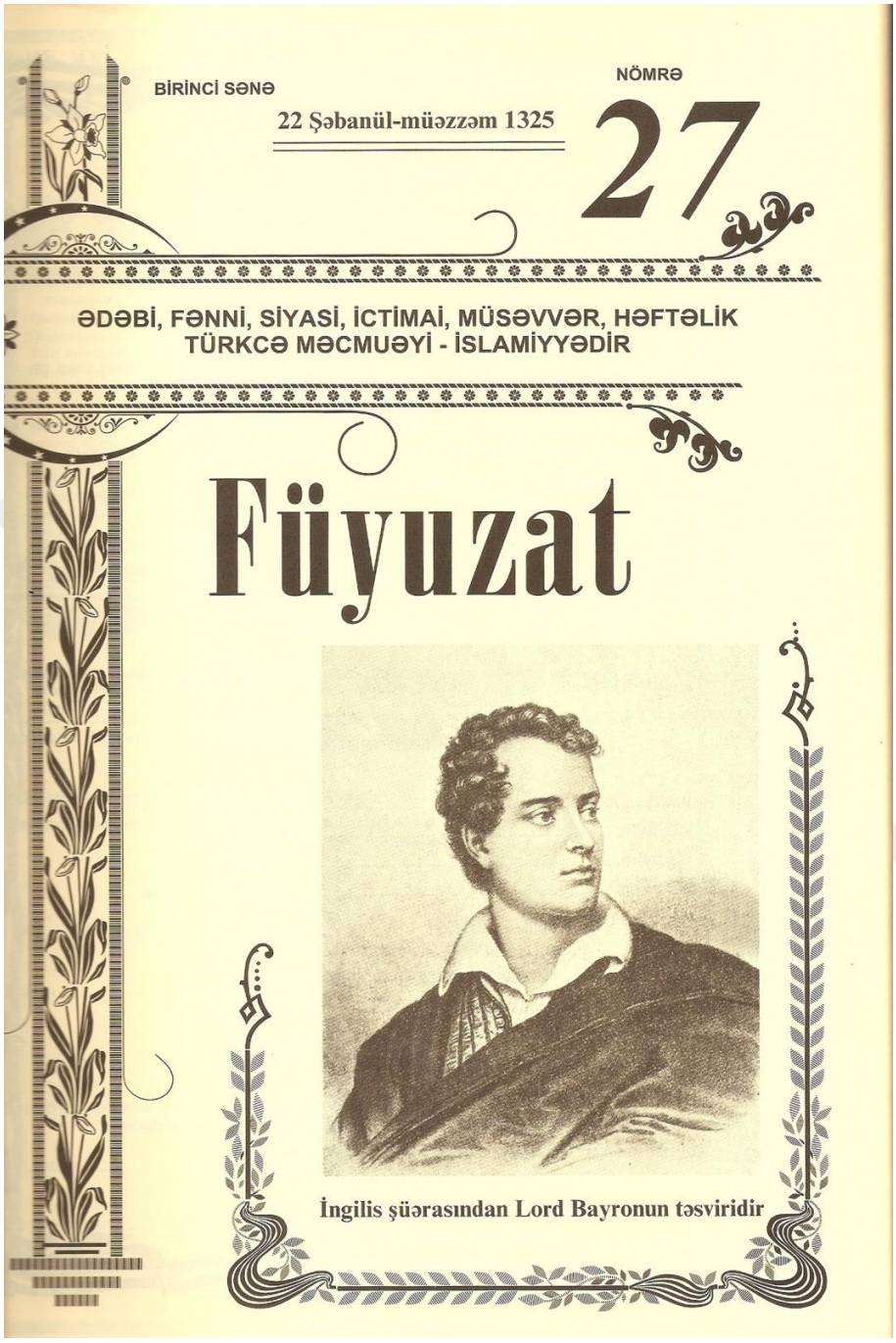
BİRİNCİ SƏNƏ

22 Şəbanül-müəzzəm 1325

NÖMRƏ

27

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

İngilis şüərasından Lord Bayronun təsviridir

Füyuzat Dergisi'nin yirmi yedinci sayısı

Ek-32:

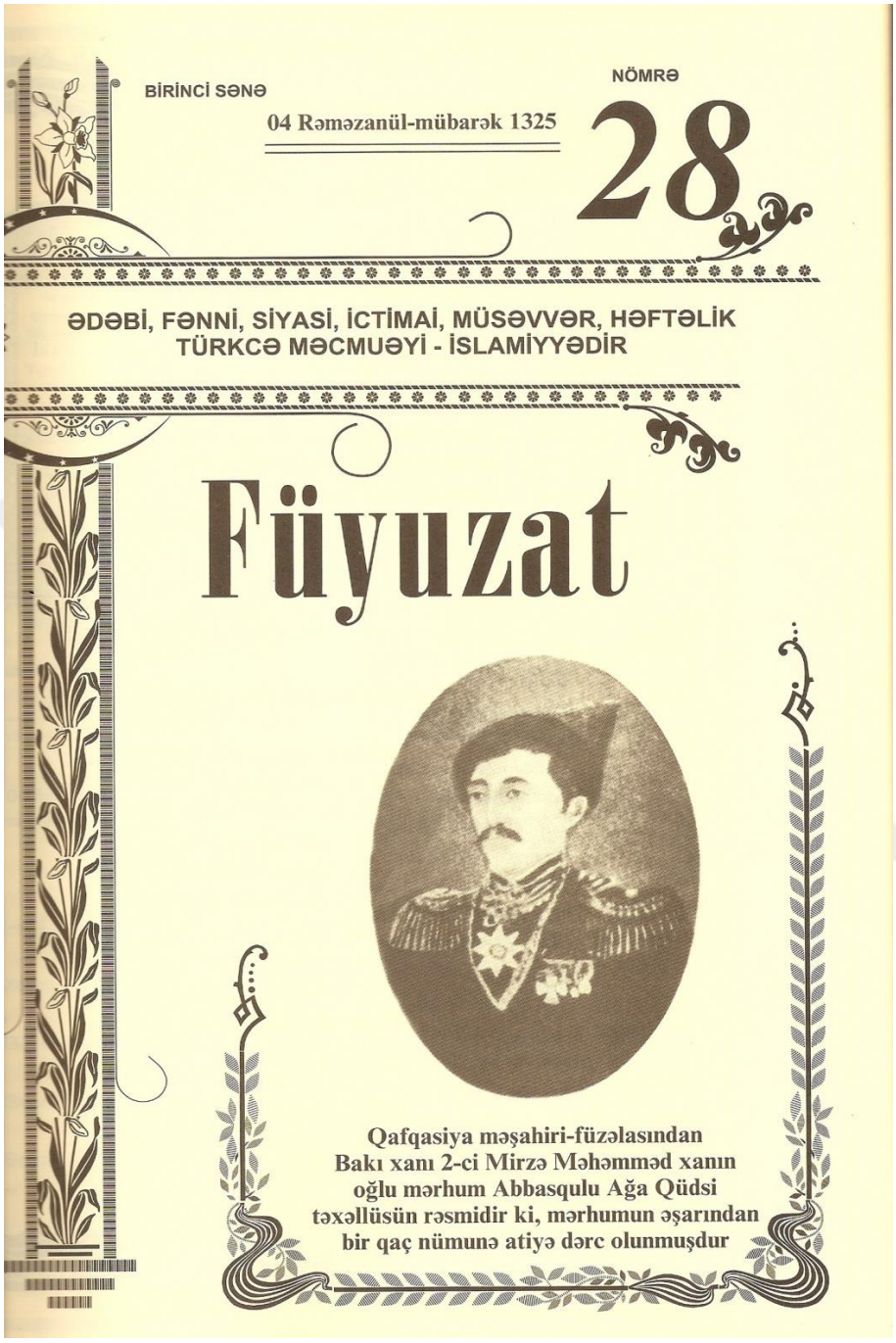
BİRİNCİ SƏNƏ

04 Rəməzanül-mübarək 1325

NÖMRƏ

28

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Qafqasiya məşahiri-füzəlasından
Bakı xanı 2-ci Mirzə Məhəmməd xanın
oğlu mərhum Abbasqulu Ağa Qüdsi
təxəllüsün rəsmidir ki, mərhumun əşarından
bir qaç nümunə atiyə dərc olunmuşdur

Füyuzat Dergisi'nin yirmi sekizinci sayısı

Ek-33:

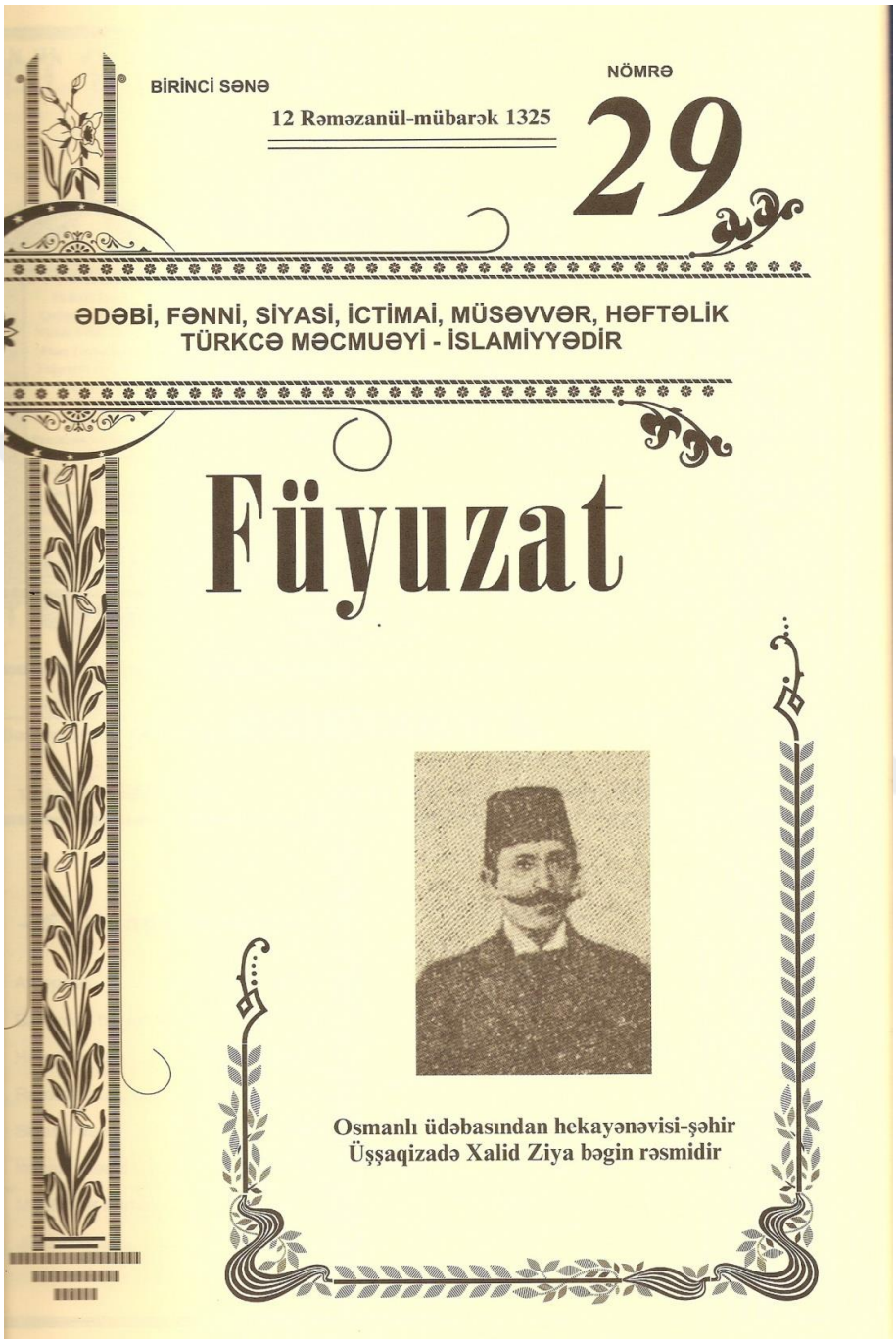
BİRİNCİ SƏNƏ

NÖMRƏ

12 Rəməzanül-mübarək 1325

29

ƏDƏBİ, FƏNNİ, SİYASİ, İCTİMAİ, MÜSƏVVƏR, HƏFTƏLİK
TÜRKCƏ MƏCMUƏYİ - İSLAMİYYƏDİR

Füyuzat

Osmanlı üdəbasından hekayənəvisi-şəhir
Üşşaqizadə Xalid Ziya bəgin rəsmidir

Füyuzat Dergisi'nin yirmi dokuzuncu sayısı

Ek-34:

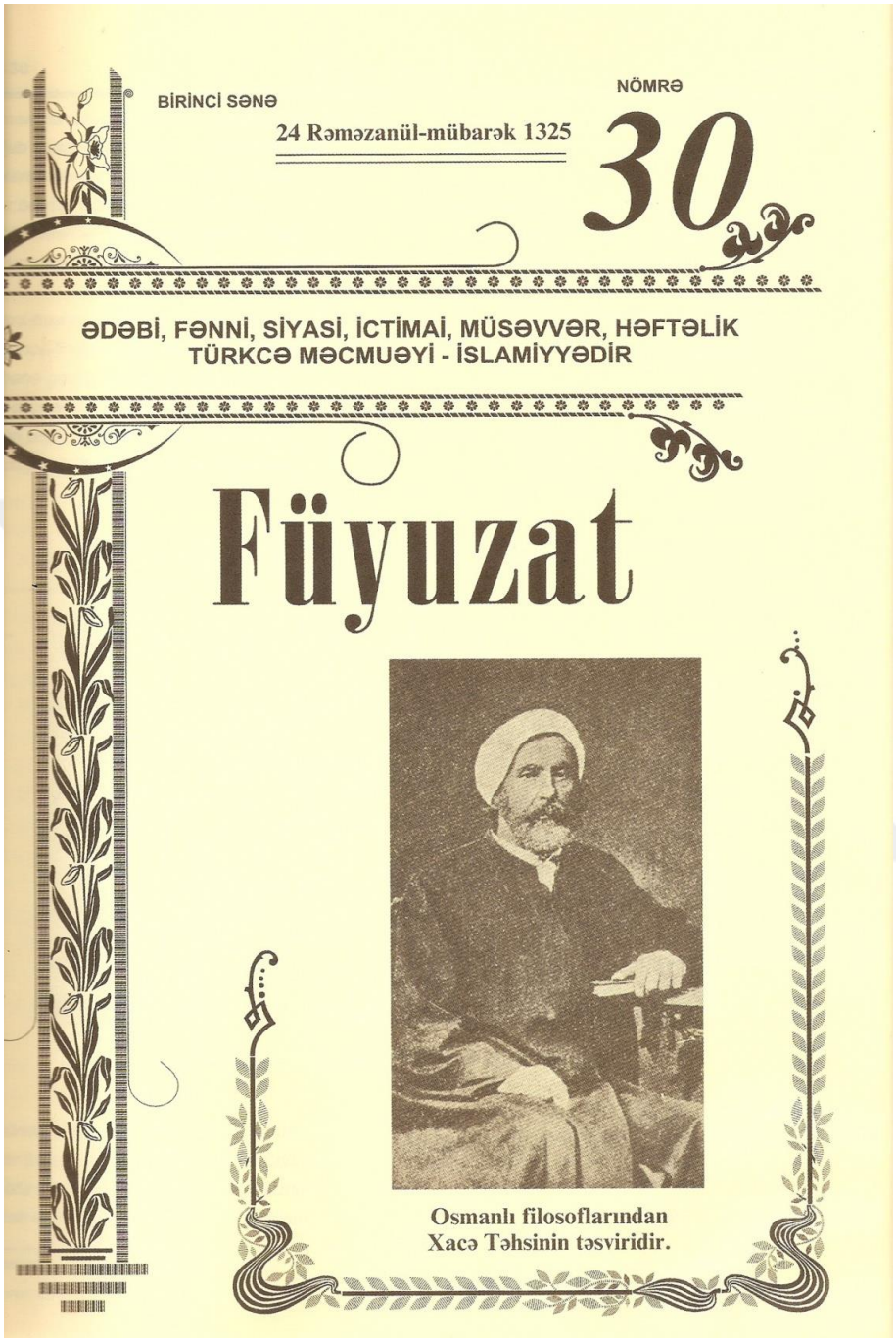

Füyuzat Dergisi'nin otuzuncu sayısı

Ek-35:

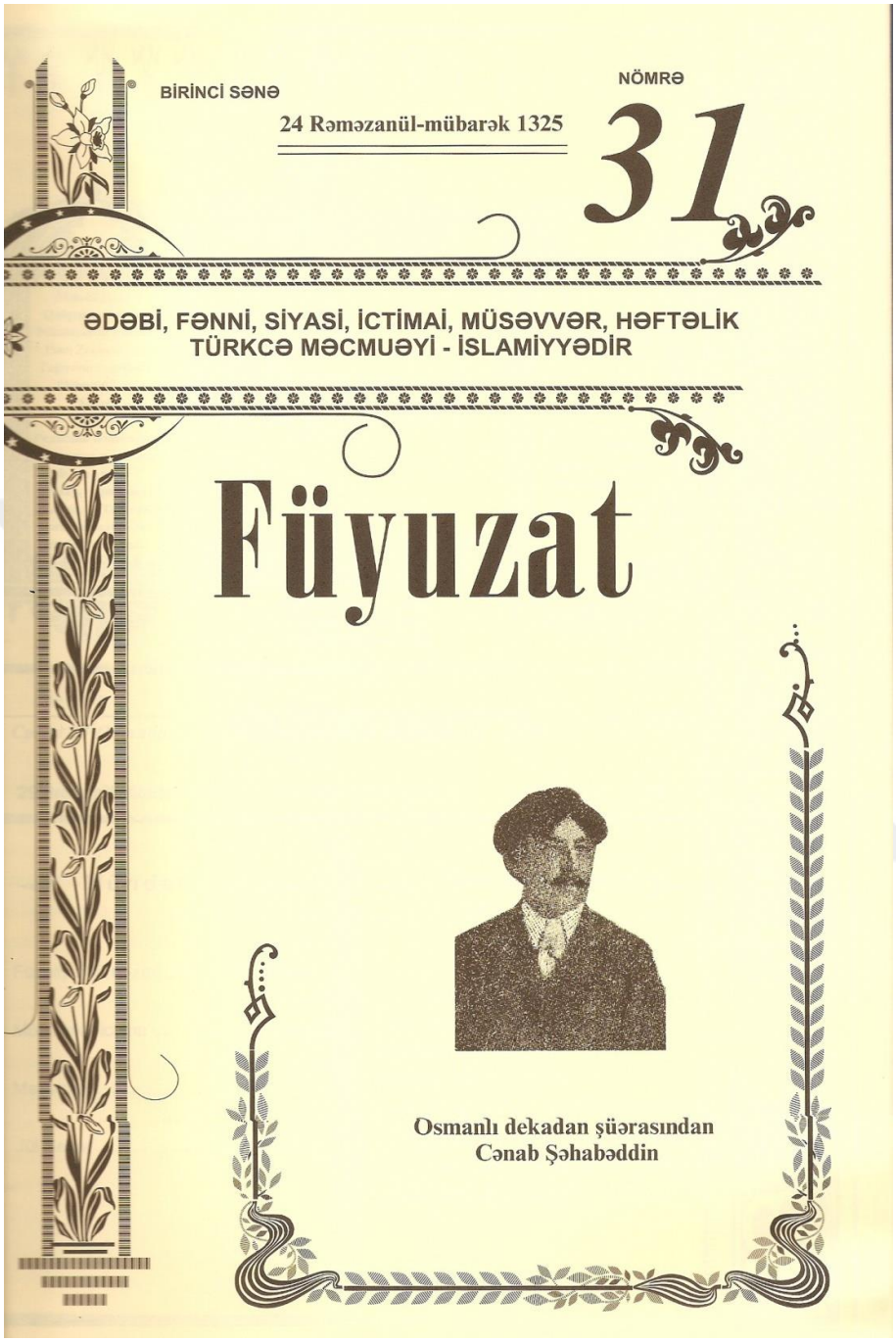

Füyuzat Dergisi'nin otuz birinci sayısı

Ek-36:

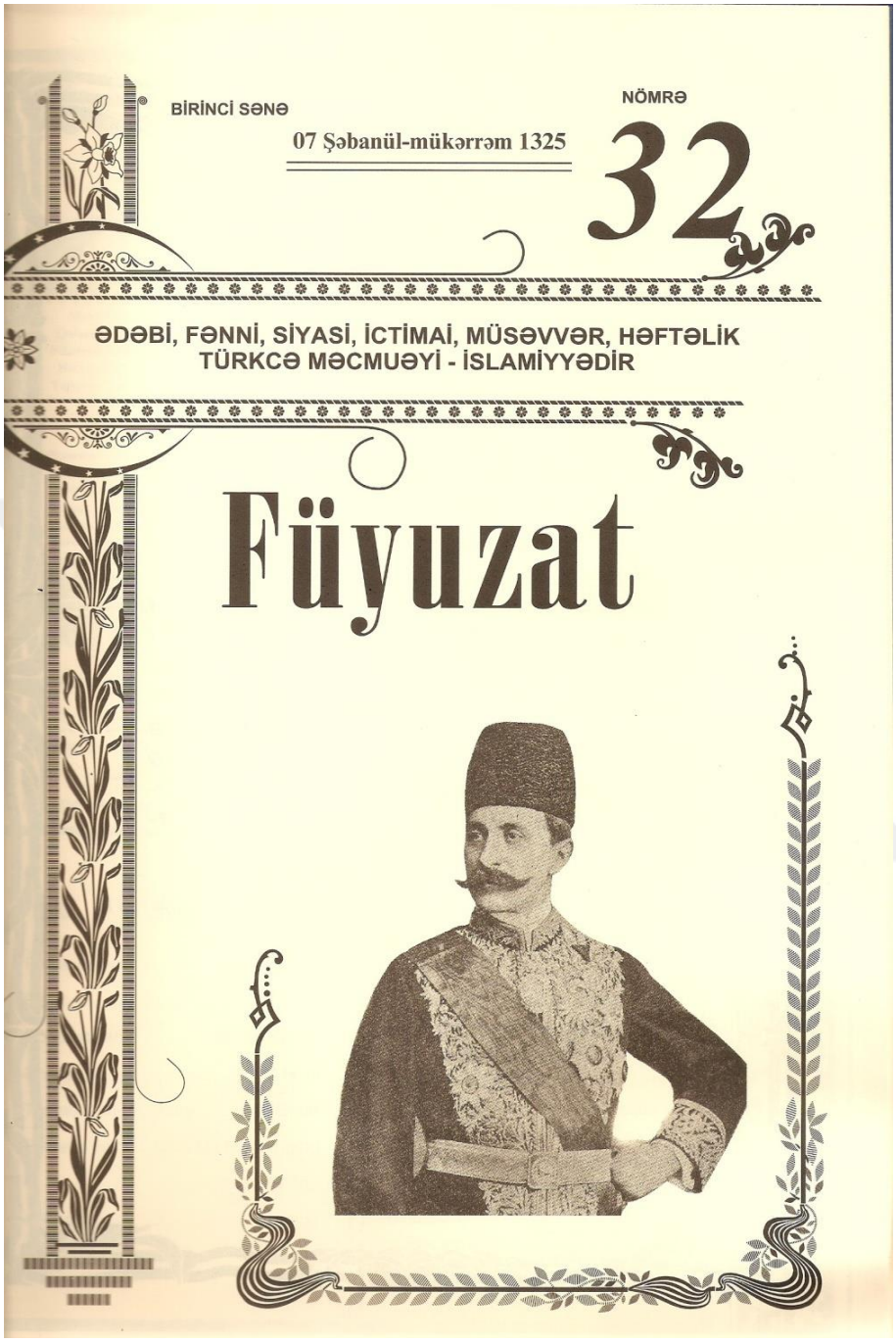

Füyuzat Dergisi'nin otuz ikinci sayısı

Ek-37:

Hüseyinzade Ali Bey'in akrabaları: "Nisa Hanım ve İsmail Bey'in kızı Büyükhanım". Malzeme: tuval, yağlı boya, boyut 90x72

Ek-38:

"Natürmort." Malzeme: tuval, yağlı boya, boyut 60x44

Ek-39:

"Saide Turan" Malzeme: tuval, yağlı boya, boyut 34x26

Ek-40:

"Selim Turan'ın Çocukluğu" Malzeme: kâğıt, renkli kalemler, boyut 34x23

Ek-41:

“Mustafa Kemal Atatürk” Malzeme: kâğıt, renkli kalemler, boyut 34x23

Ek-42:

"Bibiheybet Mescidi". Malzeme: kâğıt, sulu boya, boyut 28x21

Ek-43:

“Ali Bey Hüseyinzade Hapiste”. Malzeme: kâğıt, renkli kalemler, boyut 25x18.5

Ek-44:

“Musa Peygamber ve Çoban”. Malzeme: tuval, yağlı boya, boyut 30x22 Oğlu Selim Bey Turan ile birlikte yapmıştır.

Ek-45:

“Şah Süleyman Türbesi”. Malzeme: kâğıt, sulu boya, boyut 21x16

Ek-46:

“Şamahı zelzelesi”. 1903. Malzeme: kâğıt, kalem, boyut 28x21

Ek-47:

“Atatürk ve Latife Hanım”. Malzeme: kâğıt, kalem boyut 26.5x18.5

Ek-48:

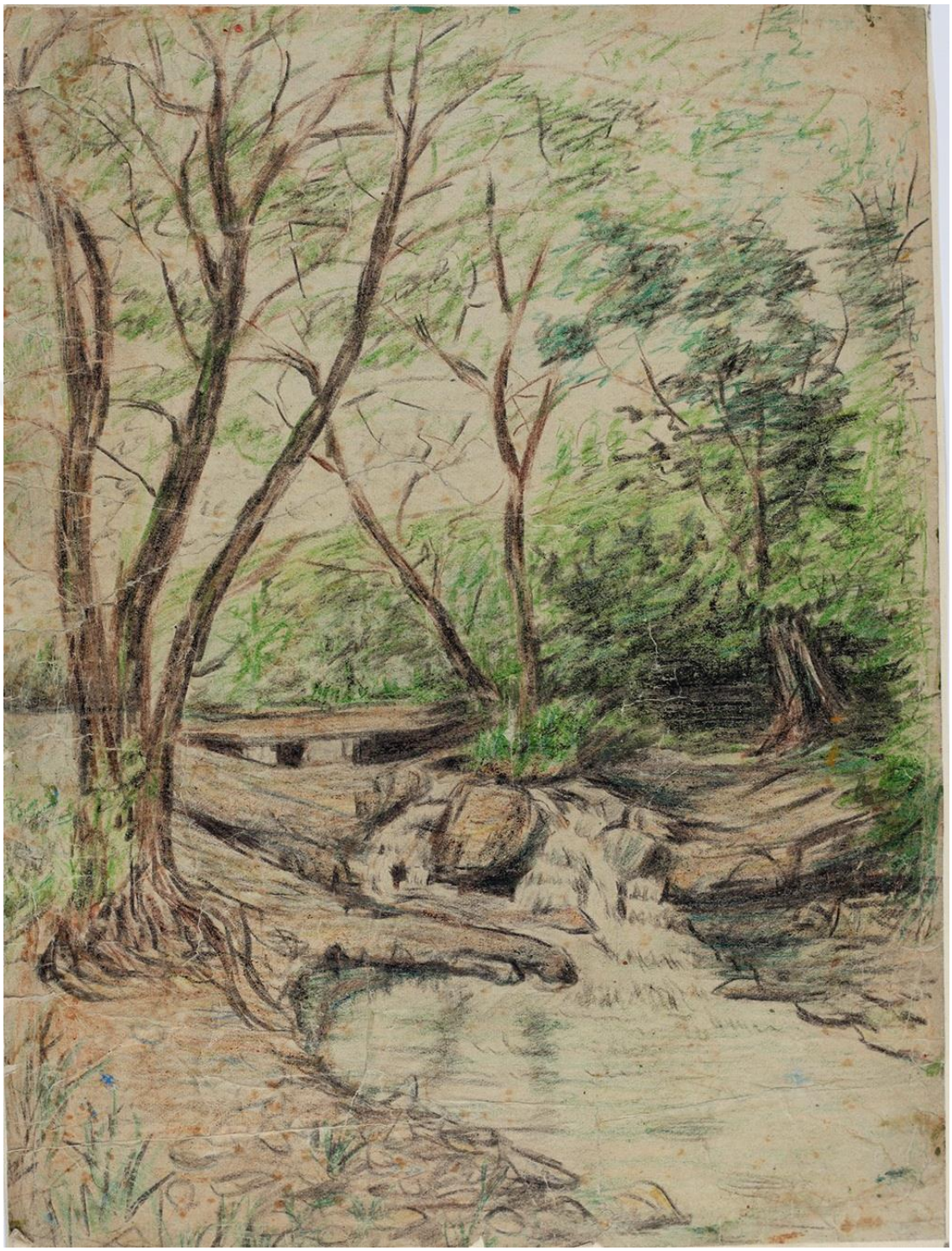

“Manzara”. Malzeme: kâğıt, renkli kalemler, boyut 31x21.5

Ek-49:

“Cennet Kılıçların Gölgesi Altındadır”. Malzeme: kâğıt, mürekkep, kalem, boyut 30.5x22

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Raif TUCİ

Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	: Muş Alparslan Üniversitesi	21.06.2013

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

Tez Başlığı / Konusu: **08/07/2022**

Ali Bey Hüseyinzade'nin Füyûzat Dergisinde yayımlanan yazıları üzerine bir İnceleme

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 147 sayfalık kısmına ilişkin, 22/05/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin.com intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %9 (dokuz) dır.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Adı Soyadı: Raif Tüci

Öğrenci No: 19920006085

Anabilim Dalı: Tarih

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Y. Lisans

DANIŞMAN

Cavid QASİMOV

……/……/2022

ENSTİTÜ ONAYI

U Y G U N D U R

……/……/2022

Prof. Dr. Bekir Koçlar

Enstitü Müdürü